

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA KATILAN DİYARBAKIRLI
GAZİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ARBİN TOZ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Tekin İDEM

Ocak-2024
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Arbin TOZ tarafından hazırlanan “**Kıbrıs Barış Harekâtı’na Katılan Diyarbakırlı Gaziler**” adlı tez çalışması 19/01/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan/Danışman

Doç. Dr. Tekin İDEM

.....

Üye

Doç. Dr. Orhan TURAN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Türker UYGUR

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Arbin TOZ

Tarih: 15.02.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA KATILAN DİYARBAKIRLI GAZİLER

ARBİN TOZ

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Tekin İDEM

2024, 140 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Orhan TURAN

Dr. Öğr. Üyesi Türker UYGUR

Akdeniz'in doğusunda bulunan Kıbrıs Adası tarihte pek çok kez el değiştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdikten sonra 1878'e kadar Osmanlı'da kalan Kıbrıs Adası, Rusya'ya karşı İngiltere'ye üs olarak bırakılmak durumunda kalmıştır. Özellikle Süveyş kanalının açılması ile birlikte Hint Okyanusuna ve oradan da Pasifik Okyanusuna ve Orta Doğu petrollerine yakın konumu başta İngiltere, ABD ve AB ülkelerini yakından ilgilendirmiştir. Bu tarihten sonra sorunlar silsillesine dönüşen Kıbrıs Adası, İngiltere hakimiyetindeyken Rumların ENOSİS faaliyetlerine sahne olmuştur. Adada başlayan örgütlenmeler, Türklere karşı yapılan faaliyetler belirli bir süreden sonra sıcak savaşa dönüşmüştür 1974'te Kıbrıs adasına yapılan Barış Harekâtı ile birlikte Türkiye, adadaki soydaşlarının haklarını koruma yoluna gitmiştir. Yapılan Birinci ve İkinci Barış Harekâtı sonrasında Türkler adanın %30'luk kısmına hakimiyet kurmuştur.

Harekâtın başarı sağlamasında TSK ve Anadolu halkının tepkileri etkili olmuştur. Anadolu'daki pek çok il gibi Diyarbakır halkı da büyük tepkiler vermiştir. Harekât sırasında askerlik görevini yerine getiren bir çok er ve Diyarbakır'da sivil bulunun pek çok erkek harekâta gönüllü olarak katılmak istemiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan ve askerde iken gönüllü olarak katılıp gazilik ile taçlanan Diyarbakır halkının bu süreçte yaşadıkları ve anıları aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Megalo İdea, TMT, Gazi, Diyarbakır.

ABSTRACT
MASTER’S DISSERTATION
VETERANS FROM DIYARBAKIR WHO PARTICIPATED IN THE
CYPRUS PEACE OPERATION

Arbin TOZ

Batman University Graduate Education Institute

Department of History

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tekin İDEM

2024, 140 Page

Jury

Assoc. Prof. Dr. Orhan TURAN

Asist. Prof. Dr. Türker UYGUR

The Island of Cyprus, located in the east of the Mediterranean, has changed hands many times in history. After coming under the rule of the Ottoman Empire, the island of Cyprus, which remained under the Ottoman Empire until 1878, had to be left to England as a base against Russia. Especially with the opening of the Suez Canal, its location close to the Indian Ocean and from there to the Pacific Ocean and Middle Eastern oil has attracted great attention, especially from the UK, USA and EU countries. The island of Cyprus, which turned into a series of problems after this date, was the scene of ENOSIS activities of the Greeks while under British rule. The organizations that started on the island and the activities against the Turks turned into a hot war after a certain period of time. With the Peace Operation carried out on the island of Cyprus in 1974, Türkiye began to protect the rights of its compatriots on the island. After the First and Second Peace Operations, the Turks took control of 30% of the island.

The reactions of the Turkish Armed Forces and the Anatolian people were effective in the success of the operation. Like many provinces in Anatolia, the people of Diyarbakır gave great reactions. During the operation, many privates who performed their military service and many civilians in Diyarbakır wanted to participate in the operation voluntarily. The experiences and memories of the people of Diyarbakır, who participated in the Cyprus Peace Operation and were crowned veterans by volunteering while they were in the military, were conveyed.

Keywords: Cyprus, Megalo İdea, TMT, Veteran, Diyarbakır.

ÖN SÖZ

Tarihten bu yana Anadolu coğrafyasında önemli bir konuma sahip olan Diyarbakır şehri İstiklal Savaş'ında olduğu gibi Kıbrıs Barış Harekâtları'nda da halk olarak katkılarda bulunmuştur. Bu tez çalışmasında Birinci ve İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan Diyarbakırlı gazilerin gözünden savaş ve Diyarbakırlı gazilerin biyografileri ele alınmıştır.

Tez çalışması yürütülürken Diyarbakırlı Gaziler bölümünde yerel tarih tekniği, otobiyografi ve biyografi tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu aşama da özellikle gazilerin kırsal kesimlerde yaşamasından ötürü ulaşılmakta sıkıntı yaşanmıştır. Ancak Gazi Derneklerini kayıtlı gazilerin de oluşu, tez çalışmasına büyük katkı sağlamıştır.

Bu tez araştırmasının yürütüldüğü zaman zarfında, araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesi sürecinde büyük katkıları olan Sayın Danışmanım Doç. Dr. Tekin İdem'e, Anadolu Ölümsüz Kahramanlar Konfederasyonu Başkanı Ahmet Büyükburç'a, Diyarbakır Şehit ve Gaziler Muharip Derneği Başkanı Yusuf Tayfur ve Başkan Yardımcısı Fadıl Işıktaş'a, Ergani Şehit ve Gaziler Muharip Derneği Başkanı Ahmet Sav'a, Ergani Şehit ve Gaziler Muharip Derneği'nde yapılan ikinci görüşmede yardımlarını esirgemeyen Zeynep Gün'e, Yıldız Karateke'ye ve özet kısmının kontrolünde yardımcı olan Birol Kobal'a ve her zaman yanımda olup eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Arbin TOZ

Batman-2024

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKEL : Emekçi Halkın İlerici Partisi

BM : Birleşmiş Milletler

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

EOK : Ethniki Organosis Kypriakon Agoniston (Kıbrıs SavaşçılarıUlusal Örgütü)

M.Ö : Milattan Önce

M.S : Milattan Sonra

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü

OHEN: Orthodoxos Christianiki Enosis Neon: Yunan Ortodoks Gençlik Birliği

PEK: Çiftçiler Birliği

PEON : Pancyprian National Youth Organisation: Kıbrıs Birliği Ulusal Gençlik
Teşkilatı

RMMO: Rum Milliyetçi Muhafız Ordusu

S. : sayı

s : Sayfa

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMMA : Türk Milli Muhafız Alayı

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1. KIBRIS'IN STRATEJİK ÖNEMİ	2
1.1. Kıbrıs'ın Türkiye İçin Stratejik Önemi	2
1.2. İngiltere İçin Stratejik Önemi.....	2
1.2. Yunanistan Açısından Stratejik Önemi.....	3
1.3. Avrupa Birliği İçin Stratejik Önemi.....	4
2. KIBRIS'IN İSLAM DEVLETİ'NDEN İNGİLTERE YÖNETİMİNE GEÇMESİNİN TARİHSEL SÜRECİ.....	5
2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı ve İngiltere Egemenliğine Girmesi	5
2.1.1. Kıbrıs'ın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi	5
2.2. Osmanlı Devleti Egemenliğinde Kıbrıs Adası.....	9
2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs Adası	11
2.3.1. 1878-1914 Arasındaki Gelişmeler	11
2.3.2. 3 Mart 1878 Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nın Kıbrıs Adası'na Etkisi	11
2.3.3. İngiltere ve Osmanlı Devleti Arasında Yapılan Diplomatik Görüşmeler	13
2.3.4. 13 Haziran 1878'de Berlin Kongresi ve Berlin Antlaşması	14
2.4. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs	14
2.4.1. 1914-1923: I. Dünya Savaşı Dönemi'nde Kıbrıs'ın Konumu.....	15
2.4.2. Lozan Antlaşması: Türkiye'nin Kıbrıs'ın İlhakını Tanıması.....	17
2.4.3. Lozan'da Yunanistan'ın Kazanımları	18
3. RUM İDEOLOJİLERİNİN BAŞLAMASI ve KIBRIS SAVAŞINA GİDEN TARİHSEL SÜREÇLER	19
3.1. Megalo İdea.....	19
3.2. Fener Rum Patrikhanesi	20
3.3. Etnik-i Eterya Cemiyeti.....	21
3.4. Kıbrıs'ta İdeolojik Süreçlerin Oluşması ve Bağımsızlığa Giden Süreç.....	22
3.4.1. Enosis Düşüncesi	22
3.4.2. Kıbrıs'ın Bağımsızlık Süreci.....	23
3.4.3. EOKA: 'Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü'	24
3.4.5. EOKA'ya Yardımcı Diğer Örgütler.....	25
3.5. Rum Faaliyetlerine Karşı Türklerin Kurmuş Olduğu Siyasi Örgütler	25
3.5.1. TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı	27
3.6. TMT- Türkiye Görüşmeleri ve Türkiye'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı	29
3.7. 1950-1960 Arası Dönemde Türkiye'nin Kıbrıs'a Yaklaşımı.....	30
3.8. 29 Ağustos 1955 Londra Konferansı	32
3.9. 6-7 Eylül Olayları.....	33
3.9.1. 6-7 Eylül Olaylarından Sonra Kıbrıs	34
3.10. Zürih ve Garanti Antlaşmalarına Giden Yol.....	36

3.11. Zürih ve Londra Anlaşmaları (6-11 Şubat 1959).....	36
3.12. 1960 Sonrası Gelişmeler	38
3.12.1. Kanlı Noel.....	39
3.12.2. Johnson'un İnönü'ye Mektubu	40
3.12. 3. Erenköy, Mansure, Geçitkale ve Boğaziçi Saldırıları.....	41
3.12.4. 1967 Krizi	42
4. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI.....	46
4.1. Harekâtın Başlaması.....	50
4.2. Ateşkes Sonrası Birinci Cenevre Görüşmeleri.....	52
4.3. İkinci Cenevre Görüşmeleri	54
4.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı	56
4. 5. KKTC'nin Kurulması.....	58
5. DİYARBAKIRLI KIBRIS GAZİLERİ	60
5.1. Bir Kavram Olarak Gazilik Ne Demektir?.....	60
5.2. Tarihi Bir Şehir Olarak Diyarbakır	60
5.3. Kıbrıs Olayları'nın Diyarbakır Şehrine Yansımaları	62
5.4. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Diyarbakır Merkez Nüfusuna Kayıtlı Gaziler	67
5.5. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Çermik İlçe Nüfusuna Kayıtlı Gaziler	73
5.6. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Dicle İlçe Nüfusuna Kayıtlı Gaziler	74
6. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA KATILN BAZI GAZİLERİN BİYOGRAFİLERİ ve YÜZ YÜZE YAPILMIŞ GÖRÜŞMELER.....	78
6.1. Gazi Mehmet Ali Kandemir.....	78
6.2. Gazi Hacı Çetinyamaç.....	82
6.3. Gazi Recep Kızılelma	83
6.4. Gazi Mehmet Durmaz	83
6.5. Gazi Fadıl Işıktaş.....	86
6.6. Gazi Yusuf Tayfur.....	90
6.7. Gazi Mehmet Fesih Kurt.....	92
6.8. Gazi Mehmet Diritayık	94
6.9. Gazi Bayezit Demir.....	96
6.10. Gazi Hüsnü Arığ	98
6.11. Gazi Askeri Atsız	99
6.12. Gazi Ahmet Sav	99
6.13. Gazi Mehmet Kaya	101
6.14. Gazi Ağa Yeşil	103
6.15. Gazi Ömer Uluğ.....	105
6.16. Gazi Şeyhmus Yavuz	108
6.17. Gazi Adem Taban	110
6.18. Gazi Abbas Demirel.....	112
6.19. Gazi Nurettin Alpatun	114
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	118
EKLER.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	140

GİRİŞ

Kıbrıs Adası tarih boyunca bulunduğu coğrafi konum açısından medeniyetler tarafından ele geçirilmek istenen bir ada olmuştur. Bunu etkileyen en önemli unsurlar arasında ise kuzeyinde Anadolu, güneyinde Mısır, doğusunda Mezopotamya ve batısında Sicilya'nın bulunmasıdır. Yakın Doğu vesikalarında bilinen en eski ismi M.Ö. 18. Yüzyıl dolaylarında Asy ve ya Alasia olarak zikredilmektedir ve Hitit kaynaklarından anlaşıldığı üzere muhtemelen Bakır Ülkesi anlamında kullanılmaktadır. M.Ö. 3 binlerden bu yana bakır madeninden dolayı Cyprius, Cuprinus, Cyprum olarak geçmektedir (Gürgen, 2017: s. 16).

Kıbrıs' ta tarih boyunca hakimiyet kuran devletler aşağıdaki sıralanmıştır:

- M.Ö. 1450-1320 Mısırlılar
- M.Ö. 1320-1265 Hititler
- M.Ö. 1265-1000 Mısırlılar
- M.Ö. 1000-709 Fenikeliler
- M.Ö. 709-669 Asurlular
- M.Ö.669-588 Bağımsız Krallıklar
- M.Ö. 588-525 Mısırlılar
- M.Ö. 525-333 Persler (Granlılar)
- M.Ö. 333-301 Makedonlar
- M.Ö.301-59-Mısırlılar (Ptolemeo devri)
- M.Ö. 59-M.S. 395 Romalılar
- M.S. 395-1191 Bizanslar
- M.S. 1191-1192 Haçlı Şövalyeleri
- M.S. 1192-1489 Lüzinyanlar
- M.S.1489-1570 Venedikliler
- 1571 - 1878: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi
- 1878 - 1925: Osmanlı Toprağı & İngiliz Yönetim
- 1925 - 1960: İngiliz Kraliyet Kolonisi
- 1960: Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kuruluşu
- 1974: Kıbrıs Güney'de Rumlar Kuzey'de Türkler olmak üzere ikiye bölündü.
- 1975: Federal Kıbrıs'ın ilan edilmesi
- 1983: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması

- 2003: Kuzey ve Güney arasındaki kapılar açıldı (Vatansever, 2010: s. 1489, 1490).

-

1. KIBRIS'IN STRATEJİK ÖNEMİ

1.1. Kıbrıs'ın Türkiye İçin Stratejik Önemi

- a. Türkiye'in güney kıyılarında güvenliğin sağlanması açısından önemlidir.
- b. Kara ve hava üssü olarak önemli bir konumda olması.
- c. Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Türkiye arasında olan deniz ticareti yollarının kontrol noktasında olması.
- ç. Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini koruması açısından çok önemlidir (Öztürk, 1999: s. 140).

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Kıbrıs'ın stratejik önemini belirten bir anekdot verecek olursak, eğer şu anekdot yerinde olacaktı: Mustafa Kemal, güney sahillerinde bir tatbikatı izlemekte olduğu esnada konunun önemine dikkat çekmek maksadıyla, çevresinde topladığı kurmaylarına; Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?" sorusunu sorar. Subayların ileri sürdüğü birçok görüş ve düşünceleri sabırla dinleyen Atatürk, elini haritaya uzatarak Kıbrıs'ı işaret eder ve *"Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir"* şeklinde düşüncesini ifade etmektedir. Görülmektedir ki, eğer Kıbrıs düşman bir ülkenin elinde bulunacak olursa, ülkemizin bütün ikmal yolları kapanacak ve güvenliği tehlikeye girecektir. Bu durum asla kabul edilemez". Sözleri bu önemi göstermektedir. Aynı zamanda adanın enerji kaynakları transit geçişinde çok önemli bir noktada olması bu önemi arttırmıştır, Hazar bölgesi, Kafkasya ve Orta Doğu petrol ve doğal gazının İskenderun limanına gelmesi ve dünya pazarına aktarılması açısından oldukça önemlidir. Bu sebeplerden ötürü bölgede enerji ticaretinin güvenliğini sağlamak zaruri hale gelmektedir (Açıkses ve Cankut, 2014: s. 1252).

1.2. İngiltere İçin Stratejik Önemi

İngiltere tarih boyunca özellikle jeostratejik önemi olan yerleri askerî üs olarak kendi kontrolü altına almak istemişti. Kıbrıs İngiltere'nin sömürgelerine

giden, Orta Doğu ve Uzak Doğu'yla yaptığı ticaretin güzergahının geçtiği deniz yolu noktalarından geçen deniz yolu üzerinde bulunuyordu ve bu sebepler İngiltere'nin adaya göz dikmesi açısından yeterliydi. Geçmişte özellikle adayı ele geçirme sebepleri arasında Ada'nın İngiltere'nin sömürge yolları üzerinde olması, Orta Doğu ve Uzak Doğu'ya yaptığı ticaretin geçiş güzergahları üzerinde olmasıydı. Günümde ise İngiltere adaya, askeri üs olarak kullandığı için önem vermektedir. Kıbrıs adasının bütün bu önemli özelliklerinin farkında olan İngiltere'nin adaya stratejik Yaklaşımı şu sözlerle görebiliriz (Satan, 2004: s. 64-66).

İngiliz Amiral Lord John Hay'ın Kıbrıs'ı, *"bir deniz üssü olarak elde edilebilecek en iyi yer"* olarak görmeleri ve İngiliz devlet adamı olan Beaconsfield'in, Kraliçe Victoria'ya Kıbrıs için söylediği, *"Ön Asya'nın Anahtarı"* sözleri İngiltere'nin Kıbrıs adasına olan bakış açısını göstermektedir (Açıkses ve Cankut, 2014: s. 1252, 1253).

1.2. Yunanistan Açısından Stratejik Önemi

Kıbrıs'ın üzerinde var olduğu coğrafi konumu nedeniyle Yunanistan'ın güvenliğini sağlayabilecek adalardan olması son derece önemliydi. Diğer önemli sebeplerinden biri ise Megali İdea diye tanımlanan ideolojileri kapsamında Kıbrıs Rumları ile birleşerek bu ideolojiyi tamamlamaktır. Ancak pek çok tarihçinin belirttiği noktaya göre Kıbrıs'ta bulunun Rumlar saf Yunanlı değildir, tarih boyunca adayı egemenliği altına alan milletlerin kalıntıları olduğuna değinmektedirler.

İngiliz devlet adamı Winston Churchill 1907 yılında basına verdiği bir demeçte Kıbrıs Rumlarının Yunan olmadıklarını belirtmiş ve Yunanistan'ın Kıbrıs Adasıyla coğrafi ve siyasi bir ilişkinin olmadığını da eklemiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs Adasını alıp Enosis¹'i gerçekleştirmiş olsaydı sağlayacağı faydalar: Kıbrıs'ın Yunanistan'ın eline geçmesi, yani Enosis'in gerçekleşmesi durumunda,

a. Öncelikle en önemli ideolojisi olan Megali İdea'yı hayata geçirmiş olacaktı.

b. Yunanistan'la belli başlı sorunlar yüzünden Türkiye için tehdit olan bir durum olacaktı.

¹ Enosis 1930'lu senelerde Birleşik Krallık idaresinde bulunan Kıbrıs adasının "Yunanistan'a bağlanması" anlamında kullanılmıştır. Genel anlamı ise politika açısından "bir ülkenin sınırlarına dahil olma, birleşme" anlamına gelmektedir.

c. Türkiye Cumhuriyet'i için müttefikleriyle olan durum karmaşık hale gelirken özellikle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kontrolü ve hâkimiyeti büyük zarar görecekti.

d. Türkiye'nin güney kıyıları tehdit altında olacaktı. Olası bir savaş durumunda güney kıyılara ulaşması daha rahat olacaktı.

e. Olası bir durumdan çıkabilecek Türk ve Yunan savaşında Kıbrıs'ı elinde bulunduruyor olması Yunanistan'a ekonomik yönden ve askeri yönden avantaj sağlayacaktı.

f. Politik açıdan Kıbrıs'ı elinde bulundurması Yunanistan'ı Akdeniz, Orta Doğu coğrafyası üzerinde ve Süveyş Kanalı üzerinde söz sahibi bir ülke konumuna getirecekti.

g. Doğu ve Süveyş'i kontrol eden stratejik noktalarda söz sahibi bir ülke konumuna getirecektir.

1.3. Avrupa Birliği İçin Stratejik Önemi

Adanın, Akdeniz, Avrupa, Asya ve Afrika Kıtalarını birleştiren bir özel konumda olması sebebiyle ortaya çıkan stratejik konumunun önemi nedeniyle Avrupa devletlerinin bu adaya çekilmesinin en büyük sebebidir. Ayrıca Kuzey Afrika üzerinden Avrupa'ya yapılabilecek bir harekâtı durdurmak açısından özel bir konumda duruyordu yani Avrupa'nın güvenliğini sağlayacak stratejik bir noktaydı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'da varlık göstermeye çalışması, aynı zamanda bölgenin petrol kaynakları açısından zengin olması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de bu konuda söz sahibi olmak istemesi, adanın da bölgeye olan yakınlığı ABD'nin de buraya göz dikmesi açısından yeterli bir sebeptir. Yeni dünya düzeni içinde büyük söz sahibi olmak isteyen ABD'nin Ege ve Akdeniz bölgesine de hakim olmak istemesi kaçınılmaz bir istek olacaktır ve politikasını bu yönde belirleyecektir. Lakin burda Avrupa Birliği devletleriyle bir denge izlemesi gerekiyordu. Bu dengeye yapılacak bir müdahale dengelerin şaşmasına ve petrol pazarının zarar görmesine sebep olacaktır. Savaşlardan sonra değişen dünya düzeninde oluşan yeni sistemde AB ülkeleri de hakimiyet kurma politikası güdüyordu ve bu sebepten ötürü de dünya üzerindeki, Malta, Girit, Cebelitarık Boğazı ve Kıbrıs Adası gibi önemli stratejik noktalara hâkimiyet kurması gerekiyordu. AB'nin bu bölgelerde kuracağı hakimiyet aynı zamanda onun

hakimiyet gücünün de büyümesine paralel olması demektir (Açıkses ve Cankut, 2014: s. 1254).

Kıbrıs Adasının dünya siyasetindeki önemini anlamak, sonraki süreçte meydana gelecek olan tüm gelişmeleri daha sağlıklı bir şekilde değerlendirme olanağı yakalamış olmakla birlikte neden sorunun çözümü yerine olayın uluslararası bir boyuta taşınmış olduğunu çok daha iyi kavramış olacağız.

2. KIBRIS'IN İSLAM DEVLETİ'NDEN İNGİLTERE YÖNETİMİNE GEÇMESİNİN TARİHSEL SÜRECİ

5. yüzyılda kurulan İslam Devleti kendisi için son derece önemli ekonomik kaynağa sahip olan ve stratejik önemi olan Mısır ve Suriye gibi topraklarını gelebilecek saldırılara karşı muhafaza edebilmesi için sadece karadan savunma yapması yeterli değildi aynı zamanda denizlerden gelebilecek saldırıları da bertaraf etmeleri gerekmektedir. Bunun için en önemli ve stratejik noktada duran Kıbrıs Adası bir mihenk taşıydı. Amr Bin As komutasındaki donanma ile 649 tarihinde Hz. Ömer'in halifeliği sırasında İslam Devleti egemenliğine girmiştir. Böylelikle Mısır ve Suriye'nin denizlerden gelebilecek tehlikelere karşı güvenliği sağlanmış, denizdeki fetihler için bir üs konumuna gelmiş olmakla birlikte İslam Devleti Akdeniz ticaret güzergahına hakim olmuş oldu. Ada da İslam Devleti hakimiyeti Emevi ve Abbasi devletleri, Memluklar ve de Osmanlı Devleti'ne kadar devam etmiştir. (Öztürk, 2020: s. 33).

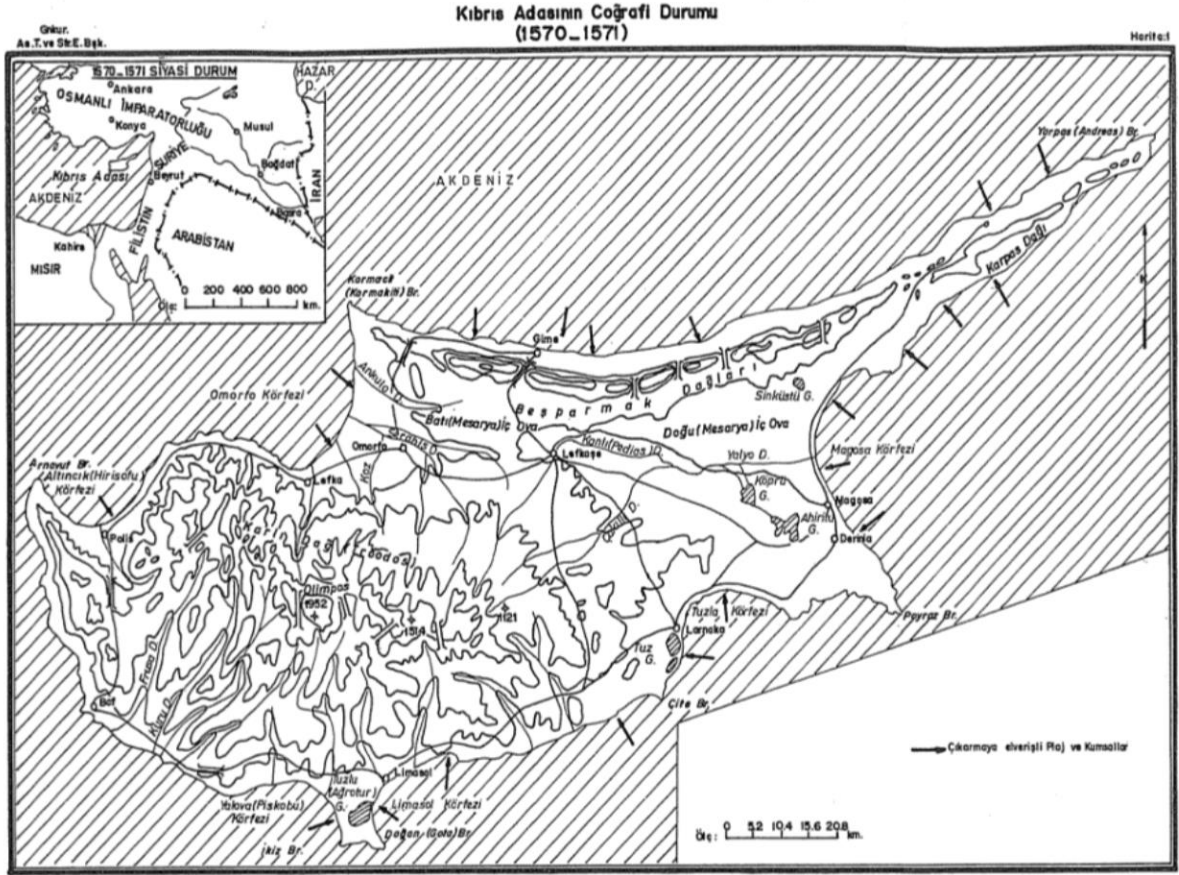
2.1. Kıbrıs'ın Osmanlı ve İngiltere Egemenliğine Girmesi

2.1.1. Kıbrıs'ın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi

15. ve 16. Yüzyıllarına gelindiğinde ise Osmanlı devleti çevresinde bulunan diğer devletlerden güç alanında yüksek bir noktaya ulaşmıştı. Osmanlı Devleti 1516 yılında Suriye ve 1517 yılında ise Mısır devletlerini fethetmişse de yine de bu durum başkent ile söz konusu yerler arasında merkezi otoritenin, bağlantının ve aynı zamanda arada yapılan deniz ticaretinin güvenliğinin sağlanmasında sorun teşkil etmekte idi. Keza yine Kıbrıs'a varlık gösteren Venedik, Girit, Sicilya ve Maltalı korsanlarının bölgede ticaret yapan Müslüman tüccarların gemilerine zarar vermeye başlamaları Osmanlı Devleti'nin ticari yaşamına ket vurmaya başlamıştı (Yılmaz, 2017: s. 87,88).

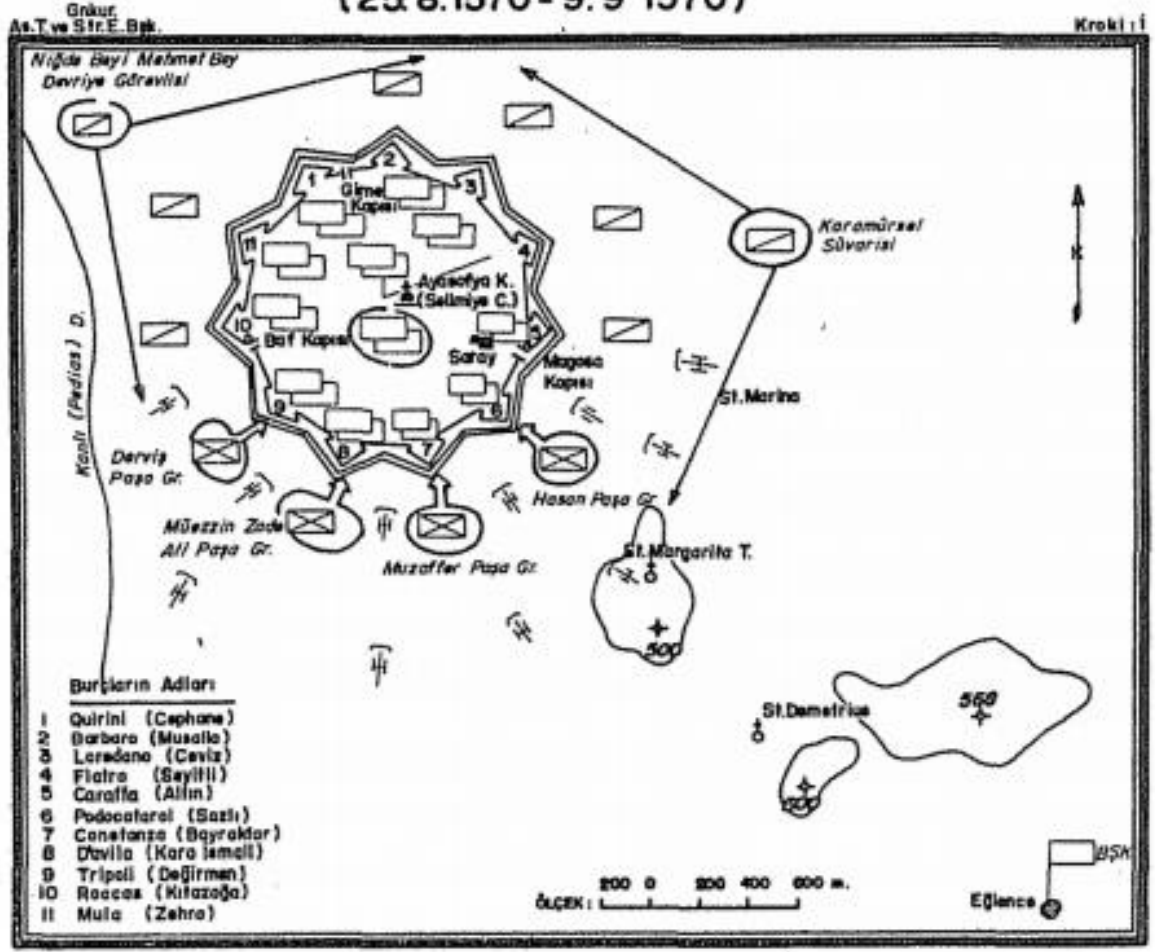
XVI. yüzyılın sonlarına doğru gelindiği zaman Doğu Akdeniz bölgesinde güçlü donanmaya sahip üç devlet çıkıyor karşımıza: Osmanlı Devleti, Malta ve Venedik. Bu durumla beraber Venedik, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz üzerindeki hakimiyetine zarar veriyordu. Osmanlı Devleti'ni, Mısır ve Suriye'nin başka devletlerin saldırısına uğramasını engellemek için ve Kıbrıs'ın kendisine karşı olası bir saldırısına karşı kara ve deniz gücü bulundurmak zorundaydı. Ayrıca Venediklerin adayı üs olarak kullanan ve Müslüman tüccarlara zarar veren Malta korsanlarına müdahale etmemesi, Osmanlı Devleti'yle iş birliği yapmaması Osmanlı yönetimini Venediklere karşı iyice körüklemekteydi. Dolayısıyla, bu durum, Osmanlı yönetimini ciddi anlamda rahatsız etmekteydi ve tüm bu sebeplerden ötürü Doğu Akdeniz'de önemli stratejik noktada bulunan Kıbrıs'ın fethedilmesi Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki politikasını şekillendirmiştir (Tarakçı, 2010: s. 5-8).

Kıbrıs Adası'nın Osmanlı egemenliğine girmesiyle birlikte artık Osmanlı'nın ticari ağ açısından çok önemli noktalarında olan İstanbul, Suriye ve Mısır arasındaki deniz yolu kontrol altına alınmış olmakla birlikte topraklarının ve Akdeniz'in güvenliğini sağlamış bulunuyordu. Aynı zamanda adanın fethi sadece Doğu Akdeniz'de Osmanlı hakimiyetinin sağlanmasıyla kalmayıp Hristiyan dünyasının Katolik birliğini de hezimete uğratmış oluyordu (Apuhan, 2017: s. 8-10).

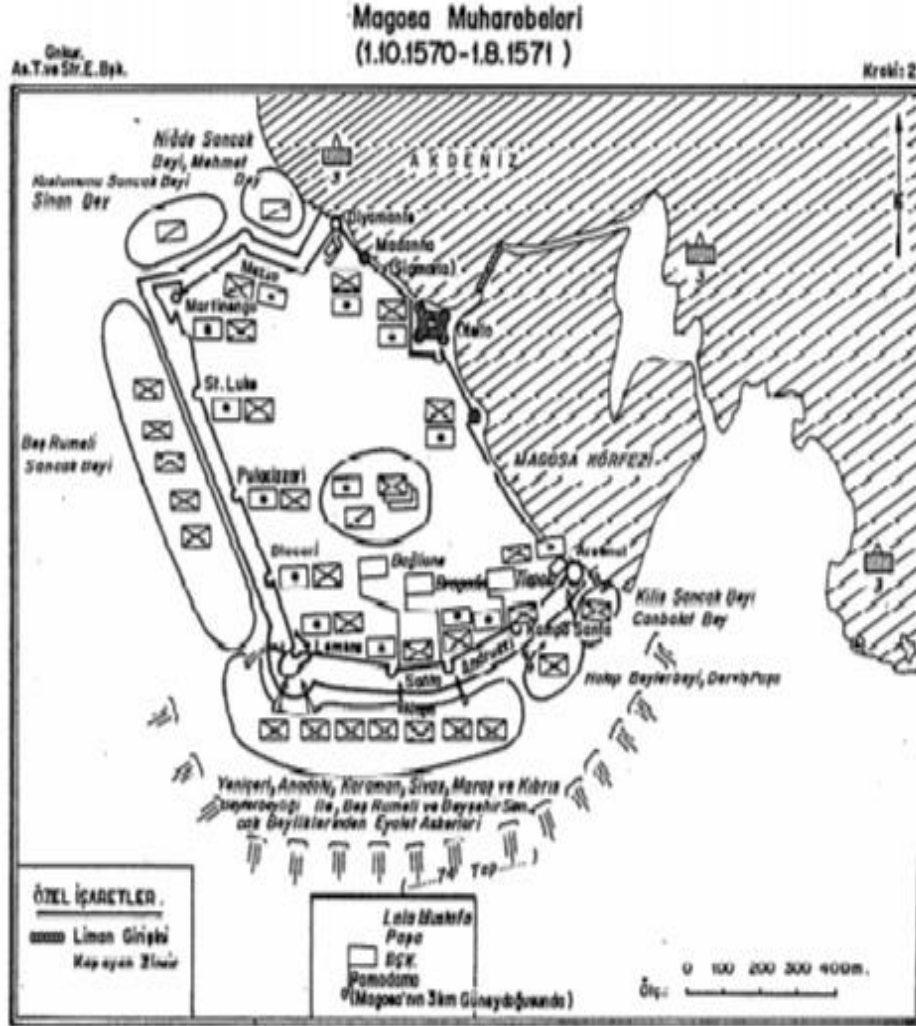

Harita 1. Kıbrıs'ın Coğrafi Durumunu Gösteren Harita (ATASE, 1986: s. 132).

Lefkoşen'in Kuşatılması ve Zaptı (25.8.1570 - 9.9.1570)

Harita 2. Kıbrıs'ta Lefkoşa'nın Kuşatılmasını Temsil Eden Harita (ATASE, 1986: s. 134).

Harita 3. Magosa Muharebelerini Temsil Eden Harita (ATASE, s. 136).

2.2. Osmanlı Devleti Egemenliğinde Kıbrıs Adası

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde seyrettiği politikaları sayesinde topraklarını genişletmiş, büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Hem karada hem de denizlerde yürüttüğü askeri ve siyasi stratejileri sayesinde üç kıta hakimiyeti sağlamış ve önemli merkezleri ele geçirmiştir. Daha sonraki süreçte Mısır ve Doğu Akdeniz güzergahı üzerinde bulunan ve Venedikli korsanların üssü haline gelen

Kıbrıs Adası güzel bir gayretle fethedilmiş ve Osmanlı egemenliği başlamıştır (Apuhan, 2017: s. 8,9).

II. Selim döneminde 1568'den 1569 yılına kadar süren savaş ve kuşatma hazırlıkları ve serdar tayin edilen Lala Paşa'nın ve onun emrinde olan Müezzinzade Ali Paşa'nın gayreti sonucunda önce Limasol daha sonra Larnaka ele geçirildi. Lefkoşa ve Mağosa'nın da alınmasıyla birlikte Kıbrıs Adası'nın fethi 1 Ağustos 1571'de tamamlanmış oldu (Sarı, 2016: s. 4,5).

Kıbrıs Adası'nın fethedildiği tarihten itibaren çok uzun yıllar ada üzerinde yaşayan Müslim ve Gayrimüslim halk hep beraber birlik içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı' da görülen Gayrimüslimlerin ayrı mahallelerde yaşama şekli Kıbrıs Adası'nda görülmemektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin artık o ihtişamlı dönemlerinde olmadığı ve zayıflamaya başladığı dönemlerde Adada da kargaşa baş göstermeye başlayacaktır. Osmanlı'nın içinde bulunduğu siyasi ve sosyal yıkımlar sebebiyle ve bu süreçten çıkabilmek, bir taraftan Avrupa'nın hem desteğini sağlamak hem de iç işlerine müdahale etmelerini engellemek adına izlemiş olduğu politikaları gereği Kiliseye ve Gayrimüslimlere Müslümanlardan fazla hak verilmiş olması bölgedeki Müslüman halkın tepkisine neden olmuştur. Çeyrek asırdan çok daha fazla Osmanlı idaresinde kalan Kıbrıs'ta yapılan iskan faaliyetleri ve daha önceki egemen Müslüman devletlerin de etkisiyle Müslüman halk çok fazla durumdaydı. Osmanlı hükümdarı II. Selim Kıbrıs'ı fethedince bölgenin iskanına yönelik bir ferman çıkarmıştır. Ancak buna rağmen bölgedeki Hristiyanlar 300 küsur yıl hüküm sürmüş Osmanlı Devleti'ne karşı Rumlarla iş birliği yaparak ayrılıkçı ve Yunanistan ile birleşmeye yönelik isyan girişimlerine girmişlerdir. Tüm bunların dışında 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın Osmanlıdan koparak bağımsız olması ve bölgedeki Rumları kışkırtmaya başlaması ile Kıbrıs'ta artık Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmaların başlamasına neden olacaktır. Bu ayrılıkçı hareketlenmelerden sonra Osmanlı Devleti 1831 senesinde bölgede bulunan Gayrimüslim halkı zorunlu tutmadan isteyenlerin Yunanistan vatandaşlığına geçmelerine izin vererek bölgedeki hareketlenmenin önüne geçmeye yönelik önlemler almaya çalışmıştır. Ancak bu isyan hareketleri 1833'ten sonra da görülmüştür (Süer, 2017: s. 888, 889).

2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs Adası

2.3.1. 1878-1914 Arasındaki Gelişmeler

18. yüzyıldan sonra İngiltere’de sanayi devriminin ayak seslerinin duyulmasıyla ve hızla ilerlemesiyle, ham madde ve pazar ihtiyacının da artmasıyla birlikte sömürgecilik alanında da büyük adımlar atan İngiltere, zaman geçtikçe dünya üzerinde egemenlik sahası uçsuz bucaksız bir imparatorluk haline dönüşmüştür. Özellikle 1869’da Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla uzun aradan sonra tekrar canlanan Doğu Akdeniz ticareti ve canlanan ticaret sayesinde güzergâhın eski önemini kazanmasıyla beraber Birleşik Krallık bölgeye gözünü dikmiştir. Bu suretle İngiltere, sömürgelerine giden yolları güvenli tutabilmek adına stratejik olarak Akdeniz’in göz bebeği konumunda olan Kıbrıs Adası’na hâkim olmak istemiştir. Özellikle Süveyş Kanalı’nın açılması Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki deniz ticaretini sağladığı için güçlü devletlerin egemenlik kurmaya çalıştığı çatışma alanına dönüşmüştür. İngiltere de sanayi devriminden sonra elde ettiği gücü sömürgeleriyle pekiştirmiştir ve bu sayede büyüttüğü gücünü ve menfaatlerini kaptırmaya niyetli olmayacaktır. Çünkü İngiltere için Uzak Doğu ve Afrika bağlantısını sağlayan en kısa ve önemli bağlantı yolu bu bölgeden geçiyordu. 1870’lere gelindiğinde Doğu Akdeniz’in önemi daha da artmıştır (Vatansever, 2010: s. 1495).

2.3.2. 3 Mart 1878 Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması’nın Kıbrıs Adası’na Etkisi

Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle 19. yüzyılda en çok uğraştığı devletlerden biri de şüphesiz ki Rusya’dır. Kafkaslarda ve Balkanlarda birçok cephede savaşılan Rumi takvime göre 1293, Miladi takvimde ise 1877-1878 yıllarına denk gelen 93 Harbi olarak tarihe geçen savaş adeta Osmanlı Devleti için bir yıkımı beraberinde getirecektir. Özellikle Balkan uluslarını Panslavist² politikasıyla Osmanlı Devleti’ne karşı milliyetçilik isyanlarına sürüklemiştir. Osmanlı Devleti’nin ordusunun gerek ekonomik yetersizlikten dolayı gerekse askeri donanım yetersizliğinden ve de milliyetçi hareketlerden kaynaklı olarak

² Panslavizm, 19. yüzyılın ortalarında kristalize olmuş bir hareket olup Slav halkının bütünlüğünü ve birliğini ilerletmekle ilgilenen siyasi bir ideolojidir. Ana etkisi, Slav olmayan imparatorlukların yüzyıllar boyunca Güney Slavları yönettiği Balkanlar’da ortaya çıkmıştır.

arada sıkışmış olan durumu savaşta galip gelmesine engel olacaktır ve Osmanlı Devleti 93 Harbi'nde Rusya'ya karşı büyük bir mağlubiyet yaşayacaktır. Ancak Osmanlı'yı savaş mağlubiyetinden daha zorlu bir son bekliyordu: Tarihte adını Ayastefanos Antlaşması ya da Yeşilköy Antlaşması olarak bahsettirecek antlaşmadır (Özcan, 2019: s. 226, 227).

Zorlu bir savaş sürecinden sonra Rusya ile antlaşma masasına oturan Osmanlı Devleti'ni Berlin Sefiri olan Sadullah Bey ve Osmanlı Devleti'nin Hariciye Vekili olan Safvet Bey temsil ederken Rusya İmparatorluğu'nu ise General İgnatiyef ve Nelidof temsil etmiştir. 29 maddeden oluşan antlaşmanın başta İngiltere olmak üzere devletlerin tepkisine neden olmuştur. Özellikle Bulgaristan'ın sınırları Tuna bölgesinden Ege denizine ulaşacak ve oradan, Arnavutluk'tan Karadeniz'e kadar yayılan, Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir prenslik statüsü elde edecektir. Ayrıca Osmanlı Devleti tazminat yerine Kars, Ardahan, Batum, Doğubayazıt ve Rumeli topraklarından bazı yerleri Rusya'ya vermiştir (Öztürk, 2018: s. 677, 678).

Bu antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte Rusya İmparatorluğu Panslavist politikasının başarısına doğru çok büyük bir adım atmış oluyordu. Ancak Rusya'nın bölgedeki gücü eline geçirmesini asla göze alamayacak olan İngiltere için bu durum çok risk taşıyordu ve durumu lehine doğru değiştirmek için elbette ki siyasi atılımlar yapması kaçınılmaz olacaktı. Bölgede Rus ilerleyişi İngiltere'nin Hindistan sömürge yollarını tehlikeye sokacaktır ve İngiltere için hayati bir tehlike arz edecektir. İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı üs olarak istemiştir ve buna karşılık da Ayastefanos Antlaşması'nın değişimi için uğraşacağını belirtmiştir. Gerekçe olarak ise Rusya'nın Doğu Anadolu'daki varlığını göstermiştir, Rusya'nın bölgeden çekilmesiyle birlikte Kıbrıs'ı tekrar iade edeceğini belirtmiştir. "Hasta Adam" olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti ile kendi çıkarları uğruna politikalarını tekrar düzenleyen İngiltere ve diğer Avrupa devletlerinin de baskısıyla Ayastefanos Antlaşması tarihler 13 Haziran 1878'i gösterdiğinde toplanan Berlin Kongresi'nde tekrar tanzim edildi ve değiştirildi (Özcan, 2019: s. 227). İngiltere ve diğer Avrupa devletlerini rahatsız eden Ayastefanos Antlaşması'nın Rusya'yı ve Bulgaristan'ı güçlü konuma getiren maddelerinin tekrar görüşülüp ve değiştirilmesi için Berlin'de toplanan konferansta yeni bir antlaşma imzalanmıştır ve Maddeler ortak çıkara göre düzenlenmiştir (Apuhan, 2017: s. 12-14).

İngiltere kendi çıkarları uğruna Ayastefanos Antlaşması'nı değiştirmek için Osmanlı Devleti ile gizli görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmelerin temel amacı Kıbrıs Adası'nı üs olarak ele geçirmektir. Akdeniz'de bir deniz üssü almayı ya da kiralamayı düşünüyordu.

2.3.3. İngiltere ve Osmanlı Devleti Arasında Yapılan Diplomatik Görüşmeler

İngiltere'nin özellikle Kıbrıs'ı üs olarak belirlemesinin stratejik önemi vardı. Bu noktaları İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'nin görüşlerine değinen Oral Sander'in perspektifinden görebiliyoruz: *'Hem Anadolu ve hem de Suriye'ye yakındı; açık bir düşmanlığa yol açmaksızın ve Avrupa barışını tehlikeye düşürmeksizin, Anadolu ve Suriye'de askeri harekât için gerekli olan savaş malzemesi ve askeri birlikler adada toplanabilirdi. Buradan başlatılacak bir harekât ise, Avrupa kıtasında herhangi bir toprak parçası ele geçirilmediğine göre, büyük devletlerin tepki ve kıskançlığına yol açmazdı''* (Gökdemir, 2019: s. 82, 83).

4 Haziran 1878 yılında Osmanlı Hariciye Nazırı Saffet Paşa ve İngiltere Büyükelçisi Layard temsilciliğinde imzalanan Kıbrıs Antlaşması'na göre İngiltere Ada Üzerinde bulunan tüm tebaaların haklarına ve de Asya'yı Rusya'ya karşı korumayı taahhüt ediyordu. İngiltere böylece silahlı güçleriyle adaya yerleşiyordu. Ancak Rusya'nın Doğu Anadolu'dan çekilmesiyle adayı Osmanlı Devleti'ne geri bırakacağını garanti etmekteydi (Gürel, 1984: s. 21-23).

İngiltere, Osmanlı Devleti toprakları üzerindeki çıkarlarını bir an önce gerçekleştirebilmek için son derece siyasi baskı uyguluyordu ve diğer Avrupa devletlerinin duymaması için uğraşıyordu. İngiltere bunda da başarılı olmuştur ve 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır ve bu antlaşma bir ay zarfında onaylanacaktır. İngiltere görünürde Osmanlı'yı Rusya başta olmak üzere diğer devletlerden korumak için aslında ise Doğu politikasının ve sömürge yollarının tehlikeye düşmemesi için Kıbrıs'ı üs olarak almıştır ve böylece bölgeye askerleri ile birlikte yerleşmiştir. Daha sonra yapılan bir ek antlaşma ile İngiltere Ada'nın Osmanlı Devletine ait olduğunu kabul etmektedir ve II. Abdülhamit İngiliz elçi Henry Layard'tan Kıbrıs Adası üzerindeki egemenlik haklarının koruma altında olduğuna dair bir de senet almıştır. Her ne kadar Kıbrıs Adası İngiltere bir stratejik üs olarak bırakıldı ise de İngiltere bölgeden çıkmamıştır ve Kıbrıs uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür (Günay, 2007: s. 116, 117).

2.3.4. 13 Haziran 1878'de Berlin Kongresi ve Berlin Antlaşması

4 Haziran 1878'de İngiltere ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan gizli antlaşmadan kısa bir süre sonra yani 13 Temmuz 1878'de Berlin'de bir kongre toplanmıştır. Toplanan bu kongrede İngiltere imzalanan gizli antlaşmaya rağmen Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını gözetmemiştir ve desteklememiştir. Özellikle Bosna-Hersek'in Avusturya Devleti'ne bırakılmasını, Doğu Anadolu'da yaşayan Ermeni bölgelerinde ıslahatların yapılması gerektiği talebinde bulunmuştur. Bu tutumlar Osmanlı Devleti'ni son derece şaşkına uğratacaktır. İngiltere bu taleplerle sadece Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki politikasını saf dışı bırakmayı amaçlamaktaydı. Yine kongrede Fransa Yunan sınırları konusunda Yunan delegelerini desteklemiştir, İngiltere ise buna katılmıştır. Berlin Kongresi ile birlikte 1856 Paris Antlaşması'nda geçen Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması kararı saf dışı bırakılmış, yerine getirilmemiş oldu (Menekşe, 2013: s. 315-317).

Tamamı 64 madde olan Berlin Antlaşmasının en önemli maddeleri şu şekildedir. Bulgaristan üç parçaya ayrılacaktı. Yapılacak bu taksimde birinci bölge Osmanlı Devleti'ne bağlı, iç işlerinde serbest olacak ve prensi halk tarafından seçilecektir ve büyük devletler onay verecektir. İkinci Bölge de Osmanlı'ya bağlı, yönetimine ise Avrupa Devletlerince onaylanmış bir Hristiyan vali atanacaktır. Üçüncü bölge ise ıslahat yapılmak koşuluyla Osmanlı'ya bırakılan Makedonya bölgesi olacaktır. Bu madde bölgede güçlü bir Bulgar Krallığı istemeyen devletlerin çıkarlarına doğru orantılı olmuştur (Gökdemir, 2019: s. 84, 85).

Ayastefanos Antlaşması yerine imzalanmış olan Berlin Antlaşması'yla beraber Osmanlı Devleti İngiltere'nin desteğinin alamamıştır, 1856'da imzalanan Paris Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün Avrupalı Devletlerce korunacağı maddesi de geçerliliğini yitirmiş bulunuyordu ve sonraki süreçte meydana gelecek yeni sorunlara kapı aralayacaktır (Menekşe, 2013: s. 316).

2.4. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs

Döneminin en büyük sömürge imparatorluğu olan ve “Üzerinde Güneş Batmayan Ülke” olarak tanımlanan İngiltere, Kıbrıs Adası'nda üs elde ederek Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Uzakdoğu bölgelerine ek olarak özellikle en büyük sömürge alanı olan ve ciddi derecede hammadde temin ettiği ve pazarı haline getirdiği Hindistan'ın ve deniz ticareti yollarındaki güvenlik ve egemenlik alanlarını koruma

yolundaki pürüzleri ortadan kaldırmış oluyordu. İngiltere bu üssü elde ederken aynı zamanda Kıbrıs'ın iç ve dış işlerine müdahale etmesi anlamına da geliyordu (Günay, 2007: s. 117).

Bu tarihten itibaren bölgedeki çıkarlarına yönelik bir politika oluşturan sadece İngiltere olmayacaktır. Orta Doğu'ya göz diken ABD de buna dahil olacaktır. Sonraki süreçte SSCB' ye karşı oluşturulan NATO ile beraber bölgedeki çıkar tartışmasının ortasında kalacaktır Kıbrıs Adası. Çünkü ABD ve İngiltere SSCB'ye karşı Türkiye ve Yunanistan'ın bir savunma alanı olarak kalmasını istiyordu. Bahsedilen bu devletler bölgede nüfuz sahibi olmak istiyordu ve bu doğrultuda da politikalarına yön vereceklerdir (Kurban ve Derman, 2016: s. 464).

2.4.1. 1914-1923: I. Dünya Savaşı Dönemi'nde Kıbrıs'ın Konumu

Fotoğraf 1 Kıbrıs Adası'nın İngiltere Egemenliğindeki 50. Yılı Kutlamaları İçin Basılan Pul (Wikipedia).

Geçici olarak Kıbrıs'ın yönetimini ele geçirmeyi başaran İngiltere, Osmanlı Devleti'nin sözde koruyuculuğunu üstlenmiş olmakla beraber aslında çok uzun yıllar aldatmacı bir politika yürütme fırsatı elde etmiş oluyordu. Özellikle Berlin Konferansı'ndaki tutumu ve Osmanlı'nın kayıplar yaşamasına göz yumması bu durumu açıkça ortaya sermekteydi. Kıbrıs yönetimini elinde bulunduran İngiltere bu süre zarfında adada Osmanlı'ya karşı girişilen hareketlerin ve yürütülen faaliyetlerin önüne geçmemiştir ve bu duruma göz yummuştur. Adada bulunan Ermenilerin vergi karşılığında silah almalarına engel olmamıştır. Aynı zamanda Anadolu'da bulunan Ermenilerin bölgeye gelerek olası bir Ermeni ayaklanmasına karşı mücadele etmek için talim dersleri almalarına da müdahale edilmemiştir (Maden, 2013: s. 268).

31 Ağustos 1907'de St. Petersburg 'da Rusya ile imzaladığı Reval Antlaşması'nda ise Balkanlarda çıkacak karmaşaya göz yumarak, Slavların ayaklanmasına ön ayak olacak bir oluşuma destek olarak bölge üzerinde gizli bir politika yürütmüştür (Hayta, 2014: s.1).

İngiltere 1878'den 1914 I. Dünya Savaşı'na kadar kiralama usulü ile Kıbrıs Adası'nı elinde tutmuştur. Kral V. George, 5 Kasım 1914 yılına gelinde savaşın da patlak vermesi ile birlikte Kraliyet Konseyi Emirnamesi ile Kıbrıs Adası'nı ilhak ettiğini açıklamıştır. Açıkça görülmektedir ki bu ilhak 1878 yılında yapılan antlaşmaya ters düşmektedir. İngiliz hükümeti bu ilhakı, Osmanlı'nın İttifak Grubu'nun yanında 5 Kasım 1914 yılında savaşa taraf olarak katıldığını, doğal olarak kendisine karşı savaşa girmiş olduğunu gerekçe göstererek hukuki bir temele dayandırmıştır.

Çok uzun yıllardan beri bölgede yaşayan Müslüman halk bu duruma bazı tepkiler geliştirmiş olsa da bu tepkileri çok ses getirememiştir ve durumu kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu yüzden alınan bu ilhak kararı ileriki süreçler için adanın geleceğine yön verecek olan karar olacaktır. Deyim yerinde ise tam bir kırılma noktası olacaktır. İngiltere adayı ilhak etmiş olmakla birlikte adanın yönetimi konusunda fazla rahat davranmıştır ve yönetimle ilgilenmemiştir. Savaş süresinde 1915 yılına gelindiğinde, kendi yanında savaşa girmesi için Yunanistan'a teklif etmiştir. Aynı zamanda Fransa bölgedeki Ermeni Doğu Lejyonu'nun ³adayı kullanmasına ses çıkarmamıştır. Yine buna tepkiler veren Müslümanların tepkileri sessiz bir çığlık gibi kalmıştır (Akgün, 2015: s.14).

³ Ermeni Soykırımı'ndan korkan genç Ermenilerin çoğu, Türk soykırım politikasına karşı mücadeleyi sürdürmek için "Doğu Lejyonu" askeri birliğine katıldı. Ekim 1916'da imzalanan Fransız-Ermeni anlaşmasıyla oluşturulan lejyon, Şubat 1919'da "Ermeni Lejyonu" olarak yeniden adlandırıldı.

2.4.2. Lozan Antlaşması: Türkiye'nin Kıbrıs'ın İlhakını Tanıması

Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı için Doğu cephesinde Rusya ile ilgili önemli gelişme olmuştur. Çünkü Rusya'da Ekim Devrimi gerçekleşmiştir ve Vlademir Lenin öncülüğündeki Bolşevik Ordusu Rusya'da devrim yapmıştır ve komünist rejimi kurulmuştur. Bolşevik Rusya'nın kurulması ile birlikte yeni hükümet I. Dünya Savaşı'ndan çekildiğini açıklayarak Osmanlı Devleti ile Doğu Cephesinde süren savaşı ve 3 Mart 1918'de Brest-Litowsk Antlaşması'nı imzalayarak kapatmıştır. Bu antlaşma gereği Rusya aldığı Ardahan, Batum ve Kars'ı Osmanlı Devleti'ne geri bırakmıştır. Bu durumdan mütevellit 1878 Ek Antlaşması'nın usulüne göre İngiltere hükümetinin Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'ne geri iade etmesi gerekiyordu. Ancak İngiliz hükümeti bu antlaşmaya sadık kalmayarak 1. Dünya Savaşını bu duruma hukuki dayanak oluşturarak Kıbrıs'ı ilhak etmiş olduğunu 5 Kasım 1914 tarihinde ilan etmiştir oluyordu. Osmanlı Devleti savaş sürecinde birçok farklı cephede ve birden fazla devletle savaş durumunda olduğundan yeterinde yıpranmış bir durumdaydı ve bu ilhaka bu sebeplerden dolayı maalesef ki müdahale edememiştir (Apuhan, 2017: s. 18, 19).

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin imzalanan Mondros Antlaşması'nı kabul etmemesi, küllerinden yeniden doğmaya karar vererek bir halk hareketi başlatması sonucunda bir ulus devler kurulmuştur. Kurulmuş olan ve millet egemenliğine dayanan Türkiye adına halk meclisi olan TBMM savaş sonraki süreci bitirmek üzere 24 Temmuz 1923'de Lozan'da Lozan Antlaşması'nı imzalamıştır. İmzalanan bu antlaşmada ne yazık ki Kıbrıs için yine iç açıcı maddeler yer almamıştır. Antlaşmada bulunan aşağıdaki madde ile Kıbrıs'ın İngiltere egemenliğine bırakılması kesinleşmiştir (Balyemez ve İnce, 2018: s. 3).

Lozan Antlaşması'nda geçen ilgili maddeler;

Madde 16. Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup yine bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda -ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar.

Madde 20. Türkiye, Britanya Hükûmetince Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'ten itibaren ilhâkını tanır.

Madde 21. 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adasında yerleşmiş olan Türk uyrukları, yerel yasanın belirlediği koşullara göre, İngiltere uyrukluğuna geçecek

ve böylece Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Türk uyrukluğunu seçenler, izleyen on iki ay içinde Kıbrıs Adasından ayrılmak zorunda kalacaklardır.

Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere adanın etnik kökeninin değiştirilmesi amacı güdülmüştür. Türkiye Devleti'nin ada üzerindeki hakkından vazgeçilmesi sağlanmış ve adanın İngiltere tarafından 1914 tarihli ilhakının tanınması sağlanmıştır Balyemez ve İnce 2018: s. 864, 866).

2.4.3. Lozan'da Yunanistan'ın Kazanımları

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı arasında başlayan ve sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında sonlanan Kurtuluş Savaşı mücadelesi Türkiye'nin zafer elde etmesiyle sonlanmasına rağmen Mudanya Ateşkesinin imzalanma sürecinden ve Lozan Antlaşmasına giden süreç içinde başta İngiltere olmak üzere diğer devletlerin de çok fazla müdahale etmesine ve özellikle Yunanistan'a destek vermeleriyle sonlanmıştır.

Lozan'a katılan devletler arasında İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp, Hırvat-Sloven Devleti, Bulgaristan, gözlemci olarak ise dünya gücü olacak olan ABD bulunmakta idi.

3. RUM İDEOLOJİLERİNİN BAŞLAMASI ve KIBRIS SAVAŞINA GİDEN TARİHSEL SÜREÇLER

Yunanistan'ın Osmanlı egemenliğine girme sürecini aydınlatan en önemli belgeler Bizans kaynaklarıdır. Bununla birlikte daha sonraki süreçleri ise Osmanlı *tahrir defterleri* aydınlatmaktadır. Osmanlı Padişahı II. Murat döneminde Selanik savaş yoluyla alınırken Yanya ise barış yoluyla Osmanlı egemenliğine katılmıştır (Delilbaş, 1987: s. 99, 100).

“*Proti Turkokratia*”⁴ olarak Yunanistan'da Osmanlı Egemenliği'nin Sağlanması, 1361 yılında Dimetoka'nın alınmasıyla başlayıp 1461 Mora'nın fethiyle tamamlandığı kabul edilmektedir. Osmanlı hakimiyeti altında bulundukları süre zarfında 1821'den önce 1463, 1479, 1495, 1499, 1532, 1574, 1585, 1612 yıllarında pek çok ayaklanma görülmekle birlikte kaydedilen en büyük ayaklanma 1821 yılında Mora'da patlak veren isyan olmuştur. Keza bu isyan bağımsızlık sürecini başlatacak olan isyan olacaktır (Erdem, 2009: s. 15).

3.1. Megalo İdea

Rumlar, özellikle XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiği zaman yaptıkları ticaret sayesinde farklı siyasal ve ideolojik fikirlerle tanışma fırsatı bulmuşlardır. Özellikle 1789 Fransız İhtilali sonrasında gelişen “Bağımsızlık, Milliyetçilik” gibi görüşleri yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Özellikle Rusya'nın Küçük Kaynarca Antlaşması ile elde ettiği siyasi ayrıcalıklar sayesinde Balkan topraklarında da konsolosluklar açması ve Ortodoksları himaye hakkı kazanması Rumları kışkırtması için mükemmel bir ortam hazırlamış oluyordu. Rumların Osmanlı Devleti aleyhine ayaklanmalarında etkisi büyük olmuş ve egemenlik fikri Rum aydınları tarafından işlenmeye başlanmıştı. XVIII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiği zaman özellikle Kozmas, Korais ve Rigas gibi Rum yazarlar özellikle Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulması gerektiğine dair yazdıkları yazıları ile Rumları fikri olarak yönlendirmiş oldular. Keza bunlara Byron, Victor Hugo ve Goethe gibi yazarlarda destek çıkmaktaydılar (Günay, 2005: s. 269, 270).

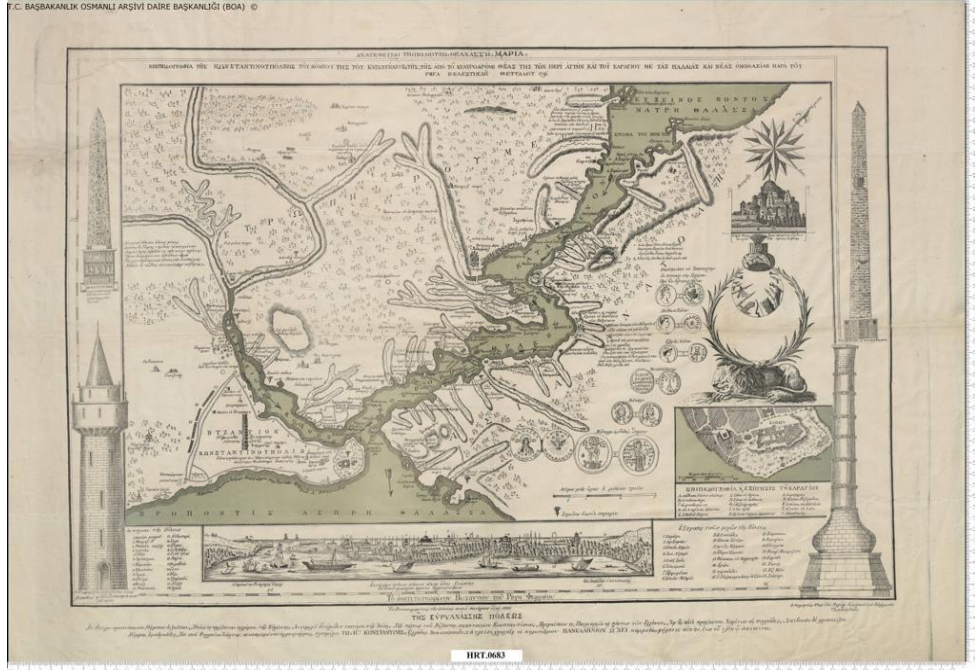
⁴ Yunanistan'da ilk Osmanlı egemenliğinin kurulmasına verilen tabirdir.

3.2. Fener Rum Patrikhanesi

Bizans'ın 1453 yılında yıkılmasından sonra Patrikhane'nin Fatih Sultan Mehmet tarafından dokunulmamıştır. Ancak patrikhane el altından milliyetçi düşüncelerini sürdürmeye devam etmiştir. 1699 Karlofça Antlaşması'na konan bir maddede Patrikhaneye dini serbestilik ve 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nda ise Ortodoksların himayesinin Rusya'ya bırakılmasıyla birlikte patrikhane daha da güçlenmiştir. Fener Rum Patrikhanesi'nin özellikle ''Küçük Asya'yı Helenleştirme'' isteğiyle Balkanlarda ve İstanbul'da Türk hakimiyetine son verme isteğine '*Megali İdea*' yani Büyük Fikir adı verilmekte idi. Çünkü Patrikhane kendini Bizans İmparatorluğu'nun varisi sayıyordu. (İnce, 2013: s. 272).

Fener Rum Patrikhanesi'nin stratejisi ise şöyle idi:

- Öncelikle Patrikhane ve kiliselerin devamlılığını sağlamak
- Rum milletini kiliselerin eliyle eğitmek ve Bizans İmparatorluğu'nu canlandırmak
- Türkler'in Rumlar üzerindeki egemenliği zayıfladığı zaman Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak. Fener Patrikhanesi'nin ve Rumlar'ın Bizans İmparatorluğu'nu dirilterek, Küçük Asya'nın Helenleştirilmesi; Balkanlar ve Anadolu'da Türk hakimiyetine son verilmesi idealine "*Megali İdea*" (Büyük Fikir) denilmekte idi³³ ve Patrikhane kendini Bizans'ın mirasçısı sayıyordu, onu canlandırmak da en büyük hedefiydi. Rum yazar Dimitri Kiçikis'in aktarımına göre İdea'nın amacı Yunanistan'ın bağımsızlığını sağladıktan sonra Yedi Ada, Teselya ve Epir'i alarak daha sonra ise Girit Adası, On İki Adalar ve Kıbrıs Adasını; İstanbul'u da dahil ederek Karadeniz kıyılarına ulaşp Pontus Rum Devletini de canlandırmaktır (Karakılınç, 2006: s. 25, 27).

Harita 4. Rigas Feraios'un Osmanlı Devleti sınırlarını da içine alarak kurmak istediği cumhuriyeti tasvir ettiği harita, 1796 (Özdemir ve Çiydem, 2017).

3.3. Etnik-i Eterya Cemiyeti

1814 yılında Rum Skufas, Emmanuel Ksantos ve Bulgar Yanyalı Atanasios Çakalof tarafından Rusya'nın önemli şehirlerinden olan Odese'da kurulmuştur. Aslında cemiyetin 1814 yılında Napolyon'un Elbe dönüşü sonrasında Paris'te kurduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Fransa'daki devrim sonucunda oluşan yeni fikirlerin etkisiyle Napolyon, Fransa himayesinde Osmanlı toprakları üzerinde bir Hellen Devleti'nin kurulması fikri oluşmuştur. Özellikle Marsilya limanlarında Hellen bayraklarının da dalgalanması bu fikri destekler nitelikteydi. 1797 de imzalanan Compo Formio Antlaşması ile İonya Adalarını ele geçirip Osmanlı ile komşu olan Fransa bu devrim fikrini Osmanlı toprakları üzerinde ihya edebilecekti. Fransa bu emellerine ulaşabilmek için 1802 ve 1807 tarihlerinde Hellen Devleti'ni kurmaya yönelik “Chasseurs d'Orient” ve “Regiment Albanais” adlarında askeri birlikler kurmuştur ve bu birliklerde Yunanlıların da olduğu bilinmektedir (Özdemir ve Çiydem, 2017: s. 26, 27).

12 Nisan 1820'de yapılan toplantıda cemiyetin başına Rus Çarı'nın yaveri Aleksandır İspilanti getirildi. Daha sonra Bükreş'e ve Moskova'da cemiyetin yeni şubeleri açıldı Odessa'da ise cemiyet “Dostluk Cemiyeti” adını alacaktır. Çok kısa zaman zarfında İstanbul, Bükreş, İzmir, Yaş, Sakız, Yanya ve Trieste gibi Osmanlı

İmparatorluğu üzerinde pek çok şube açarak propaganda çalışmalarına girişmiştir. Esas amaç Rumları Osmanlılara karşı isyana teşvik etmektir. Bu arada mümkün olursa diğer Balkanlı Hristiyan toplulukları da isyana karıştırmaktır. Rumlar arasında mücadele için birlik ve beraberlik kurulmaya çalışırken Rum olmayan Hristiyanlar da silahlandırıldı. İlk hedef Eflak ve Boğdan'ı ayaklandırarak orada bir ordu kurmaktır. Sonra o ordu ile Mora'ya inerek bütün Balkanları Grekleştirmekti. Daha o zamanlar hayalperest Yunanistan, Romanya ve diğer Balkanlar'da “Büyük Yunanistan” fikri olmuştu. Çünkü Eflak ve Boğdan'da Fenerli Rum Beyleri egemendi (Günay, 2005: s. 274, 279).

3.4. Kıbrıs'ta İdeolojik Süreçlerin Oluşması ve Bağımsızlığa Giden Süreç

Lozan Konferansı'ndan sonra Kıbrıs Adası'nın İngiltere ait olduğu tasdiklendikten sonra İngiltere Kralı V. George Kıbrıs'ta Yüksek Komiserliği kaldırarak Taç Kolonisi statüsü getirdi. Bu durumda Ada, Kraliyet Sömürgesi konumuna geldi ve kralın atadığı valilerce yönetilmeye başlandı. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeye yaymış olduğu adalet ve eşitlik kavramlarının izleri İngilizlerin baskıcı tutumlarıyla yavaş yavaş silinmeye mahkum olmuştu. Diğer taraftan İtalya'nın 10 Şubat 1947 Paris İtalyan Barış Antlaşması ile On İki Ada'yı Yunanistan'a bırakmasıyla hem Yunanistan hem de adada bulunan Rumlar siyasi ideolojilerini hayata geçirmek için fırsat kollamaya başladılar (İnce, 2013: s. 274).

3.4.1. Enosis Düşüncesi

‘Ενωσις⁵ kelimesinden gelen ve kelime anlamı olarak ‘bir ülkenin sınırlarına dahil olma ya da birleşme’ anlamlarını taşımaktadır. Yunanların ideolojilerini şekillendirmiş olan bu terim Rumların Kıbrıs Adası'nı kendine bağlanmasını istemelerinden kaynaklı oluşturdıkları bir ideolojik düşünce olmuştur(Alasya, 2022: s. 380).

Kyriacos Markides'e göre Kıbrıs'ta yaşayan Rumların kendilerini Yunan olarak gördüklerini aktarır. Bu kapsamda adadaki Rumlar Panhellenik bir fikir geliştirip bir gün mutlaka Yunanistan ile birleşip Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandıracaklarını hayal etmektedirler (Yellice, 2012: s. 14).

⁵ Yunancada birlik, birleşme anlamındadır.

Özellikle Lozan Konferansı'ndan sonra Paris Antlaşması ile 12 Ada'yı İtalya'dan almış olan Yunanistan Kıbrıs'taki Rumların ENOSİS düşüncesi kapsamında komiteler kurmasını desteklemiştir. Yunanistan, İngiliz yetkililerinden taleplerde bulunmayı sürdürmekle kalmamış aynı zamanda İngiltere, Fransa ve Rusya'ya da bir nota vererek ENOSİS kapsamında Kıbrıs Adası'nın kendisine bağlanmasını açıkça dile getirmiştir (Apuhan, 2017: s. 24).

ENOSİS kapsamında ise 1931 yılında Rumların İngilizlere karşı görülen ayaklanması önemlidir. İngilizlerin Ortadoğu'daki politikalarının değişmesi sonucu Rumlara karşı politikalarında değişimlerin olması sonucunda Rumlar vergi kanunun değişimini bahane ederek ayaklanmaları olmuştur. İngiliz valinin konağını yakmışlardır bu isyan sırasında. 1931 yılında görülen bu isyan İngiliz yönetime karşı olan ilk Rum isyanıdır. II. Dünya Savaşı devam ederken Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını talep etmişlerdir ve İngilizlerin anayasa hazırlamalarını reddetmişlerdir ve ENOSİS barındırmayan girişimlerin kabul edilmeyeceğini belirtmişlerdir (Göktürk, 2008: s. 338, 339).

3.4.2. Kıbrıs'ın Bağımsızlık Süreci

Rumlar II. Dünya Savaşı bittiği zaman adadaki Enosis temelli faaliyetlerine hız vermişlerdir. Yunanistan Parlamentosu'nda Venizelos, 28 Şubat 1947 tarihindeki toplantısında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına karar vermiştir. Yunanistan bununla da yetinmeyip 21 Kasım 1949'da Birleşmiş Milletler'e başvuru yapmış ve 1951 yılında yapılan toplantıda Yunan temsilcisi Loizos, Kıbrıs'ın ayrıca kendilerine verilmelerini talep etmiştir. İngiltere ve ABD'nin de desteğini alabilmek için onlara adadan üst vermeyi teklif etmiştir. II. Dünya Savaşı bittiği zaman artık İngiltere 1947 Lord Winster planı, 1948 Jackson planı, 1955. Mac Millan planı, 1955 I. ve II. Harding planları; 1956 Radcliff planı, 1958 II. Mac Millan planı ve 1958 Spaak planlarını hazırlayarak bölgede baskıcı yönetimden çok özerk bir yapılanmaya gitmeyi hedeflemiştir. Yunanistan'ın Enosis isteklerine ters düşen bu planlardan özellikle MacMillan planına sert tepki veren Yunanistan bu planın kabul edilmesi halinde NATO'dan çekileceğini beyan etmiştir. Çünkü bu planlar bölgede İngiliz egemenliğini devam ettiriyordu ve taksim imkanı veriyordu. Tüm bunlar Rumların ideolojik çıkarlarına ters düşmekte idi (Varnova, s. 82-85).

3.4.3. EOKA: ‘‘Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü’’

Tüm gelişmelerden sonra artık 1951 yılına gelindiği zaman Yunanistan ENOSİS fikrini çok fazla benimsemiş ve Kıbrıs’ı ENOSİS kapsamında Yunanistan’a dahil edebilmek için çok fazla çaba sarf ederek artık bu tarihten sonra fiili olarak girişimlerde bulunacaktır. Özellikle Venizelos’un ⁶16 Şubat 1951’de yapmış olduğu parlamento konuşmasında Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını dile getirmesi ve BM Yunan temsilcisi Loizos’un 1951’de Paris’te yapılan toplantıda Yunanistan’a ilhak konusunu tekrar gündeme taşıması bu fiiliyatın açık birer örnekleridir. Yunan Başbakanı Venizelos, Yunan parlamentosunda tekrar etmiş olduğu bu düşüncesini tekrar şu cümlelerle 15 Ekim 1951 günü: *“Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanma isteğini ilan etmekten mutluluk duyduğunu”* şeklinde dile getirmiştir. Böylelikle Kıbrıs meselesi açıkça Yunanlıların siyasi politikası haline gelmiş oluyordu. Artık Yunanistan’ın açık bir siyasi politikası haline gelen bu durumu yani Enosis’i hayata geçirebilmek adına Makarios⁷, Grivas⁸ ve Yunan hükümetince silahlı bir örgüt olan EOKA kurulmuştur. Örgütün temel amacı İngiltere’den ada için self determinasyon kararı çıkartıp plesibit bir oylamaya gitmek ve Kıbrıs halkının sömürge altından kurtulmak istediğine ve bunun da Enosis ile mümkün olduğuna uluslararası kamuoyunu ikna etmeye çalışmaktı (Şahin, 2020: s. 29-31).

EOKA- Ethniki Organosis Kypriakon Agoniston (Kıbrıs SavaşçılarıUlusal Örgütü) Grivas’ın kurduğu ihtilalci yeraltı ordusu .Denktaş EOKA’yı şöyle anlatır: *“... Kıbrıs’ta Rum terör örgütü EOKA’nın saldırıları karşısında silahsız bir halk. Av tüfeklerini bile bir çağrı üzerine İngiliz idaresine teslim etmiş bir halk. EOKA Yunanistan Genelkurmayına bağlı. Yunanistan’ın dışişleri bakanı tarafından yol gösterilen hem siyasi hem vurucu bir örgütle üzerimize yollanmış bir hareket.”*

⁶ Yunanistan’ın eski başbakanı, Megali İdea’nın mimarı ve modern Yunanistan’ın en önemli siyasetçilerinden biriydi. 1864 yılında o zamanlar bir Osmanlı toprağı olan Girit adasındaki Hanya şehrinde doğdu

⁷ Asıl adı Mihail Hristodulu Muskos (Yunanca: Μιχαήλ Χριστοδούλου Μούσκος) veya III. Makaryos[1] (d. 13 Ağustos 1913, Panagia - ö. 3 Ağustos 1977, Lefkoşa), Kıbrıs Ortodoks Kilisesi başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesi amacıyla başlatılan Enosis hareketinin önderleri arasında yer almıştır

⁸ Kıbrıslı Yunan asker. EOKA örgütünün kurucusu ve lideridir.

3.4.5. EOKA'ya Yardımcı Diğer Örgütler

AKEL: '*Emekçi Halkın İlerici Partisi*'. 14 Nisan 1941' de kurulmuştur. Enosis faaliyetleri yürütmüştür. İşçi ve sendikal hareketlerin faaliyetlerini yürütmekte başarılıydı (Şahin, 2020: s. 29).

PEON: '*Pancyprian National Youth Organisation: Kıbrıs Birliği Ulusal Gençlik Teşkilatı*'. Stavros Poskotis başkanlığında kiliseye bağlı olarak Makarios tarafından kurulmuş bir örgüttür ve üyeleri 18-40 yaşlarında milli değerlere bağlı kişiler arasından seçiliyordu. Eylemlerinin şiddet içerikli olmasında dolayı 1953 yılında İngiltere tarafından kapatılmıştır(Gürcan, 2006: s. 37).

OHEN: '*Orthodoxos Christianiki Enosis Neon: Yunan Ortodoks Gençlik Birliği*'. 1939 yılında kiliseye bağlı olarak kurulmuş örgütlerden biridir. 1951 yılında yapılmak istenen plesibit için uğraşmıştır. Komünizm karşıtıdır(Şahin, 2020: s. 37-39).

PEK: '*Çiftçiler Birliği*'. 1942 yılında kurulmuştur. Komünizm karşıtı örgütlerden biridir. Köy örgütlemesinde etkili bir örgüttür.

Bu örgütlerden özellikle OHEN ve PEON adada İngilizlerin sömürgeci tutumuna karşı protestolar ve boykotlar düzenlemede aktif örgütler olmuşlardır (Şahin, 2020: s. 41).

3.5. Rum Faaliyetlerine Karşı Türklerin Kurmuş Olduğu Siyasi Örgütler

19. yüzyıldan bu yana süren adadaki kargaşa, Yunanlıların Megali İdea ve ENOSİS düşünceleri kapsamında Büyük Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak hayalinden kaynaklanmakta idi. Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden çıktıkları tarihten ve İngiltere'nin haksız ilhakına uğrayan adada bir türlü huzur sağlanamamıştır. İngiliz sömürgesine karşı eylemlerde bulunan ve ENOSİS'i gerçekleştirmek isteyen adadaki Rumların eylemlerini sert şekilde cezalandıran İngilizler, bu uygulamalarını adadaki Türklere karşı da uygulamıştır. Bu uygulamalar sonucunda da iki millette de milliyetçilik duyguları daha fazla harlanmıştır (Yüksel, 2018: 315).

1931 yılında Rumların adada başlattıkları isyan sonucunda İngilizler sert müdahalelere başlamıştır ve bu tutumu Türk kesimi için de uygulamaktan çekinmemiştir. Bu durum adada huzursuzluğun artmasına sebep olmuştur. İngiliz yönetiminin adada uyguladığı politikalar adaya huzur getirmemiştir. 1939 yılında

patlak veren II. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin dahil olduğu ittifak bloğuna katılmış olan Yunanistan'a İngiltere 'den adayı talep etmiştir. 1947 yılında İtalya'nın da Oniki Adayı Yunanistan'a vermesiyle birlikte Yunanlılar hedeflerine daha fazla yaklaşmış oluyordu. Tüm bu gelişmeler sonucunda Vali Lord Winsten, Kıbrıs'ın özerk bir statü kazanmasını önermiştir ancak Türkler bu öneriyi kabul etmemiştir. Rumlar ENOSİS'TE diretmişlerdir ve Türk temsilcileri toplantıyı terk etmişlerdir (Apuhan, 2017: 17, 18).

Rumların daha önce Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına karşılık Türkler 28 Kasım 1948'de Lefkoşa'da bir miting yaparak ilhak isteğine tepki göstermişlerdir. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği süreçlerde Türklerin Rumların hareketlerine karşı örgütlenmeye başlamaları devam etmiştir. 1942 yılında Fazıl Küçük tarafından çıkarılan '*Halkın Sesi*' adlı gazetede İngiliz sömürge yönetimine ve adadaki Rumların faaliyetlerine tepki verilmiştir. Gazetenin ilk baskısındaki bu yazı da gazetenin amacını görmek mümkündür: "*Türk toplumunun haklarını korumak, toplum dertlerini dile getirmek, bağımsız olmak, sömürge idaresi ve Rum emelleri ile mücadele etmek, anavatan sevgisini ve ona bağlılığı idame ettirmek, memleketteki sanat hareketlerini destekleyip teşvik etmek, okulların kayıtsız şartsız Türk toplumuna devredilmesi, Evkaf'ın kayıtsız şartsız Türk toplumuna bırakılması, müftülük makamının ihdası, İslam kanunları diye yürütülen mahkemelerin, Anavatan'ın kabul ettiği medeni kanunlarla yürütülmesi, miras, vesayet kanunlarının Anavatan'ın kabul ettiği mahkemelerin benzeri olması ile uygulanması*" (Tunca, 2019: s. 1063).

II. Dünya Savaşı yoğun bir şekilde devam ederken Rumların faaliyetlerine karşılık Kıbrıs'taki Türkler arasında da siyasi örgütlenmeler hız kesmeden devam etmekteydi. 1942'de '*Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu*' yani KATAK oluşturulmuştur. Avukat Fadıl N. Korkut tarafından hazırlanan KATAK Anayasası'na göre örgütün amacı Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin haklarını korumak, ekonomik düzeylerini arttırmak ve bilimsel ilerleme sağlamak şeklinde belirtilmiştir. Bu örgüt kapsamında dayanışma sağlanmaya çalışılmıştır. , bu örgüt etrafında bir dayanışma sağlanmıştır. Ancak ilerleyen süreçlerde liderler arasında baş gösteren anlaşmazlıklar KATAK'ın sonunu hazırlar nitelikte olmuştur (Balıkçioğlu, 2019: s. 30, 33).

Türklerin siyasi örgütlenme faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmayarak gelişerek devam etmiştir. 1949'da Necati Özkan İstiklal Partisi'ni (Kıbrıs Türk

Birliği) kurmuştur.lise mezunlarına, zanaatkarlara, sanatkarlara, kasap ve manavlara da kontenjan ayırmış olup ilk kongresini 4 Haziran 1950’de gerçekleştirmiştir. 1944’de Dr. Fazıl K tarafından kurulacak olan ve daha sonra adı Kıbrıs T Partisi olarak değiştirilecek olan Mill Birlik Partisi varlığı göstermiştir. Oluşturulan siyasi örgütlenmeler yanında işçi örgütlenmeleri de ortaya çıkmıştır. Rumların ENOSS faaliyetlerine karşılık Tin oluşturmuş olduğu kurumlar, kuruluşlar, örgütler birlik olmak amacıyla birleşerek 1949 yılında Kıbrıs T Kurumları Federasyonu (KTKF) kurulmuşlardır (Yüksel, 2018: s. 315).

Ancak tüm bu siyasi faaliyetlerin yanında en önemli gelişme ise TMT’nin kurulmuş olması ve faaliyetlerine başlamış olmasıdır.

3.5.1. TMT: T Mukavemet Teşkilatı

Kıbrıs Adası’nda giderek artan huzursuzluk Rumların faaliyetleri Ti daha sağlam politikalar belirlemesine ve daha kapsamlı siyasi örgütler kurmasına ortam hazırlamıştır. Bu süreçte Volkan, Karaete ve 9 Eylül Cephesi gibi kurulmuş yerel ve bölgesel savunma örgütleri faaliyetlerde bulunmuş olsa da Rumların faaliyetleri ve artan kargaşa ortamında yetersiz kalmışlardır. Etkili şekilde mücadele etme yetisini kaybetmeye başlayan bu örgütlere karşın daha kapsamlı bir siyasi örgütün faaliyetlerine ihtiyaç duyuluyordu. Bu düşüncesi ile Rauf Denktaş, Kemal Tanrısevdi ve Burhan Nalbantoğlu gibi Kıbrıs’ın önde gelen isimleri bir araya gelerek daha güçlü, kapsamlı ve yeni bir örgütün kurulması gerekliliğine kanaat getirmişlerdir. Varılan bu ortak görüş sonucunda 15 Kasım 1957 tarihinde TMT yani T Mukavemet Teşkilatı kurulmuş olup daha önce kurulmuş olan ve Kıbrıs Ti için faaliyet gösteren tüm rgtler TMT kapsamına alınmıştır (Balyemez ve İnce, 2018: s. 5).

TMT’nin kurucularından Rauf R. Denktaş ⁹ve Genel Sekreter Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından yazılan bildiride Kıbrıs Sorunu olarak ortaya çıkan sorunun Yunanistan tarafından yaratıldığı ve bu sorunun Tye öncülüğünde çözüleceğine inanıldı belirtilerek Volkan, 9 Eylül Cephesi ve aynı amaca hizmet eden diğer örgütlerin lağvedilip yerine TMT’nin kurulduğu duyuruldu. TMT’nin amaçları arasında: T toplumunun birliğini beraberliğini sağlamak, Kıbrıs’taki Tin

⁹ Kıbrıs T siyasetçi ve yazardır. Denktaş, Kuzey Kıbrıs T Cumhuriyeti’nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır.

malını ve canını korumak, Türklere karşı yapılacak her türlü saldırının önünü kesmek Türkiye ile sıcak ilişkiler kurmak şeklinde belirlenmiştir (Yalçın, 2010: s. 119, 120).

TMT, Kıbrıs Türklerini her türlü saldırıya karşı savunacağını, bunu yaparken öncelikli amaçlarının sakin kalmak ve Türk liderlerini zor durumda bırakmamak olduğu belirtilmiştir. 30 Kasım 1957’de yani TMT’nin kuruluşundan iki gün sonra İngiliz sömürge yönetimi, örgütüm kurulduğunu Lonra’ya bildirmiştir. TMT kurulduktan çok kısa bir süre sonra ilk iş olarak kendine bağlı çekirdek kadro ve savunma birimlerini kurmaya başlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan ilk TMT örgütlenmeleri şu şekildedir; Kıbrıs Türk Lisesi Mezunlar Derneği, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF), Kıbrıs Türktür Partisi (KTP), Türk spor kulüpleri (Yüksel, 2018: s. 325, 326).

Yunanistan 1957’de Kıbrıs sorunun tekrar BM Genel Kurulu’na taşımıştır. Buna karşılık olarak ise TMT yayımladığı ikinci bildirisinde Kıbrıs Türklerinin EOKA’nın saldırıları karşısında can, mal ve namus güvenliğinin kalmadığını, Rumların saldırı planları içinde olduğunu bildirerek TMT olarak bu süreçte üzerlerine düşeni yapacaklarını açıkça belirtmişlerdir (Akkurt, 1999: s. 62-63).

Yunanistan’ın isteği 14 Aralık 1957 tarihinde BM Genel Kurulu’nda reddedilince EOKA’nın saldırıları artmıştır ve Türk köylü halkı bu saldırılara maruz kalmıştır ve Türklerin adayı terk etmeleri istenmiştir (Halkın Sesi, 14.12.195; 1).

14 Aralık 1957 tarihinde TMT’nin lider kadroları bir toplantı düzenleyerek EOKA’nın saldırılarına karşılık verecekleri kararını almışlardır. Bu süreçler yaşanırken bir yandan da Rauf R. Denктаş, 29 Aralık 1957 yılında Dr. Fazıl Küçük ile görüşmüş ve TMT ile ilgili ilk bilgileri kendisine iletmış ve aynı zamanda Türk Hükümeti’nin TMT’ye destek vermesini istemiştir (Akkurt, 1999: s. 82).

Rumların ENOSİS kapsamında Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması konusundaki hayalleri sonucunda bölgede yaşayan Türklerin geleceği ve can güvenliklerinin tehlikeye girdiği bu kaos ortamında Türkler için umut ışığı olan TMT kurulmuştur. Rauf Raif Denктаş; *“Arkadaşım Nalbantoğlu ve konsoloslukta çalışan Kemal Tanrısevdi isimli bir memurla bir gece sabaha kadar oturduk, konuştuk. Sonunda TMT’nin ilk tanıtım broşürünü hazırladık. Broşürde Volkan’a teşekkür ederek TMT’nin kurulduğunu belirttik. Ben o sırada Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu başkanıydım ve halk içinde güvenilirliğim yüksekti. Bu Federasyona, bütün partiler, köyler ve kuruluşlar üye idi. Dr. Küçük eski başkanla*

arası açık olduğu için başkanlığa beni seçtirmişti. İngiltere bu oluşumu engelleyememişti çünkü kültürel ve ekonomik bir kuruluş olarak siyasetin dışında bir kurum olarak görülmekteydi. Oysa aslında tam içindeydi. Neyse Volkan'daki arkadaşlar da kabul ettiler. Onların içlerinde güvendidiklerimizi TMT'ye aldık.'' Sözleriyle TMT kuruluşu hakkında açıklama yapmıştır (Yüksel, 2018: s. 325).

3.6. TMT- Türkiye Görüşmeleri ve Türkiye'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

Kurtuluş Savaşı başlamadan önce ilan edilen Misak-ı Milli Kararlarında geçen maddeye göre Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmadan önce işgal altında olmayan topraklar Misak-ı Milli sınırları olarak kabul edilmişti ve bu maddeye göre Kıbrıs aslında bu sınırlar dışında kalıyordu ve yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması'nda geçen maddelere göre Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu da artık kabullenmiş oluyordu. Ancak Rumların Ada üzerinde baskıcı tavırları ve Türkler üzerindeki baskısı gittikçe artıyordu. Kıbrıs ile olan bağımlı adeta koparmıştır. Kıbrıslı Türkler, Rumların kendilerine yönelik bu tavırlarına ve baskılarına karşılık olsa siyasi örgütlenmelere başlamışlardır (Balyemez ve İnce, 2018: s. 862, 864).

1933'ten sonra, dünya üzerinde tekrar savaş ihtimalinin artması üzerine Batılı devletlere yaklaşan Türkiye içinde Yunanistan'ın da olduğu ABD, İngiltere'nin olduğu safta yer almıştır ve başta Rusya olmak üzere komünist tehditlerine karşı bir blok oluşturmaya başlamışlardır. Ancak Türkiye'nin böylesi bir siyaset gütmesine rağmen Yunanistan Kıbrıs'ı ilhak etme siyasetinden geri adım atmamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın Doğu-Batı olarak iki bloğa ayrılması Türkiye'nin Balkan Antantı'na dahil olması, Sovyet Rusya'nın 19 Mart 1945'te Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'nı iptal etmesi Türkiye'yi ABD öncülüğündeki Batı Bloğuna yakınlaştırdı. Sovyet tehdidine maruz kalan Türkiye, Kıbrıs Adası'nın da İngiltere egemenliğinde olması sebebiyle Kıbrıs meselesine ilk etapta biraz uzak kalmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, adanın İngiltere kontrolünde olduğunu, çekilmesinin söz konusu olmadığını dili getirerek adadaki durumu yumuşatmaya çalışmıştır (Apuhan, 2017: s. 28).

3.7. 1950-1960 Arası Dönemde Türkiye'nin Kıbrıs'a Yaklaşımı

II. Dünya Savaşı bittikten sonra oluşan dünya siyasetinde Türkiye batılı devletlere doğru kaymıştır ve demokrasiyle kuşatılmış bir dünyayı tercih etmiştir. Buna yönelik olarak 1946'da çok partili hayata geçmiştir. 1946'da kurulan Demokrat Parti, 1950'de iktidar olmuştur. 30 Ocak 1950'de CHP'li Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak Demokrat Partili Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 'Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur.' diyerek Soğuk Savaş Dönemi ABD ve İngiltere yanlısı politikalarını zarara uğratmak istememeleri, 1950'li yıllarda Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya dahil olmak istemeleri ve Türkiye Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan Antantı'nın imzalanmış olması bu tutumuna temel teşkil etmekteydi (Apuhan, 2017: s. 29, 30).

Türkiye 1950 Batı yanlısı politikası gereği ve de yaptığı antlaşmalar gereği Yunanistan'a karşı daha ılımlı yaklaşmak sergilemesine karşın Yunanistan ise Kıbrıs'taki Enosis kapsamlı faaliyetleri desteklemiştir. Türkiye basın yolunu kullanarak Yunanistan'ın bu hedefini kamuoyuna duyurunca Türkiye halkı protesto mitingleri sergilemiştir. 1951 yıllarının sonlarına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde Adnan Menderes Hükümeti NATO'ya girmek için dış politikalarında Kıbrıs meselesine dikkatli bir şekilde yaklaşmışlardı. Türkiye 1952 yılında NATO'ya girince İngiltere ve Yunanistan devletleri ile çok ters düşmemek adına 1950'lerin başında, Türkiye Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Meselesi'nin olmadığı yönünde açıklamalarda bulunmuştur (Albayrak, 2000: s.250).

24 Eylül 1954 tarihinde BM Genel Kurulu'nda Kıbrıs meselesinin gündeme gelmesiyle birlikte artık Türkiye Kıbrıs meselesini kabul etmiş bulunuyordu. Demokrat Parti, iktidara geldiğinde, Kıbrıs konusu hız kazanmış ve ister istemez Demokrat Parti hükümeti bu sorunun içerisinde kendini bulmuştur. Çözüm için farklı politikalara başvurmuştur. Demokrat Parti, Kıbrıs Meselesi'nde üç yol takip etmiştir. Birincisi, mevcut statükoyu devam ettirme, ikincisi, Türkiye'nin de Ada üzerinde hak sahibi olduğu bir çözüm, üçüncüsü de Ada'nın taksimi yönünde olmuştur (Çakmakçı, 2017: s.54, 66).

1951'de Ankara'ya gelen Yunan lideri Venizelos, Başbakan Adnan Menderes ile özel olarak yapmış olduğu görüşmesinde Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki adımlarının ne olacağını sormuştur. Bu karşılık olarak Başbakan Adnan Menderes: *"Mesele etmeyiniz, bu mesele Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde çözüme kavuşturulacaktır."* cevabını vermiştir (Apuhan, 2017: s. 34, 35).

Ancak Türkiye’de kamuoyunun Kıbrıs konusunda Türkiye’nin pasif kaldığı konusunda tepkilerin yükselmesiyle Dışışleri Bakanı Fuad Köprülü 20 Nisan 1951’de Kıbrıs ve Türkiye’nin bağlarının güçlü olduğunu ve bu yüzden olayları yakından takip edeceklerini bildiren bir açıklama yaparak tepkileri azaltmak istemişlerdir ve artık Türkiye halkın tepkilerine karşı doğal olarak Kıbrıs meselesine karşı bir politika belirleme yoluna girmek zorunda kalacaktır. Yine bu dönemde Yunanistan, Kıbrıs’ı almak için BM’ye resmi başvuruda bulunmuştur. 24 Kasım 1952’de BM’de yapılan toplantıda Yunanistan self determinasyon talep etmiştir. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümet temsilcisi ise Kıbrıs’ta bulunan Türk halkının haklarının korunması gerektiğini ve Türkiye’nin Kıbrıs’taki Türkleri her zaman destekleyeceğini belirtmiştir. Yine bu dönemde Yunanistan, Kıbrıs’ı almak için BM’ye resmi başvuruda bulunmuştur. 24 Kasım 1952’de BM’de yapılan toplantıda Yunanistan self determinasyon talep etmiştir (Albayrak, 2000: s. 251, 252).

Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümet temsilcisi ise Kıbrıs’ta bulunan Türk halkının haklarının korunması gerektiğini ve Türkiye’nin Kıbrıs’taki Türkleri her zaman destekleyeceğini belirtmiştir. Yine 1952 yılında Atina’yı ziyaret eden Adnan Menderes, Hürriyet gazetesi temsilcisi Hikmet Bil, Yunanlıların asıl niyetini vurgulamaya çalıştığı soruları Başbakana yönlendirirken Adnan Menderes ise *“Bu ağızlarda gıcırdayan dişlerin sesini bile duyuyorum; ama ne yapalım ki şu üzerinde gittiğimiz tren hattının sadece 60 km ötesinde Rusya var. İşte, bu müşterek tehlike, her şeye rağmen bizi zoraki dostluğa itiyor.”* diyerek durum yaklaşımını belirtmiştir (Apuhan, 2017: s. 36).

24 Kasım 1952’de BM Genel Kurulu’nda söz alan Yunan Delegesi Dimitrios Lambros, Rum halkı için self determinasyon önerisinde bulunurken bu duruma Türk Türk delegesi Adil Derinsu tepki vererek adanın sadece Rumlardan oluşmadığını, Türklere de aynı hakların verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yunanistan 21 Eylül 1953 tarihinde bu isteğini tekrar dile getirip red yerken 21 Nisan ‘da Türkiye Milli Talebe Federasyonu 21 Nisan’ı Kıbrıs Günü ilan etmişlerdir ve Ankara, İstanbul’da mitingler düzenlenmiştir (Tarakçı, 2010: s. 28).

Yunanistan, ada üzerindeki isteklerini uluslararası platformda sağlayamayınca siyasi bir lider olarak Başpsikopos Makarios’u, askeri lider olarak ise General Grivas’ı görevlendirerek Kıbrıs’a göndermiştir. Grivas Kıbrıs’a gelir gelmez il iş olarak PEON ve OXEN’i organize etmesi etmeye çalışmıştır ancak

İngiltere bu duruma engel olunca EOKA faaliyetlerini başlatmıştır. 1952 ve 1953 yılları arasında tüm uğraşlarına rağmen self determinasyonu İngiltere'ye kabul ettiremeyen Yunanistan 16 Şubat 1954'de BM Genel Kurulu'na konuyu götürmeyi başarmış ve Kıbrıs artık uluslararası sorun haline gelmiştir. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bu meselede taraf devletler olmuştur. BM Genel Kurulu'nda 14 Aralık 1954'te görüşülmeye başlanan konuya, 17 Aralık 1954'te Genel Kurul şimdilik konuyu görüşmeme kararı alırken Türkiye çok taraf olmadığını göstermeye çalışmıştır (Apuhan, 2017: s. 36, 37).

Uluslararası platformlarda çalkantılar böyle devam ederken Türkiye bir yandan da Batı politikası gereği Yunanistan ile arasını iyi tutmaya çalışıyordu. 1954'te Cumhuriyet tarihinde ilk defa Başbakan Fener Rum Patrikhanesi'ne biz ziyaret gerçekleştirmiştir ve aynı dönemlerde Demokrat Parti Rumlardan da milletvekili adayları göstermiştir. Ancak bu ılımlı adımlarda sorunun artarak büyümesini engellemeye yetmemiştir ve çözüm için pek çok konferans toplanarak duruma bir çözüm üretilmeye çalışılmıştır (Avcı, 2014: s. 43-45).

3.8. 29 Ağustos 1955 Londra Konferansı

Türkiye, Kıbrıs'ın sorununun gündemde olduğu dönemde olaya karşı tarafsız kalmak istemiş ve statükoyu korumaya yönelik adımlar atmıştır. Ancak olası bir statüko bozulması halinde ise kendi lehine bir durum görmek istemiştir ve özellikle 1959-1960 yılları arasındaki dönemde ise İngiltere politikasına ters düşmemeye gayret göstermiştir. 29 Ağustos 1955'te Kıbrıs için düzenlenen konferansta Doğu Akdeniz ve Kıbrıs hakkında görüşmelere gerçekleştirilmiştir. Düzenlenen bu konferansta İngiltere, Ada'ya özerklik verilmesini öngörürken Türkiye Heyeti ise Ada'nın İngiltere'de kalmasını teklif ederek statükonun korunmasından yana tavır almıştır. Ancak Yunanistan isteğinden taviz vermek istemeyerek self determinasyon fikrinde ısrarcı olmuştur (Apuhan, 2017: s. 38).

1954 tarihinde BM Genel Kurulu'nda İngiltere Dış İşleri Bakanı Mac Millian'ın sözlerinden Yunanlıların self determinasyon teklifine soğuk baktıkları anlaşıyordu. Çünkü İngiltere Orta Doğu ve Doğu Akdeniz politikasının tehlikeye düşeceğini biliyordu. ENOSİS'e hem kendilerinin hem de Türklerin karşı olduğun dile getirerek determinasyon teklifine karşı çıkmıştır ve olası bir kabulde ise Türk toplumunun Ada'daki Kıbrıs Türk toplumunun da kendi geleceğini kendilerinin tayin etme hakkına sahip olması gerekliliğini beyan etmiştir. Buna karşın Fatin

Rüştü Zorlu, İngiltere'nin 'dahili muhtariyet' fikrine soğuk olmamakla birlikte Ada'nın Türkiye'ye verilmesini dile getirmekten de geri durmadı (Albayrak, 2000: s. 254).

İngiltere'nin kendilerine karşı çıkmasından rahatsız olan Yunanlılar, Adada bulunan EOKA güçlerini harekete geçirmiştir. Lefkoşa Genel Valilik'te 1 Nisan 1955'te ve Müsteşarlık Dairesi ve Ortadoğu İngiliz Kara Kuvvetleri Genel Karargahı'na saldırılarda bulunup bombalı eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bununla da sınırlı kalmayan Rumlar radyo evini yakmışlardır. EOKA örgütü adada İngilizlere karşı yapmış oldukları bu eylemlerden sonra, adada İngilizler ve Türkler olmak üzere iki düşmana sahip olduklarını açıklamışlardır. Eylemlerine devam eden Rumlar 21 Haziran 1955'te bombalı saldırılarla 14 Türk'ü yaralanmışlardır. Bunun üzerine Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük 22 Haziran 1955'te Türk hükümetine bir telgraf çekerek Kıbrıs Türklerinin güvenliğini Türk hükümetine bıraktıklarını söyleyerek Türkiye'yi açıkça sorumluluk almaya davet etmiştir. Keza adaya yeterince güvenlik personeli gönderemeyen İngiltere, bu ihmaliyle Türkleri ve Rumları adada karşı karşıya bırakmış oluyordu. Ancak daha sonra bir hamle yapan İngiltere, Makarios'u EOKA'ya göz yumduğu için Seigel Adaları'na sürgüne göndermiştir (Apuhan, 2017: s. 38, 39).

Konferans devam ettiği süreçte Rumlar Türk köylerine saldırılarına devam etmişlerdir. Rumların bu tutumu yüzünden konferanstan bir sonuç alınamamıştır. Rumlar aynı zamanda Konferansa Türklerin taraf olamayacağını söyleyerek Londra'da devam eden konferanstan bir sonuç alınmadan 7 Eylül 1955'te devam etmesine sebep olmuştur. Rumların Türkiye'nin tarafsızlığına karşı çıkmaları üzerine Türkiye; Lozan'da, Akdeniz güvenliği konusunda bir çizgi belirlendiği ve Kıbrıs'ın ilhakı gerçekleşirse bu dengenin bozularak büyük bir sorun meydana getireceği için taraf olduklarını belirtmiştir (Tarakçı, 2010: s. 254, 255).

3.9. 6-7 Eylül Olayları

Londra Konferansı'nda İngiltere'nin Kıbrıs için önerdiği özerklik teklifi Türkiye ve Yunanistan tarafından reddedilmişti. Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 6 Eylül akşamı Başbakan Adnan Menderes tarafından aranarak konferansı derhal terk edip geri dönmesi istenmiştir. Konferansın dağıldığı bu dönemde Türkiye'de kaos ortamı patlak vermiş ve İstanbul, İzmir ve Ankara gibi şehirlerde şiddet olayları baş göstermiştir (Saruhan, 2020: s. 28).

Demokrat Parti dönemi azınlıklar ile olan ilişkilerin gerginleşmesi, Kıbrıs'ın artık bir sorun olarak tanımlanması ve sorumlu olarak Rumları belirlemeleri ve basında Rumların sorumlu olarak hedef göstermeleri de hem halkın hem de hükümetin Rumlara karşı iyi niyetlerinin sona ermesine sebebiyet verdi. Özellikle de basında geçen ve Rumları sadakatsizlikle itham eden yazılar ve çeteci Rumların İstanbul'daki Rumlar tarafından finanse edildiği iddialarının yayılması üzerine Türk halkı içinde öfkenin büyümesine sebebiyet vermiştir (Apuhan, 2017: s. 37, 38).

6-7 Eylül Olayları olarak patlak veren olayların başlamasında etkili olan olayların fişini çeken olaylar: Londra Konferansı hali hazırda devam ederken 5 Eylül 1955 gecesi, Atatürk'ün evinin çevresinde bir bombanın patlaması ve aynı gün radyoda Atatürk'ün Selanik'teki evi ve Türk Konsolosluğu arasında da bir bomba patladığı haberlerinin yayılması ile Türkiye'de, Rumlara karşı saldırıların başlamasına sebebiyet verdi. İstanbul Expres Gazetesi'nin de saat 16:00'da ikinci baskısında "Atamızın evi bomba ile hasara uğradı," manşetini atmasıyla beraber Türkiye'de ilk defa Rumlara karşı bir hareketlenmesinin oluşmasına sebebiyet verdi. İnsanlar Taksime akın ederek 'Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır' sloganları atarak Rumların yaşadığı semtlere saldırı hareketine geçmiştir (Şahin, 2012: s. 21, 22).

Basının tesiriyle birlikte cereyan eden bu kaos ortamında Taksim'e akın eden halkın, "Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacak", sloganları ile birlikte harekete geçen kitlelerin çıkarmış olduğu şiddetli olayların patlak vermesi, Rumların mallarının yağmalanmaya başlanması üzerine Başbakan Adnan Menderes müdahale etmiştir. İçişleri Bakanı istifa ederken üç general ve Emniyet Genel Müdürü görevden alınmıştır. Olayların yaşandığı günler içinde İstanbul'da pek çok kongre düzenlenmiş ve bu yaşanan olaylar Rumların Kıbrıs meselesinde elini güçlendirecektir değerlendirilmelerine varılmıştır (Apuhan, 2017: s. 38).

3.9.1. 6-7 Eylül Olaylarından Sonra Kıbrıs

Türkiye'de yaşanan 6-7 Eylül olaylarından sonra Kıbrıs'ta gerginlikler Yunan kışkırtması ile 1956 yıllarından itibaren devam etmiştir. Şiddet olaylarının artmasıyla birlikte Türkiye'de İçişleri Bakanlığı bir kararname çıkararak Yunanların kışkırtıcı tezini savunan yayın organlarının yurda girişini yasaklamıştır. İngiliz Hükümeti de kayıtsız kalmamış bu sırada Ada'ya özerklik çalışmaları için

hızlanmış ve çalışmalar için Ricdliffe’i görevlendirmiştir ve Ricdliffe’in hazırladığı taslak tamda özerklik isteğine uygun olmuştur. Hazırlanan bu özerklik taslağının hayata geçirilmesi için de Kıbrıs Ada’sındaki kaosun sona ermesi gerekiyordu. Sunulan bu özerklik sisteminde dış işleri ve içi güvenlik dışta kalacaktı. Yani bu alanlarda İngiltere kendi bünyesinden valiler atayacaktı. Kıbrıs’ın yönetiminde kalacak yerlerde ise yerel konular görüşülmek üzere bir meclis kurulacaktı ve bu mecliste yasama, yürütme ve yargı unsurları olacaktır. Bu özerklik içinde Türkler de olacaktır. 19 Aralık 1956 tarihinde İngiltere, adada taksim konusunu kabul etmiş ve her iki toplum için de self determinasyon hakkı tanımıştır (Şahin, 2012: s. 24, 25).

6-7 Eylül olaylarının yaşanmasıyla Anayasa’nın 86. Maddesine dayanarak, 23.00 ve – 00.05 arası sokağa çıkışların yasaklanacağı şekilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Olayların bastırılmasından sonra Başbakan Adnan Menderes 12 Eylül 1955’te Meclis’te bir konuşma yapmıştır. Yaptığı bu konuşmada; *“Muhterem Arkadaşlarım; 6-7 Eylül hadiselerinin bir milli felâket olduğunu ifade ederek, hepimize ve Türk Milleti’ne geçmiş olsun demekle söze başlıyorum. Şurasını katiyetle ve sarahatle arz edeyim ki, karşısında bulunduğumuz hadise, Kıbrıs meselesinden doğan bir milli galeyanın ortaya koyduğu bir takım tahrikâtta ibaret değildir. Katiyetle ifade ediyorum ki, şekilleriyle hazırlanmış olan büyük bir komünist darbesinin karşısında bulunuyoruz. (...) Bir an bile gaflete düşmeden memleketin karşısında bulunduğu büyük bir tehlikeyi önlemek, maddi manevi bütün zararları telafi etmek için bütün gayretimizi sarf edeceğiz.”* düşüncelerini dile getirmiştir. Ayrıca olaylar biraz daha yatıştıktan sonra sıkıyönetim TBMM tarafından 6 ay daha uzatılmıştır (Demir, 2007: s. 47).

6-7 Eylül olaylarında yüzlerce kişi yaralanırken birçok Rum da öldürülmüştür. Resmi Türk kaynaklarının aktarımına göre 4.214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ve otel, fabrika gibi yerlerin bulunduğu 5.317 yapı saldırıya uğrayıp zarar görmüştür. Bu durumlar Türklerin prestijini sarsarken Türkiye’nin de uluslararası alanda “Barbar Türkler” düşüncesi yayılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından olaylar kontrol altına alınırken “Kıbrıs Türk’tür Cemiyeti” nin merkezi ve aynı zamanda şubeleri de kapatılmıştı (Albayrak, 2000: s. 260, 261).

Yaşanan bu olaylar karşısında İngiltere artık harekete geçmiştir ve özerklik konusunda adım atmıştır. İngiltere’nin Koloni Bakanı olan Alan Lennox-Boyd 19

Aralık 1956'da yaptığı bir açıklamada Kıbrıs'ın taksimini desteklediklerini dile getirmiştir. Bu dönemde adanın statüsü için herhangi bir politika belirleyemeyen dönemin Başbakanı Adnan Menderes taksim tezine sıcak bakmıştır ve Cihat Baban ve üç kişinin bu konuda TBMM'ye 28 Aralık 1956'da sunduğu yönerge sonrası söz alan Adnan Menderes: "Taksim sorunu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Türk Hükümeti, taksim sorununu dikkate alınabilecek bir öneri olarak değerlendirmektedir. Ada'nın taksimi sorununda 120.000 kişilik nüfusumuzu yabancı devletlere bırakamayız. Kıbrıs'ta, Türkiye'nin güvenliği açısından ileri karakolumuzun bulunmasını zorunlu görüyoruz. Ada'nın tümünün bize verilmesini istemek, uluslararası gerçeklerle bağdaşmaz. Bu nedenledir ki, biz, Ada'nın taksimine taraftarız. Kimse Ada'yı taksim etmekten başka bir çözüme Türkiye'yi mecbur bırakmayı aklından bile geçiremez." Diyerek artık politikalarının taksim tezine yönelik olduğunu söylemiş oluyordu. Bu dönemde muhalefet lideri olan İsmet İnönü de taksim tezine destek vermiştir. Rauf Denktaş ise 1966 tarihinde kaleme aldığı eserde taksim tezini, "*Taksim tezi haksız bir tez değildi ve gerçekten Türkiye ile Kıbrıs Türklerinin bir fedakârlığı neticesinde temin edilebilen makul ve realist bir uzlaşma zemini idi.*" şeklinde değerlendirmiştir (Apuhan, 2017: s. 39).

3.10. Zürih ve Garanti Antlaşmalarına Giden Yol

Aralık 1958'deki NATO toplantısının yoğun gündemi Kıbrıs meselesi olmuştur. Her ikisi de NATO üyesi olan Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanacak bir olay NATO'nun zayıflamasına sebep olabilirdi. Her iki ülkenin ekonomik ve askeri olarak Batı'ya bağlı olması uzlaşmaya varmalarını kaçınılmaz hale getirecektir. 18 Aralık 1958'de Paris'te toplanan Türkiye İngiltere ve Yunanistan'ın Dışişleri Bakanları olumlu sayılacak kararlar alarak ortak fikirde birleştiler ve Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet kurulması kararı aldılar. Yapılan Paris toplantısı sonrası alınan bu karar Zürih Antlaşması'nın yolunu açmıştır (Sarı, 2016: s.10).

3.11. Zürih ve Londra Anlaşmaları (6-11 Şubat 1959)

Bağımsız devletin kurulması için kendi hazırlıklarını tamamlamış olan taraflar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Yunan Başbakanı Karamanlis ve Yunan Dışişleri Bakanı Averof, 6 Şubat 1959'da Zürih'te toplandılar. Yapılan görüşmeler sırasında Türkiye adada da üs isteğinden

vazgeçmiş, ortak bir komutanlık kurmak, Ada'da bulundurulacak Türk askeri personelin sayısında artış isteği kabul edilmiştir. İngiltere ise Ada üzerindeki egemenliğinden kendisine bırakılan Ağrotur ve Dikelya üsleri karşılığında vazgeçerek Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne onay vermiştir (Apuhan, 2017: s. 42, 43).

6 Şubat 1959'da Menderes ve Karamanlis Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti için toplam 4 antlaşmaya imza attılar. Bu antlaşmalar:

1. Centilmenler Anlaşması: Zürih'te imzalanan bu antlaşma belgelerin anlamlarını ve içeriklerini belirleyen ve aynı zamanda uygulamanın kolaylaştırılması için tanımlara yer veren bir antlaşma olmuştur.

2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı Anlaşması

3. Garanti Anlaşması: İmzacıları Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'dir.

4. İttifak Anlaşması: Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan antlaşmalardır.

Türk ve Yunan Başbakanları arasında 11 Şubat 1959'da bir uzlaşmaya varıldıktan sonra 12 Şubat 1959'da Londra'da, belgelerin İngiltere ve Kıbrıs'taki Türk ve Rum temsilcileri tarafından da onay görmesi amacıyla bir konferans toplandı. Toplanan Londra Konferansı'nda Türkleri Dr. Fazıl Küçük temsil ederken Rum tarafını ise Makarios temsil etmekteydi. Konferans sonucunda, kurulacak olan Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelini Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısı, Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması'nın oluşturacağı kabul edilmiştir (Albayrak, 2000: s. 268, 269).

Yapılan bu antlaşmalardan sonra Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs'ı alamadıklarını ancak bunun yanı sıra karşı tarafa da vermediklerini, kimsenin menfaatlerini ve kendi menfaatlerini de çiğnemediklerini dile getirerek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de kuruluşundan memnuniyeti de dile getirerek duruma desteğini pekiştirmiştir (Albayrak, 2000: s. 270, 271).

Zürih ve Londra Konferansları sonucunda, Kıbrıs'ta geçici bir hükümet kurulmuş ve Kıbrıs Anayasası hazırlandıktan sonra Lefkoşa Antlaşması 1960'ta kuruluşu ilan edilmiş oldu. İttifaklar sonucunda hazırlanan Anayasaya Garanti ve İttifak Antlaşmaları da dahil edilmiş ek metinlerdir. Türkler ve Rumlardan oluşan iki unsurlu devletin temelleri de atılmış olmakla birlikte tam bağımsız bir devlet

değildir, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantisi altında kurulmuş bir devlettir (Apuhan, 2017: s. 46-48).

Sevin Toluner'in; *"Kıbrıs Devleti, bu milletlerarası statünün kabul edilmesi ile varlık kazanmıştır; varlığını devam ettirmesi, bu statünün "devam etmesine bağlıdır. Çünkü, Anayasanın Temel Maddeleri uyarınca kurulmuş ve düzenlenmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti, yalnız Kıbrıs halkını meydana getiren iki toplumun çıkarlarına hizmet etmek için değil, Kıbrıs halkı yanında başlangıçtan beri bu uyumsuzluğa taraf olan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın karşıt çıkarlarını bağdaştırmak ve böylece, ortak çıkarlarına hizmet etmek için kabul edilmiştir."* diyerek Kıbrıs Devleti'nin statüsünü açıkça gözler önüne sermiştir (Eroğlu, 2002: s. 745).

3.12. 1960 Sonrası Gelişmeler

Kıbrıs Adası'nda Zürih-Londra Antlaşmaları sonucunda uluslararası bir statüye sahip olarak kurulan yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Rumlar ENOSİS kapsamındaki fikirlerinden vazgeçmiş değillerdi ve yıkıcı faaliyetlerine devam ediyorlardı (Apuhan, 2017: s. 49,50). Faaliyetlerini durdurmayan ve Anayasayı ihlal eden Rumları Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Selim Sarper 5 Ağustos 1961 yılında uyarmak zorunda kalarak Rumları Anayasaya uymaya davet etmek zorunda kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakan Selim Sarper'in bu tarihte yapmış olduğu konuşmasında: *"Bu andlaşmaların tatbiki için hüsnüniyetle çalışıyoruz. Bu andlaşmaları ihlal etmek isteyenler olursa netice onların lehine olmayacaktır. Temenni ederim ki, Kıbrıslılar, ellerindeki nimetin kıymetini bilerek Zürih ve Londra Andlaşmalarını başarıyla tatbik etsinler."* sözlerini sarf ederek Rumları açık bir dille uyarmıştır. Ancak bunlara rağmen 1963 yıllarına gelindiğinde Rumların Anayasayı ihlalleri gittikçe artmıştır. Artan bu durumlara karşısında Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 1963 yılında, bu gelişmelerin Türkler için kabul edilemez bir durum olduğunu ve bu durumlara karşı asla taviz verilmeyeceğini ifa etmiştir. Taviz verilmeyecek bir konu ise Türklere ait belediyeleri ortak yönetimle idare edilmesi kararının alınmış olmasıydı. Bu durum karşısında Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunan Türkler haklı bulunmasına rağmen kararı uygulayamayan Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman Profesörü Fasthoff'u istifaya davet etmişlerdir. Yapılan bu çağrı Türk ve Rum halklarını arasındaki ilişkilerini gerginleştirmiştir (Eroğlu, 2002: s. 746).

Rumlar daha önceki faaliyetleriyle yetinmeyerek 30 Kasım 1963 yılında Kıbrıs Anayasası'nın değiştirilmesi ve Türklerin haklarının kısıtlanması yolunda teklifte bulunarak adeta Türkleri bölgede azınlık statüsüne itmeye çalışmıştır. Londra ve Zürih Antlaşmalarını hiçe sayan Makarios'un bu teklifinin reddedilmesi üzerine Rumlar artık faaliyetlerini daha fazla şiddet yönüne çevirerek karşılık vereceklerdir (Apuhan, 2017: s. 52).

3.12.1. Kanlı Noel

Zürih ve Londra Antlaşmalarını yürürlükten kaldırmayı başaramayan Rumlar, Türklerin ada üzerindeki varlıklarını şiddet yoluyla tehdit etmeye başlamışlardı. Kıbrıs Türklerini yönetimde saf dışı bırakmaya çalışan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan ile birleştirmeyi amaçlayan Akritas Planı'na yönelik 21 Aralık 1963 yılbaşı gecesi harekete geçmişlerdir. General Kizikis, Vassos Lyssarides ve Nikos Sampson gibi EOKA liderleri saldırı planını hazırlayanların başında gelen isimlerdendi. Yapmış olduklarını bu planın amaçları arasında ise TMT'yi ortadan kaldırmak, adadaki Türk liderleri saf dışı bırakmak ve Kıbrıs'taki Türkler ile Türkiye arasındaki tarihi, kültürel tüm bağları yok etmektir (Keser, 2011: s. 97, 98).

Yılbaşı gecesi yapıldığı için ve katliamlara sahne olduğu için tarihe Kanlı Noel olarak geçen bu olayda Rumlar adada bulunan kadın, erkek, çocuk demeden yüzlerce Türkü katletmiştir ve bununla birlikte yüzlerce ev yağmalanırken 107 tane camii de yıkılmıştır. Bu yok etme faaliyetleri devam ederken Türk polisleri, memurları ve hakimlerinin olaylara müdahale etmesini de engellemişlerdir. Çıkan olaylara İngiltere sessiz kalmayıp eski Başbakan Sir Alec Douglas Home'nin, *'Eminim Makarios Kıbrıslı Türklere insanî şekilde davranmazsa, Ada'nın işgali ve bölünmesine davetiye çıkarabilir.'* değerlendirmesini yaparak tepkisini göstermiştir (Eroğlu, 2002: s. 747).

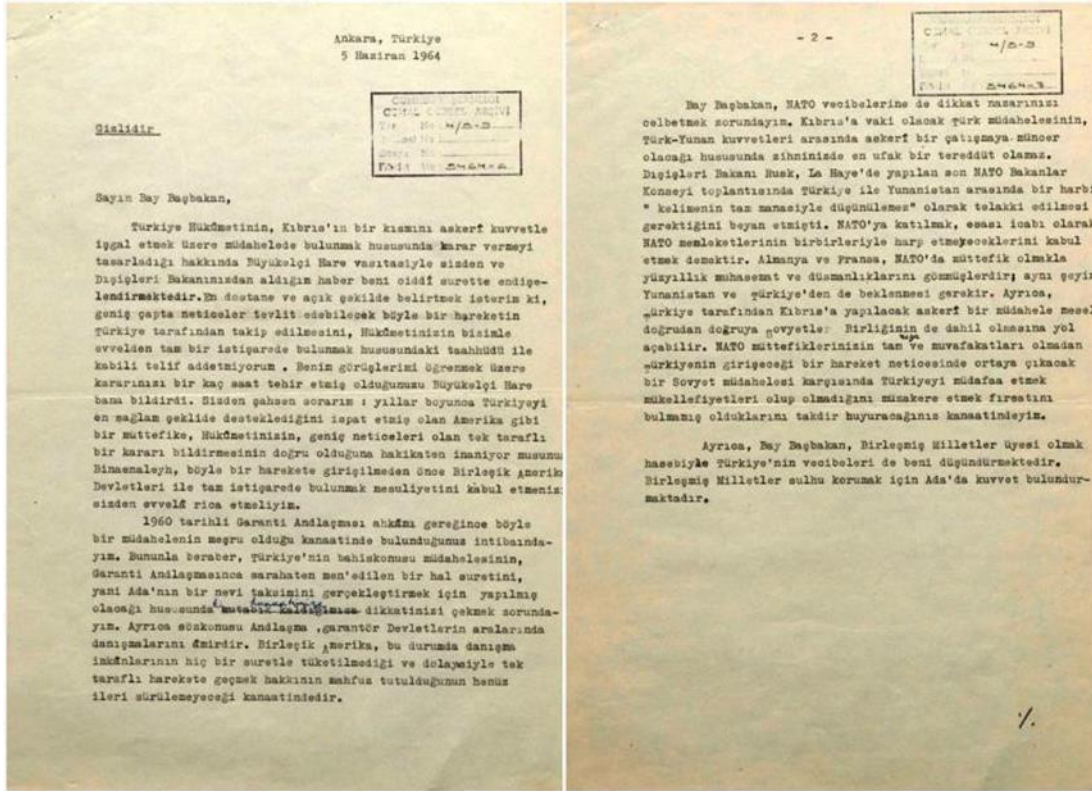
Rumların Ada'da Türklere karşı yapmış olduğu bu katliamların ve baskıların artması üzerine durumu çözmek için garantör olan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın ortak çalışmalara girişmiştir ancak bu adımlar işe yaramayınca Türkiye 25 Aralık 1963 'te Türk Hava Kuvvetlerine ait jet uçaklarıyla bölgede uçuşlar gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Bölgede güvenliğin sağlanamaması üzerine üç garantör devlet üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmek için fiili olarak adım atmak zorunda kalmışlardır ve 15 Ocak 1964 yılında Londra Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir (Saruhan, 2020: s. 43, 44).

15 Ocak 1964'te bu uyuşmazlığa çözüm bulmaya çalışan Londra Konferansı'ndan maalesef ki bir sonuç alınamamıştır. Rum kesimi konferansta Zürih ve Londra Konferansları kararlarını yok saymakta diretirken Türkiye'nin tutumu ise Enosis karşıtı olacak kararlar ve federal bir Türk yönetimi için karar çıkartmaya yönelik adımlar atıyordu. Konferanstan sonuç çıkmayınca adaya dönmek isteyen Rauf Denktaş, Makarios tarafından 'İstenmeyen Adam' ilan edilmiş ve Denktaş'ın adaya girmesi yasaklanmıştır. Rauf Denktaş Kıbrıs'a tam 4 yıl 4 ay boyunca girememiştir (Eroğlu, 2002: s. 748).

3.12.2. Johnson'un İnönü'ye Mektubu

Londra Konferansı'ndan bir sonuç alınamaması karşılıklı çözüm yollarının ortaya konamayacağını göstermektedir. Ancak daha sonra 4 Mart 1964 tarihinde toplanan Güvenlik Konseyi 186 Sayılı Kararı ile ilgili devletlerden, Türk ve Rum toplumlarından barışı ve güvenliği bozacak fiillerden uzak durmasını belirten maddeler yayımlarken 'Kıbrıs Hükümeti' ibaresini kullanmış olması bir nevi dünyayı Kıbrıs Rum Yönetimini hükümet olarak muhatap almaya itmiş oluyordu. Alınan bu karar Rumların kendilerini Kıbrıs'ın temsilcileri gibi görmelerine ve güçlenmelerine sebebiyet verecektir. Her ne kadar karar çok iç açıcı olmasa da Türkiye şiddetin önlenmesi için bu kararı kabul etmiştir (Apuhan, 2017: s. 52, 53).

Hukuki açıdan bu karar bakıldığı zaman 1960 yılında imzalanan antlaşmaları yok sayacak nitelikte olup Rum yönetimini meşrulaştırmış oluyordu. BM Barış Güçleri Adaya gelmeye başladığı zaman Makarios da 4 Nisan 1964 yılında Londra ve İttifak Antlaşmalarını tanımadığını ilan etmiştir ve bu ilana Yunanistan destek vermiştir. Gelişmelerin bu raddeye varması üzerine Türkiye Cumhuriyeti 7 Haziran 1961 tarihinde adaya müdahale kararı almış olsa da ABD Başkanı Johnson, 5 Haziran'da Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü'ye bir mektup yazarak bu karardan vazgeçmesi için alenen sert bir dille ikazda bulunmuş, Türkiye'nin Londra ve Zürih Antlaşmaları'na göre müdahale hakkından vazgeçirmiştir. İsmet İnönü Johnson'un mektubuna 13 Haziran 1964 tarihinde cevap verirken yine Johnson İnönü'yü meselenin çözümü için Washington'a davet etmiştir (Şahin, 2012: s. 37-39).

Fotoğraf 2. Habertürk Yazarı Murat Bardakçı'nın Yayınlamış Olduğu Johnson Mektubunun Resmi Tercümesini (İndyturk.Com).

3.12. 3. Erenköy, Mansure, Geçitkale ve Boğaziçi Saldırıları

ABD'nin eski Dışişleri Bakanı olan Dean Acheson meselenin çözümü için Cenevre kentinde diplomatik faaliyetlere giriştiği sırada Kıbrıslı Rumlar Adada yine saldırı faaliyetlerinde bulunmaya başlayarak 1964'te Erenköy ve Mansure saldırılarını gerçekleştirmiştir. Adadaki uluslararası barış güçleri saldırıyı önleyemeyince 8-9 Ağustos 1964 yılında Türk güçleri harekete geçerek Rum mevzileri bombalanmıştır. 8 ve 9 tarihlerinde Türkiye'ye ait savaş uçakları Rumlar üzerine mecburi bombardıman başlatmıştır ve bu harekât sonucunda katliamlar engellenmiştir. Erenköy sahiline gelen Türk gemileri yaralıları Türkiye'ye taşımıştır ve bu sırada Rauf Denктаş ise Türkiye'ye gelmiştir. Bu harekât sonucunda ne yazık ki Yüzbaşı Cengiz Topel'in kullandığı uçak düşmüştür ve Cengiz Topel şehit düşmüştür (Apuhan, 2017: s. 56, 60, 61).

Ancak Rum saldırıları bunlarla sınırlı kalmamıştır, Grivas komutasındaki EOKA'cı güçler Türk köylerini basmayı sürdürmüş, Boğazköy ve Geçitkale'de 8 saat zarfında 25 insanın da katline ve yüzlerce insanın da yaralanmasına neden olmuşlardır (Eroğlu, 2002: s. 750, 751).

Bu katliamlar sürerken SSCB'nin Ankara Büyükelçiliği Türklere yönelik katliamlardan Yunanistan'ı sorumlu tutarken Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ise 15-16 Kasım'da yaptığı durum değerlendirmesinde Rumların katliamlarını sert bir dille eleştirmiştir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs üzerindeki yasal haklarından asla vazgeçmeyeceğini belirtmiştir. Mevcut durumun bir değerlendirmesini yaparak oradaki Türk soydaşlarının haklarının korunacağına dair teminat vermiştir (Apuhan, 2017: s. 69).

1 Kasım'da Rum güçleri yaklaşık 5000-6000 kişilik kuvvetlerle stratejik noktalar olan Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırmışlardır. Bu iki köy saldırıları sonucunda Eokacılar tarafından işgal edilmiştir. Bu çarpışmalar sonucunda 1963 ve 1964 yılları arasında Türkler siyasi ve ekonomik bunalımdan sıyrılmak için daha çok teşkilatlanmaya başladılar. Özellikle Grivas'ın Türk yerleşkelerine saldırıları artınca Türkler 28 Kasım 1967'de Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi kurulurken iki toplumun da birbirinden kopup aslında ayrılmış oldular (Vatansever, 2010: s. 1514).

3.12.4. 1967 Krizi

1967'de de 1963-64 yıllarında olduğu gibi adadaki Türk yönetimine baskılar 1967 yıllarında da artarak devam etmiştir. Bu durumlar Türkiye Hükümeti'nde de tepkilere neden olmuştur. Özellikle Yunanistan'da 1967 yılında Albay George Papadopoulos tarafından gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda hükümete aşırı milliyetçi, antikömünist ve Hellenizm'i yeniden canlandırmak isteyen bir yönetim gelmiştir ve bu hükümet ilk iş olarak Kıbrıs meselesini diplomatik yollardan halletmek istemiştir. Kıbrıs meselesine hukuki yollardan barışçıl çözümler üretilmesi için adımlar atılmıştır ve bu yoldaki çalışmaları Birleşmiş Milletler Genel Sekreterini girişimleriyle Haziran 1968 'de başlamıştır (Apuhan, 2017: s. 60, 64).

24 Haziran 1968 'de başlayan görüşmeler 1974 yılının Temmuz ayına kadar devam etmiştir. Yapılan bu görüşmelerin öncelikli amacı ise Zürih Antlaşması'nın uygulamadan kaynaklı uyuşmazlık yaratan esaslarının tespit edilerek değiştirilmesi yolunda anlaşmaya varmak olmuştur Yapılan görüşmeler sırasında Rum tarafının sunmuş olduğu tezde; Kıbrıs Rum kesimi için üniter devlet, Türk yönetimi için ise mahalli muhtariyet verilmesi şeklinde olurken, Kıbrıs Türk tarafını tezi ise, 1960 Antlaşmalarına dayanan, iki toplum için de eşit ve ortak bir yönetim esasına

dayanarak Türk toplumunun haklarını, güvenliğini ve milli kimliklerini koruyacak yöndeydi. (Tezel, 2008: s. 37).

Sonuç alınamayan ve kangrene dönen genişletilmiş toplumlararası görüşmeler 1974 yılına kadar sürerken Rum kesimi Yunanistan'a katılma çarelerinden vazgeçmeyerek girişimlerine devam ederken aynı zamanda Makarios, silahla Türk yönetimini sindirmenin yanı sıra ekonomik baskılara da başvurmaya başlamıştır (Karaman, 2012: s. 40-43).

Türkiye'nin bu konudaki kararlı tavrından geri adım atmamasından dolayı ABD Başkanı Johnson, özel temsilcisi Cyrus Vance'yi Başbakan Süleyman Demirel ile görüşmek üzere Türkiye'ye göndermiştir. Vance ile görüşen Başbakan Süleyman Demirel, darbeye Yunanlıların adayı terk etmesini, Geçitkale ve Mansure köyü halkının zararlarının karşılanmasını, Türklere tazminat verilmesini ve Grivas'ın adadan gitmesini istemiştir. Bunun üzerine Yunanistan ile de görüşen Vance, şartları kabul ettiğini açıklamıştır. BM Güvenlik Konseyi de olaya dahil olmuş ve tarafları sükunete davet etmiştir. Yunanistan'ın da kabul etmesiyle birlikte Türkiye'nin şartları kabul edilmiştir ve Türkiye'de böylelikle harekâtın vazgeçmiştir. 27 Kasım 1967'de alınan kararları BM Genel Sekreteri U Thant duyurmuştur ve alınan bu kararlara göre cuntacı Yunanlılar ve Grivas adayı terk edeceklerdir, Kıbrıs'ta Londra ve Zürih Antlaşmaları geçerli olacaktır. Zarara uğrayan Türklerin bu zararları Rumlar tarafından karşılanacaktır (Apuhan, 2017: s. 63, 64, 66).

Yunanistan'ın Enosis hayalinden vazgeçmemesi, Türkiye'nin bu duruma kayıtsız kalamaması ABD'yle olan ilişkileri de dış politikada etkiliyordu. Ayrıca Türkiye, bu harekât sonrasında bu konudaki eksikliklerini fark etmiştir ve Vance'nin ABD'ye dönmesinden sonra Süleyman Demirel kuvvet komutanlarını toplayarak askeri, stratejik konulardaki eksiklikler üzerine görüşmeler gerçekleştirmiştir (Karaman, 2012: s. 43-45).

1967 yılındaki harekâtın gerçekleşmeyişi Türkiye'nin gelecekte tekrar böylesi bir sıkıntı ile karşılaştığında neler yapması gerektiği hakkında bir dizi önlemlerin alınmasını, zorunlu kılmıştı. Vance ülkesine döner dönmez Başbakan Süleyman Demirel, acilen tüm kuvvet komutanlarını toplayıp onlarla ne tür eksikliklerin olduğunu görüşmeye başlamıştır. Yapılan görüşmelerden sonra tespit edilen eksikler çerçevesinde Gölcük'te gemiler inşa edilmeye başlanmış ve bu yapılacak gemilerin motorları Almanya'dan temin edilmiştir. Paraşütler Fransa,

İtalya'dan alınmıştır. Bunların yanı sıra tank, uçak, çıkarma gemileri ve paraşütler hakkındaki ihtiyaçlar saptanmıştır. Çünkü adadaki Türk halkı tekrar ve aniden bir saldırıya maruz kalabilirdi (Apuhan, 2017: s. 65).

2 Aralık 1967 yapılan Antlaşması'ndan sonra, Türk-Yunan tarafları arasındaki ilişkiler yumuşadı. 1968'den itibaren Türk-Yunan tarafları arasında ikili görüşmeler tekrar başladı. İkili görüşmelerden birincisi 12-13 Mart 1968 tarihlerinde Atina'da, ikincisi ise 16-27 Nisan'da Ankara'da gerçekleşmiştir. Doğan bu yumuşak havdan istifade etmek isten BM Genel Sekreteri U Thant, 13 Mart'ta, Güvenlik Konseyine bir rapor sunarak artık müzakerelere iki tarafı da doğrudan davet etme kararı aldı (Tezel, 2008: s. 35).

Ancak bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan ne Enosis fikrinden vazgeçmiştir ne de Hellen Uygarlığı'nı diriltme fikrinden vazgeçmiştir. Bu süreçte Makarios da Papadopoulos cuntası'nın adadaki askeri liderleri yerine seçilmiş bir lidere inanıyordu ve bu durum Yunanistan ile arasını açmıştı. Grivas'ın 1971'de Ada'ya gelerek yeniden EOKA-B' yi kurduğunu duyurmuştur. Apsida yeraltı teşkilatını da açıklayan ve daha önce Makarios yanlısı olan Nikos Sampson da Grivas'a destek vereceğini açıkladı. Grivas, hem Enosis'i gerçekleştirmek istediğini hem de Makarios'a karşı mücadele edeceğini açıklamıştır. Yunanlar tarafından desteklenen Grivasçılar Enosis'i bir an önce gerçekleştirmek isterken Makarios taraftarları ise bu durumun yayılarak ve Türkiye'yi saf dışı bırakarak gerçekleştirilmesi taraftarıydı ve bu sebeple araları iyice gerginleşmiştir (Apuhan, 2017: s. 67).

Rumlar arasındaki bu çatışmalar sürerken, Rauf Denктаş ile Kleriedes arasında gerçekleştirilen ikili görüşmeler sonrasında Denктаş, 24 Nisan 1971'de Geçici Türk Yönetimi'nin geçiciliğini kaldırarak kalıcılıklarını açıklamıştır. Rum Meclis Başkanı Kleriedes Rauf Denктаş arasında, 1968- 1973 yıllarında gerçekleşen görüşmeler sonrasında 1973 yılında ikili arasında bir müzakereye varılmıştır ve antlaşma gereğince bağımsız yerel belediyeler kurulması ve Türklerin kendi belediyelerinde ve iç işlerinde bağımsız olması şeklinde sonuca varılmıştır. Ancak bu müzakere Grivas ve Makarios tarafından kabul edilmemiştir (Çelebi, 2020: s. 68, 69, 71).

Yunanistan'da 1973 yılında Albay Ioannis cuntası, Papadopoulos'i devirmiştir ve bir an önce Enosis'i hayata geçirmek için kararlar almıştır. Alınan bun kararlar Rum toplumunu tekrar ikiye bölmüştür ve Makarios bu oldu bittiye

karşı çıkıyordu. Rum kesiminde bunlar yaşanırken Türkler ise tamamen izole edilmiş, erzakları ise Türkiye tarafından karşılanıyordu. Yaşanan bu durumlar adada tam bir kaos ortamı yaratıyordu ve bir an önce bir çözümün getirilmesi gerekiyordu (Tezel, 2008: s. 37, 38).

4. 1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

1968 yılından itibaren başlayarak 1974 yılına kadar Kıbrıs sorununa çözüm üretmek için devam eden uluslararası toplantıların, konferansların hiçbirisi işe yaramamıştı ve Rumların Enosis planı çerçevesinde yarattıkları kaos ortamı dinmemişti. Çünkü Rumlar 1960 Anayasası'nın Türklere verdiği hakları bile çiğneyecek kadar ideolojilerinin peşinden giderek Türkleri yok saymaya devam ediyordu (Apuhan, 2017: s. 69).

Türkiye ve Kıbrıs Türkleri ise bu sorunun tek çözümünü federe devlet sisteminde görmekte idi. Böyle bir karar Türklerin varlığını, hak ve hukukunu koruyabilecek nitelikteydi. Ancak 1968 yıllarına gelindiğinde yapılan uluslararası toplantılarda Türkler politikalarında değişikliği giderek federe devlet yerine otonom bir yapıya sahip, muhtariyet esasına dayalı üniter devlet sistemine kaymıştı. Bu şekilde Rumlar, Türklerin iç işlerine müdahale edemeyecekti (Çelebi, 2020: s.70-72).

Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni hükümetin kurulması ile birlikte Kıbrıs yönetimiyle ilgili yeni tezlerde ortaya atılmaya başlanmıştır. 1973 Ekim ayında Türkiye'de genel seçimler yapılmış ve Bülent Ecevit başkanlığında Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi koalisyon hükümeti kurulmuştur. Kurulan bu yeni hükümet aynı zamanda ortaya yeni atılan fonksiyonel federatif sistem tezini incelemeye de koyulmuştur. Bu tezdeki sistemde iki kesim arasında toprakların taksimi söz konusu olmamakla birlikte etki ve görevler paylaşılıyordu. Türkiye'nin yeni tezleri ileri sürüp incelediği bu dönemde Rumlara arasında ise ayrılıklar devam ediyordu ve cunta Makarios'u sistemden devre dışı bırakma planları yapıyordu (Apuhan, 2017: s. 70).

Rumlar arasında bu ayrılıkların sürdüğü dönemde Makarios EOKA-B örgütünü 25 Nisan 1974 tarihinde kanun dışı ilan ederek terörün kaynağı olarak gösterdi. Bu davranıştan sonra kendi aralarında tedhiş hareketleri ve EOKA'cılar ile Makarios taraftarları arasındaki şiddet daha da arttı. Bu gelişmeler ışığında Rum yönetimi Yunanistan'a bilenirken cunta ise Makarios'u devirmenin yollarını aramaya başladı (Şahin, 2012: s. 58).

Yunan Hükümeti artık adayı Yunanistan'a ilhak için daha somut hareketlere geçerek bir an önce bu ilhakı gerçekleştirmek istiyordu. Ancak Makarios'un bu duruma karşı çıkmasıyla Yunanistan, adada bulunan askerleri vasıtasıyla Makarios aleyhine kışkırtmalar başlattı. Makarios 2 Temmuz'da Yunanistan Cumhurbaşkanı

Fedon Kizikis'e bir mektup yazarak Yunanistan'ın faaliyetlerini protesto ederken, aynı zamanda kendisinin seçilmiş bir lider olduğunu belirttiği bu mektup basında da yer almıştır. Yine Makarios, 5 Temmuz 1974 yılında basına yaptığı bir açıklamada, “Yunan cuntasının amacının kendisini iktidardan uzaklaştırarak, Kıbrıs'ta, yeni bir dikta yönetiminin kurulmasını sağlamak olduğunu”, belirtti. Ayrıca bölgede bulunan Yunanlı subayların yer altında örgütlenmesinden bahsederek Rum Milli Muhafız Gücü'nün Yunan subayları önderliğinde bir işgal gücü haline geldiğini ilan etmekten geri durmamıştır. Makarios Yunanistan'dan, bölgede bulunan 650 subayını geri çekmesini istedi ve Rum Milli Muhafız Gücü'nün ve başındaki subayların sayısını azaltırken kendine bağlı polis teşkilatının sayısını arttırdı (Çelebi, 2020: s.74, 75).

Tüm bu gelişmelere yaşanırken ve Yunanistan ile Kıbrıs Rum yönetimi arasında ilişkilerin neredeyse kopma noktasına geldiği bu aşamada bölgedeki cunta güçleri bir darbe ile Makarios'u devirme planlarını EOKA'cılardan olan Nikos Sampson önderliğinde gerçekleştirmek istediler ve Sampson askeri bir darbe ile Makarios'u devirerek başa geçecekti. 15 Temmuz'da yapılan bu darbe sonucunda İngiliz kuvvetlerine sığınmak zorunda kalan Makarios Malta adasına kaçmak sorunda kalmıştır (Apuhan, 2017: s. 71).

Rum Milli Muhafız teşkilatını da desteğiyle 15 Temmuz 1974 yılında yaptığı darbeye Makarios'u deviren Sampson, Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni kurduğunu ilan etti. Makarios canını kurtarıp kaçmayı başarmıştı. Adanın Sampson'ın eline geçmesiyle birlikte aslında adanın Yunanistan'a ilhakının önünü açmış oluyordu. Çünkü bu durumda Yunanistan'ın Kıbrıs'a açık bir müdahalesi kolaymış oluyordu (Şahin, 2012: s. 119, 120).

Nikos Sampson seçilmiş bir EOKA'cıydı ve Enosis düşüncesinin en büyük taraftarlarından biriydi. Onun yönetime gelmesiyle birlikte Kıbrıslı Türklerin varlığını çok daha tehdit edecek duruma koymuştu. Sampson, 1964 ile 1967 yıllarında Türklerin yaşamış olduğu köyleri basıp cinayetlere sebebiyet vermiştir. Rauf Denктаş, Nikos Sampson'un darbeye Makarios'un yerine getirilmesinden sonra, “Bir gün Makarios'un kalmasını temenni edecek duruma düşeceğimizi, hiç düşünmemiştim.” açıklamasında bulunarak bu durumun Kıbrıslı Türkler için ne kadar dehşet verici olduğunu belirtirken Bayrak Radyosu'na yaptığı bir konuşmada, “bu durum, Kıbrıslı Rumların kendi aralarındaki sorunlarıdır, kesinlikle sizler buna müdahil olmayınız”, diyerek Kıbrıslı Türklere seslenmiştir. Her ne kadar bu

durumun Rumlara arasında olduğunu söylese de Denктаş, Türkiye'ye de Enosis fikrinin gerçekleşmesini önlemek için gizliden yardım çağrısında bulunmuş. Türkiye Cumhuriyeti ise Ada'daki gelişmeleri Büyükelçisi Asaf İnan'dan ediniyordu (Apuhan, 2017: s. 70, 71).

Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit darbe haberini ABD'nin 1971'den bu yana kendilerine uyguladıklarını haşhaş ambargosunu kaldırdığını ilan ettikten sonra gittiği Afyonkarahisar'da almıştır. Sadece Türkiye'yi değil, dünyayı da rahatsız eden bu gelişme haberinden sonra Ankara dönen Bülent Ecevit Milli Güvenlik Kurulu'nu toplamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti darbeye tepkili olduklarını ve bu darbenin bir Yunan müdahalesi olduğunu, adadaki Anayasal düzenin bozulduğunu ve meşru olmayan bir müdahale olduğunu açıklarken aynı zamanda Yunanistan'ın Garanti ve İttifak Antlaşmalarını ihlal ettiklerini açıklayarak bu müdahaleye asla sessiz kalmayacaklarını açıklamıştır. Kıbrıs için yapılan antlaşmalara Garantör olan bir diğer devlet yani İngiltere de bu duruma karşı çıkmıştır ve adada statükonun değişmesini asla kabul etmeyeceklerini belirtirken ABD ve SSCB de karşı çıktıklarını dile getirmişlerdir (Başlamışlı, 2021: s. 699, 700).

Bülent Ecevit'in toplandığı MGK ve kabine toplantıları sonrasında adaya müdahale için hazırlıklar başlarken BM ve NATO Genel Sekreterliği ise Türkiye'ye yanlış bir karar vermemesi için uyarıda bulunurken Türkiye ise İngiltere'ye garantör devletlerden biri olduğu için 16 Temmuz 1974'te birlikte olayı değerlendirme çağrısı yapıyordu. İngiltere'nin bu değerlendirme isteğini kabul etmesi üzerine Başbakan Bülent Ecevit, 17 Temmuz 1974'te İngiltere'ye hareket etmiştir. Anakara Esenboğa Hava Limanı'ndan hareket eden Başbakan Bülent Ecevit'in yanında Başbakan Yardımcısı Necmeddin Erbakan ile kuvvet komutanları onu yolculamak için bulunuyorlardı (Apuhan, 2017: s. 71).

İngiltere'ye giden Başbakan Ecevit, Londra'da İngiltere Başbakanı Harold Wilson ile Dışişleri Bakanı Callaghan ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Türkiye yapmış olduğu bu görüşmelerde İngiltere ile birlikte ortak karar ve ortak hareket etmek istediklerini belirtirken aynı zamanda amaçlarının Kıbrıs'ın darbe öncesi konuma getirilmesini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye ile bağıını koparmayacak ve Kıbrıslı Türklerin güven içinde yaşayacakları bir yer sağlamak adına müdahalede bulunma isteklerini açıklamıştır. Başbakan Ecevit, İngiltere'nin bu müdahalede yer alması durumunda Rumların tedirgin

olmayacağını belirtirken İngiltere müdahaleye dahil olmanın pek de olumlu olmayacağı düşüncesindeydi. Zira müdahaleye katılırsa hem SSCB'nin rahatsız olacağını hem de batılı devletlerin bu müdahalenin emperyal bir müdahale olacağını düşündüğü için ortak bir müdahaleye sıcak bakmıyordu (Kısak, 2016: s. 11).

ABD'nin Dışişleri Bakanı Kissinger'ın yardımcısı Joseph Sisco Londra'da bulunan Başbakan Bülent Ecevit ile görüşmek üzere Londra'ya hareket etti. İkili arasında gerçekleşen görüşmede Joseph Sisco, Türkiye'nin bu durumda ABD'den beklentilerinin ne olduğuna sormaları üzerine Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs'taki durumun darbe öncesi haline dönmesini ve federal bir yapının oluşturulmasını istediklerini söylemiştir. Joseph Sisco ise temel amacının savaşı engellemek olduğunu, kendisine 48 saat süre verilmesini istediğini belirterek Atina'ya geçmiştir. Yaptığı görüşmede cuntadan Sampson yerine tekrar Makarios'un getirilmesini istemiştir ve Türkiye ile olası savaş durumunu engellemek istediklerini aktarmıştır. 9 Temmuz 1974 yılında Başbakan Bülent Ecevit, Joseph Sisco, Atina'daki görüşmeleri hala devam ederken görüşmelerden bir sonuç almadan Türkiye'ye geri dönmüştür. Ankara'ya ayak basar basmaz Genelkurmay Başkanlığı Karargahı'na uğrayarak yapılan hazırlıkları yakından takip etmiştir. Ankara'ya gelmesi beklenen Joseph Sisco'nun gelişi gecikince Bakanlar Kurulu toplanmış ve Kıbrıs üzerine yapılacak harekât için imzalar atılmıştır. Sisco, Bakanlar Kurulu görüşmeleri yapıldığı sırada Ankara'ya gelmiştir ve gelir gelmez Başbakan Ecevit'le görüşmüşlerdir. Uzun saatler süren görüşme bir neticeye bağlanmamıştır. Bülent Ecevit, daha önceki süreçlerde ABD'nin kararlarına uygun davrandıklarını ancak bir sonuca varamadıklarını bu yüzden bu harekâtı yapacaklarını belirtmiştir ve Sisco gider gitmez hava sahalarını kapatmıştır. Türkiye'nin bütün hava sahasını uçuşlara kapatması savaşa girdiğinin açık bir göstergesi olmuştur (Apuhan, 2017: s. 73, 75).

Başbakan Bülent Ecevit, yapılan toplantıda: *"Bu bir Yunan müdahalesidir. Adadaki anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askeri yönetim kurulmuştur. Türkiye bunu antlaşmaların ve garantilerin ihlali saymaktadır."* sözleri ile Türkiye kamuoyunun adadaki duruma bakışını dile getirmiştir ve Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesini hukuki dayanak göstererek Ada'ya müdahale yetkisini kullanmaya karar vermiştir zira Eoka'cı Sampson ve cuntacılar Yunanistan tarafından kontrol altına alınıp adadan çıkartılmıyordu ve Türkiye'nin yapmış olduğu diplomatik

girişimler de sonuçsuz kalmıştı. Sonuçsuz kalan diplomatik temaslardan sonra Türkiye, 20 Temmuz saat 05:00’te harekâtı yapma kararını Türkiye Lefkoşa Büyükelçisi Asaf İnan’a bildirilmiştir. Asaf İnan, Türkiye’den aldığı bu haber üzerine gece Rauf Denktaş’ı elçiliğe çağırıp bu durumu ona bildirmiştir (Kısak, 2016: s. 11).

4.1. Harekâtın Başlaması

Türkiye, 19 Temmuz’da askeri güçlerini Mersin Limanı’ndan gemilere bindirip hazırlıklarını yoğunlaştırdı. verdi. Kıbrıs Harekâtı öncelikle beş muhrip, dört denizaltı, beş koruma hücum botu ve otuz bir çıkarma gemisi ve 2000 askerle başlamıştır. Yapılan planlamalarda öncelikle Girne’den Kıbrıs’a girileceği ve Beşparmak Dağları’na ise paraşütle asker indirileceği kararlaştırılmıştır. Böylece Girne ve Lefkoşa arasındaki Beşparmak Dağları temizlenerek bölgeye yeniden gelecek olan askerlere bir koridor açılması planlanıyordu. Son derece iyi planlanan bu plana göre açılacak olan bu koridordan Mağosa ve Erenköy’e girilecek ve buralar işgalcilerden temizlenecekti. Yapılacak olan bu girişim için Genelkurmay sadece 5 günü yeterli görmüştü (Kılıhoğlu, 2022: s. 11).

Türkiye, harekâtına sabah saatıyla 06.00’da başlamıştır. Harekâtın başladığı 20 Temmuz günü Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Necmeddin Erbakan, TRT’ye verdikleri beyanatta ‘‘Bu harekât milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olsun. Umarım ki kuvvetlerimize ateş edilmez ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil, Türklere de Rumlara da barış getirmek için Ada’ya gidiyoruz. Bu karara, ancak bütün diplomatik, politik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün memleketlere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde de bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Amerika Birleşik Devletleri’ne ve İngiltere’ye, meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan çözümlenebilmesi yönünde gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, sorumlusu bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu harekâtın insanlığa, milletime ve bütün Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah’ın milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını temenni ederim.’’ Diyerek harekât için görüşlerini bu şekilde dile getirirken Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ise, ‘‘Mukavemet görmez isek, herhangi

bir kan dökülmesi, olmayacaktır. Kıbrıs Harekâtı, dünya sulhunun teminine yardımcı bir harekât, olacaktır. Cenabı Allah, bu Harekât'tan dolayı milletimize ve bütün insanlığa hayırlı neticeler versin. Tarihi görevimizi ifa etmenin bahtiyarlığı içerisindeyiz.” diyerek bu harekâtın tarihsel bağdan dolayı yapılması gerekliliğini beyan etmiştir(Apuhan, 2017: s. 76, 77).

TCG Kocatepe muhribiyle Girne sahilleri vurulduktan sonra askerler Girne'ye bırakılmıştır ve yaklaşık 40.000 askerin de harekâta katılması planlanırken Yunanistan'ın Kıbrıs Rumlarına yardıma geleceği haberleri yayılınca Türkiye ada üzerinde uçaklarla seyir hareketlerinde bulunmuştur. Akdeniz ve Güney Ege'nin başlandığı noktada bir filo keşfeden Türk deniz keşif uçakları durumu hemen Türkiye Genelkurmay Başkanlığına bildirdiler. Çünkü Yunanlıların bir aldatmacası ise bu sahillere düşmanın çıkması istenilmez bir sonuçtu. Ancak Amerikan yapımı bir ticaret gemisi olan bu filo ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger tarafından sahiplenildi ve bu gemiden Yunanlıların haberinin olmadığını Başbakan Bülent Ecevit'e bildirdi. Ancak Türkiye açısından buna güvenmek risk taşımaktaydı ve hemen Hava ve Deniz Kuvvetlerine harekâta geçmeleri emri verildi. Kocatepe, Adatepe ve Çakmak Muhripleri Yunan filolarını karşılamak üzere Arnavut Burnu'na yöneldiler. Bunun yanı sıra Türk Hava Kuvvetleri tarafından uçaklarda hazır edilmişti (Tarakçı, 2010: s. 109).

Türk Filosu Arnavut Burnu'ndan Kıbrıs batı sahilleri önünde, Türk Hava Kuvvetlerinin yanlış izlenim ve irtibat sıkıntısı yüzünden Rumların bir oyunu sanılarak Havadan ve denizden yapılan bu saldırılarda jet filoların, uçakların bomba ve roketler kullanıldı. Yapılan bu saldırılarda Türkiye'nin TCG Kocatepe Muhribi 21 Temmuz 1974 tarihinde ne yazık ki batırılan gemi oldu. Saat 22.20'de batırılan gemide toplam 54 mürettebat ölmüştür. Kalan bazı personeller ise Deniz Albayı Güven Erkaya tarafından kurtarılmıştır. Kocatepe Muhribi olayı ardından Beşparmak Dağları ile Lefkoşa arasında bölge Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kontrol altına alınarak savaş için kullanılmıştır (Apuhan, 2017: s. 79).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başladığı sıralarda ABD Dışişleri Bakanı Kissinger, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan'ı arayarak herakati bildirmiştir. Bunun üzerine bakanlığa acele ile giden Callaghan bakanlıktan Kıbrıs Harekâtı'nı takip etmeye başlamıştır ve ABD ile beraber bu durumda ortak olarak ne yapacaklarını görüşmüşlerdir (Tarakçı, 2010: s. 118).

Harekât devam ederken BM derhal toplanıp bir ateşkes ilan etmiştir ve Türkiye'nin de bu ateşkese uyması gerektiğini bildirmiştir. Aynı zamanlarda ABD Dışışleri Bakan yardımcısı Sisco, Kissinger'in vermiş olduğu emirle Atina'da başlamasından çekindikleri bir Türk-Yunan Savaşı'ndan dolayı diplomatik temaslara geçmiştir ve Ioannies cunta yönetimi ile ancak görüşebilmiştir ve Yunanlara sundukları istihbarat raporlarında Yununların olası bir savaşta zararlı çıkacaklarına ikna etmiştir ve Yunanlılar savaş yapmayacaklarını bildirmiştir. Dönemin Türkiye Atina Büyükelçisi Kamuran Gürün Türkiye'nin bu harekâtı üzerine Yunanistan'ın seferberlik ilan ettiğini ama halkın bu seferberliğe katılmadıklarını bildirmiştir (Apuhan, 2017: s. 75, 76).

BM'nin aldığı ateşkes kararına uymayan Türk kuvvetleri Girne ve Lefkoşa arasını Rum kuvvetlerinden temizleyip ilerlemesine devam ederken ABD Dışışleri Bakanı ise Bülent Ecevit'i 24 saatte tam on altı defa ikaz etmiştir. Ancak uluslararası arenanın Türkiye'ye ateşkes baskısı artınca Türkiye 23 Temmuz günü saat on yedi sıralarında ateşkese uyacaklarını bildirdi. Güvenlik Konsey ise 20 Temmuz'da aldığı 353 sayılı karar la Türk ve Rum taraflarını ateşkes yapmaya davet ederken Kıbrıs'ın egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunmasına ve Kıbrıs'ta bulunan yabancı güçlerin bölgeden çıkmasına davet etmiştir. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye ve Yunanistan nezdindeki faaliyetleri sonucunda ve Kıbrıs'taki çıkarmanın askeri durumu kaynaklı olarak Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararına uyarak 22 Temmuz 1974 saat 17.00'de ateşkese uyduğunu ilan etti (Vatansever, 2010: s. 1515).

Türkiye'nin 22 Temmuz 1974'te ateşkes kararına uymasının ertesi günü, 23 Temmuz'da ise Yunanistan'da hükümet istifa etmiştir. Gerçekleşen bu hükümet istifasından sonra Cumhurbaşkanı Kizikis, Constantin Karamanlis'i milli birlik hükümetini kurması için yaşadığı Fransa'dan Atina'ya davet etmiştir. Daveti geri çevirmeyen ve Atina'ya dönen Karamanlis, Makarios'a yakın olduğu bilinen Glafkos Klerides Sampson'un yerine Rum Meclis Başkanı seçildi. Klerides'in gelmesi uluslararası camiada Barış Harekâtı'na olan olumlu rüzgarları tam tersine çevirmiştir (Tarakçı, 2010: s. 122, 123).

4.2. Ateşkes Sonrası Birinci Cenevre Görüşmeleri

Türkiye'nin BM'nin yaptığı ateşkesi kabul etmesinin ardından Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışışleri Bakanları'nın katılacağı bir toplantının 25

Temmuz 1974'te Cenevre'de yapılması kararı alındı. Güvenlik Konseyi'nin aldığı 353 sayılı kararın beşinci maddesi gereği -Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'na gecikme olmadan bölgede barışın yeniden sağlanması ve Kıbrıs'ın anayasal yönetimi konusunda müzakerelere girme ve Genel Sekreter'i gelişmelerden haberdar etme çağrısında bulunur- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanlığı düzeyinde katıldığı bu görüşmede; Kıbrıs'ta anayasa düzeninin yeniden sağlanması konuları görüşülmeye başlanmıştır (Apuhan, 2017: s. 90).

Kıbrıs Türkleri Ada'da Rumların kısımlarına karşılık bir güvence arayış içindeydiler ve kapsamda önlem alınmasını istemekteydiler. Bunun sağlanamaması durumunda Türk kuvvetlerinin ilerlemesinin süreceği ve ilerlerken alınan yerlerin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetiminde kalacağı belirtiliyordu. Sert tartışmaların cereyan ettiği bu toplantıda Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş ile Yunan Dışişleri Bakanı Mavros arasında gerginlikler yaşanmıştır ve bu gergin ortamda Türk tarafı Ada'da Türk ve Rum Toplumları olmak üzere iki özerk yapının varlığının onaylanmasını istemiştir. 30 Temmuz 1974'te kabul edilen bu öneriyi Yunanistan da imzalamıştır ve bunun ardından İngiltere, Türkiye'den bölgedeki güçlerini çekmesini istemişse de Türkiye bunu kabul etmemiştir. 30 Temmuz 1974' altı gün süren bu görüşmelerden sonra taraflar Cenevre Deklarasyonu diye adlandırılan belgeyi imzalayarak yayınladılar. Yayımlanan bu deklarasyona göre:

Taraflar 1960 Anayasa düzenini yeniden sağlayacaklardır, 30 Temmuz günü ateşkes olarak kabul edilecek ve sınırlar buna göre kalacaktır. Taraflar sınırlarını genişletmeyeceklerdir. Cenevre Deklarasyonu'na göre tarafların 8 Ağustos 1974'te II. Cenevre Konferansı'nda toplanmaları ve tekrar görüşmeleri kararlaştırılmıştır (Eroğlu, 2002: s. 758, 759).

Ancak bu deklarasyondan sonra Rumlar ve Türkler arasında saldırılar tekrar devam etmiştir. Belirlenen ateşkes sınırı da defalarca kez ihlal edilmiştir. Taraflar arasındaki bu olaylar ne yazık ki diplomasi alanına da yansımaları olacaktır ve II. Cenevre Görüşmeleri gergin başlayacaktır. Bu süre zarfında yani konferans sonrasında Yunanistan'da bulunan cuntadan kalan askerler Karamanlis'i Kıbrıs'ı satmakla suçlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin kendini Rumlara karşı savunma amaçlı atılımlarda bulunması Yunanistan nezdinde Türkiye'nin I. Cenevre Görüşmeleri'ne uymamakla suçlamasına neden oldu ve bu süreçler aslında II. Cenevre

Görüşmeleri'nin olumsuz bir hava içerisinde başlamasına neden olacaktır (Apuhan, 2017: s. 91, 93).

4.3. İkinci Cenevre Görüşmeleri

Türkiye Cumhuriyeti yapılacak olan İkinci Cenevre Konferansı'ndan pek bir sonuç çıkmayacağını bildiği için konferans başlamadan önce yapacağı yapacağı harekâtın askeri ve lojistik hazırlıklarını tamamlamıştı. Sayıları 30.000'e yaklaşan asker, 120 tank ve 100'e yakın zırhlı araç hazır edilmişti. Genelkurmay Başkanlığı Türk kuvvetlerinin çok dar bir alanda bulunmasından dolayı harekâtı kaybetmekten endişe etmişti ve küçük bir alana hakim olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir taarruzda kayıp vermesini istemediği için harekâtın devam etmesini ve alanın genişletilmesini istemekteydi (Eroğlu, 2002: s, 759).

Güvenlikleri tehlikede olan ve Rumların denetiminde zor durumda kalan Türklerin güvenliği konusunda bir teminat verilememesi Türkiye'yi ikinci bir harekâta zorluyordu. Bu durumun farkında olan İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan 8000 bin kişilik bir orduyu Kıbrıs'a konuşlandırdı. Aynı zamanda İngiliz Bakan Callaghan, Türkiye'nin İngiltere'yi dikkate almazsa bile ABD'yi dikkate alacağını düşünerek Cenevre Konferansı öncesi ABD ile gizli bir görüşme yapmıştır. Ancak ABD verilen mesajı reddetmişti. Çünkü Joseph Sisco'ya göre ABD'nin Türkiye'ye karşı durması düşünülemez bir durumdu. ABD için o dönemde önemli olan Yunanistan ile Türkiye arasında çıkabilecek bir savaş durumunun olmamasıydı. Cenevre Kongresi'ne gelirken de temel amacı çıkabilecek bu savaşa engel olmaktı (Apuhan, 2017: s. 93, 94).)

Yaşanan bu çalkantılar yaşandığı dönemde aynen belirlenen 8 Ağustos'ta II. Cenevre Konferansı tarafların katılımıyla gergin başlamıştı. Zira o süreçte iki taraf arasındaki çarpışmalar devam ediyordu. gerçekleşti. Ancak 14 Ağustos'ta hiçbir sonuç alınmadan konferans dağıldı. Çünkü Rum kuvvetleri ateşkes kurallarına uymadıkları gibi 30 Temmuz Deklarasyonu'na da uymamışlardı ve Türk tarafındaki kuvvetleri kaldırmamışlardı. Yaşanan bu gergin havada toplanan II. Cenevre Konferansı'na 30 Temmuz Deklarasyonu'a uygun olarak Kıbrıs Türk Lideri Rauf Denktaş ile Kıbrıs Rum Lideri Glafkos Kleriedes de katılmışlardır. Özellikle toplantının gerçekleştiği süre zarfında Türk tarafı için iki önemli son derece önemliydi. Bu maddelerden birincisi; Kıbrıs Adası'nda %30 Türklerden, %70 Rumlardan oluşmak üzere federasyon yönetimine geçilmesi, ikincisi ise; Türk

toplumuna toplamda bir merkez büyük olmak üzere 5 kanton verilmesi yönündeydi. Bu konu hakkında 36 saat süre isteyen Rum tarafının bu isteği Türkiye tarafından reddedildi. Türkiye'nin de bu tekliflerini reddeden Rum ve Yunan tarafları bu önerileri imzalamamıştır. Zira Yunan Savunma Bakanı Averof yeni kurulan hükümetin bunu imzalamanın zor olduğunu bildirirken Kleriedes ise bunu imzalamakla Türklerin adaya asker yerleştirmesini onaylayacağı yönündeki fikrini beyan etmiştir (Kapucu, 2020: s. 96, 97).

İkinci Cenevre Görüşmeleri devam ederken Washington Büyükelçisi Melih Esenbel, bu konferanstan sonuç alınmadığı durumda Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edeceğini Kissinger'a bildirmiştir. İngiltere Dışişleri Bakan yardımcısı belirttiğine bakılacak olursa Kissinger, ABD politikasının dışına çıkarak kendi isteği için bu duruma göz yummuştur (Apuhan, 2017: s. 86).

13 Ağustos 197 günü de devam eden II. Cenevre Konferansı'nda, Kıbrıs Rum lideri Kıbrıs'ın üniter yapısında herhangi bir değişikliğe gerek olmadığını beyan ederken Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş ise Türkiye'nin Kıbrıs'a dair çok bölgeli federasyon esasına dayanan önerilerini resmi olarak toplantıda taraflara sunmuştur (Tarakçı, 2010: s. 128).

II. Cenevre Konferansı'nda da Türkiye'nin federatif sistem ya da federatif sisteme dayalı kanton yapılanması teklifi Rumlar tarafından yine kabul edilmemiştir ve Rumlar Kıbrıs'ta Türklere karşı saldırılarına devam etmiştir. Bu politikalarından vazgeçmeyen Rum ve Yunan güçlerinin adımları yüzünden Kıbrıs'ta anayasal düzen sağlanamamıştır ve Türkiye 14 Ağustos'ta II. Cenevre Konferansı'nda masadan kalkmıştır. Türkiye'nin masadan kalkarak görüşmeyi bitirmesi üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan, dünya basınını toplayıp onlara bir demeç vermişti. Demecinde ise *“Hiç kimse askeri harekâtla çözüm getiremez. Kıbrıs Adası, bugün Türk askerinin esiridir; yarın da Türk askeri, Kıbrıs Adası'nın esiri olacaktır,”* açıklamasında bulunmuştur. Böylece Kıbrıs'ta düzeni sağlamaya yönelik atılan bu uluslararası adım da sonuçsuz kalmıştır ve Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Başbakan Bülent Ecevit'i telefonla arayarak o çok meşhur parolayı iletcektir: *“Ayşe artık tatile çıkabilir.”* Artık Türkiye, daha önce hazırlıklarına da başladığı II. Kıbrıs Harekâtı'nı gerçekleştirmek için adım atmıştır (Apuhan, 2017: s. 86).

4.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı

14 Ağustos saat 05.30'da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başlatılan II. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın amacı Kıbrıs'a yapılan ilk harekâtı sonucalandırmak, Kıbrıs'taki Türk halkının güvenliğini sağlamak, Rum zulmünün önüne geçip yok etmek ve Türklerin ada üzerinde yaşamlarına devam etmelerini sağlamaya yönelikti. Sorun, Ada'nın %30'luk kısmını ve yeşil hat diye isimlendirilen bölgenin kuzeyinin alınmasıyla birlikte sonuçlanmış kısmını oluşturan bölgenin ve yeşil hattın kuzeyi olan toprakların alınmasıyla çözümlenebilecekti. Zira artık Rum ve Türk toplumunun ada üzerinde bir arada yaşamlarını sürdürmeleri pek mümkün görünmüyordu. Rumlar ve Yunan tarafından zulme uğrayan Türk halkı için Cenevre Konferanslarından da sonuç alınamayınca tekrar bir harekâta başlamak kaçınılmaz olmuştur (Tarakçı, 2010: s. 134, 135).

II. Cenevre Konferansı'ndan hemen ardından başlayan bu II. Harekât 14-15 ve 16 Ağustos günlerinde hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmiştir. Belirlenmiş olan yeşil hatta ulaşılarak hedef gerçekleştirilmiş oluyordu. Yeşil hat, iki taraf arasında sınır olarak kalmıştır. Genelkurmay Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi tarafından: *'Kıbrıs'ın doğu bölgesinde sürdürülen askeri harekât dün akşamüzeri Serdarlı ve Paşaköy bölgelerine ulaşmıştır. Bu konuda Türkiye'nin İngiltere'den olan beklentileri de önemlidir.'* açıklaması yapılarak Barış Harekâtı'nın değerlendirilmesi yapılmıştır (Apuhan, 2017: s. 87).

İkinci Cenevre Konferansı'nda Rumlar ve Yunanlar Türk tarafını haksız gösretebilmek için elinden geleni yapmaya çalışmış ve uzlaşmaz bir tavır sergilemiştir. Bu isteksizlikler karşısında ne yazık ki çözüm sağlamak adına toplanan İkinci Cenevre Konferansı sonuç alınamadan dağılmıştı. II. Cenevre Konferansı'nın başarısızlığa uğraması üzerine, Türk Silahlı Kuvvetleri İkinci Barış Harekâtını başlatmak için adım atmıştır. Mağosa ve Boğaz Deniz Üssünü ele geçirmek için Türk Silahlı Kuvvetleri 14 Ağustos günü Saat 06.30'da 28 ve 39'ncü Tümenler taarruza geçmiştir. 39 Tümen bölgesinde bulunan İngiliz Tepe ve Kara Tepe, Rumların savunma noktalarından en önemlileriydi. 39 Tümen birlikleri saat 11.30'u gösterdiği zaman İngiliz Tepe ve Kara Tepe'yi ele geçirmeyi başarmışlardır. Mia Milia bölgesi ise saat 12.00' birlikler tarafından alınmıştır. Saatler öğleden sonra 3 civarını gösterdiği zaman ise 39.Tümen Değirmenlik bölgesini, 28. Tümen ise Timbu denilen hava alanını ele geçirmiştir. Türk saldırıları karşısında savunmaya çekilen Rumlar yine çareyi savunmasız halka

saldırmakta aramıştır ve 14 Ağustos'ta Taşkent, Terazî, Atlılar, Muratağa ve Sandallar köylerine saldırılar düzenlemiştir. 15 ve 16 Ağustos'ta da ilerleyen Türk kuvvetleri Magosa, Lefkoşa ve Lefke hatlarının kuzey bölgelerini tamamen kontrol altına almayı (Tarakçı, 2010: s. 139, 140, 142).

Türk birlikleri gece de harekâtını devam ettirmiştir ve doğuya doğru ilerlemiştir. 15 Ağustos saat 04.00'de Türk birlikleri harekâta geçerek saat 11.30'da Magosa'ya ve Rum birliklerine ait askeri bir liman olan Boğaz semtine yaklaşmışlardır. Kuzey ve güneyde bulunan Türk kuvvetleri harekete geçerek Mağosa'nın Türk semtlerine girmiştir ve bölgeyi Rum kuvvetlerinden temizlemeye başlamışlardır. Doğu bölgesinde hızla devam eden bu büyük ve önemli harekâtın yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'ne ait Deniz Kuvvetleri de Magosa bölgesindeki düşman mevzilerini ve önemli görülen hedef noktalarını kara bombardımanı ile yok etmişlerdir. Aynı zamanda Hava Kuvvetlerine ait uçaklar ise sabahın erken saatlerinden başlayarak düşman birliklerinin idare yerlerine, mukavemet yuvalarına silahlarla ve bombalarla taarruza geçmişlerdir (Apuhan, 2017: s. 88).

Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanı Korgeneral Haydar Saltık, 16 Ağustos'taki ateşkes emrinden sonra Timbu Havalanı'nın 3 km güneyinden daha aşağı inilmemesi kararı alınmıştır ve Türk Silahlı Kuvvetleri, harekâtın ağırlığını, batı cephesine doğru kaydırmıştır. Sabah erkenden Omorfo'ya saldıran birlikler Gaziviran'da denize vardılar. İkiye ayrılan kuvvetlerin bir bölümü Kormacit Burnu'na kadar kıyıyı ele geçirirken diğer kısmı ise Lefke'ye doğru hareket ettiler. Bu girişimle birlikte Kıbrıs'ın kuzey tarafını ikiye bölen hat yani Lefke–Lefkoşa–Magosa hattı alınmıştır (Tarakçı, 2010: s. 143).

Doğu kısmında bulunan Tümgeneral Fazıl Polat ve Batı bölgesinde bulunan Tümgeneral Adnan Doğu Harekâtı başarı ile tamamlamışlardır. En şiddetli çarpışmaların yaşandığı Lefkoşa'da sabahın erken sabahında harekete geçen Türk Kuvvetleri, Türk savaş uçakları Rum mevzilerini bombalamaya başlamışlardır. Bu sırada Baf-Lefke hattı üzerinde bulunan Rum takviye birlikleri Türk savaş uçakları tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Ada üzerinde ateşkes yürürlüğe girmeden önce Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs'taki Türklerin güvenliğini sağlayacak sınırları çoktan çizmeyi başarmıştır. Akşam saat 19.00'da ateşkes yürürlüğe girmiştir. Ateşkesin ilan edilmesiyle birlikte Lefke, Lefkoşa ve Magosa hattı belirlenmiştir. Alınan Mağosa ile birlikte aslında esir edilen Türk toplumu da kurtarılmış oluyordu.

Bölgenin alınmasıyla birlikte burada ada halkı tarafından büyük bir sevinç yaşanmıştır (Apuhan, 2017: s. 88, 89).

Böylelikle İkinci Kıbrıs Harekâtı Türkiye'nin 16 Ağustos 1974'te saat 19:00 civarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aynı tarihli ve 360 sayılı kararı gereğince ateşkesi kabul etmesiyle son bulmuş oluyordu (Kapucu, 2020: s. 99).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup, 409 karacı, 5 havacı, 13 jandarma, 56'sı Kocatepe'de olmak üzere 69 denizci personel olmak üzere toplam 496 asker şehit düşmüştür. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan Generallerin isimleri ise şöyledir;

-Nurettin Ersin: Türk Barış Kuvvetleri Komutanı

-Korgeneral Bedrettin Demirel: 30 Ağustos 1974'ten sonra, Korgeneral olarak Barış Kuvvetleri Komutanlığına getirilmiştir.

-Tümgeneral Fethi Aktan,

-Tümgeneral Sabri Demirbağ: Bolu Komando Tugayı Komutanı,

-Tümgeneral Adnan Doğu: Tuğgeneral-Hava İndirme Tugayı Komutanı.

-Hakkı Borataş: Tuğgeneral -Vali.

-Süleyman Tuncer: Tuğgeneral- Çıkartma Birlikleri ve Amfibi Komutanı (Tarakçı, 2010: s. 161, 196).

4. 5. KKTC'nin Kurulması

1974 yılında Türkiye'nin gerçekleştirdiği Barış Harekâtları onucunda adaya yeni bir soluk gelmiştir. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin siyasi, sosyal, ekonomik ve idari haklarını korumaya almak için 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. Anadolu'dan Kıbrıs'a bazı gözler yaşanmıştır ve aynı zamanda bazı Rumların güneye inilmesine müsaade edilmiştir (Günöz, s. 7).

Özellikle 1977-1979 ve 1980-1983 arasında süregelen uluslararası görüşmelerden istenilen bir sonuç alınamayınca 15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilkeleriyle birlikte ilan etmiştir. 5 Mayıs 1985 yılında KKTC Kurucu Meclisi yaptığı çalışmalar sonucunda KKTC Anayasası'nı referanduma taşımıştır ve referandum sonucunda halk tercihini yapmıştır ve anayasa kabul edilmiştir. Uluslararası camiada her ne kadar olumsuz karşılanmış olsa bile Rauf Denktaş ilk cumhurbaşkanı olmuştur. BM Güvenlik Konseyi bu karara karşı çıkmıştır ve sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin

tanınmasını istemiştir Ancak baskılar sonucunda Türkiye, KKTC'yi her şeye rağmen resmi olarak tanıımıştır (Kaya, 2021: s. 195, 196).

5. DİYARBAKIRLI KIBRIS GAZİLERİ

5.1. Bir Kavram Olarak Gazilik Ne Demektir?

Arapça kökenli bir kelime olup gazilik genel olarak savaşa katılıp çarpışan, gaza eden ve yurduna sağ salim dönen kimselere verilen bir şeref unvanı olarak geçmektedir. Türkiye’de gazilik 2’ye ayrılmıştır: Muharip Gazi ve Malul Gazilik (Yağlı ve Özdoğan, 2019: s. 70).

Milli Savunma Bakanlığının sitesinde geçen tanımlamaya göre;

Muharip Gazi: Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarından harbe fiilen katılanları,

Malul Gazi: Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarından; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya Devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman veya terörist silâhlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki harekât ve hizmetler sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda sakatlığı rapor ile kesinleşenleri ifade eder (MSB).

Yukarıdaki gazi tanımlamalarına bakılarak ve derneklerin isimlerinin de Muharip Gazi Dernekleri olduğunu da göz önünde bulundurunca Kıbrıs Barış Harekâtına katılan tüm askerlerimize Muharip Gazi unvanı verilmiştir.

5.2. Tarihi Bir Şehir Olarak Diyarbakır

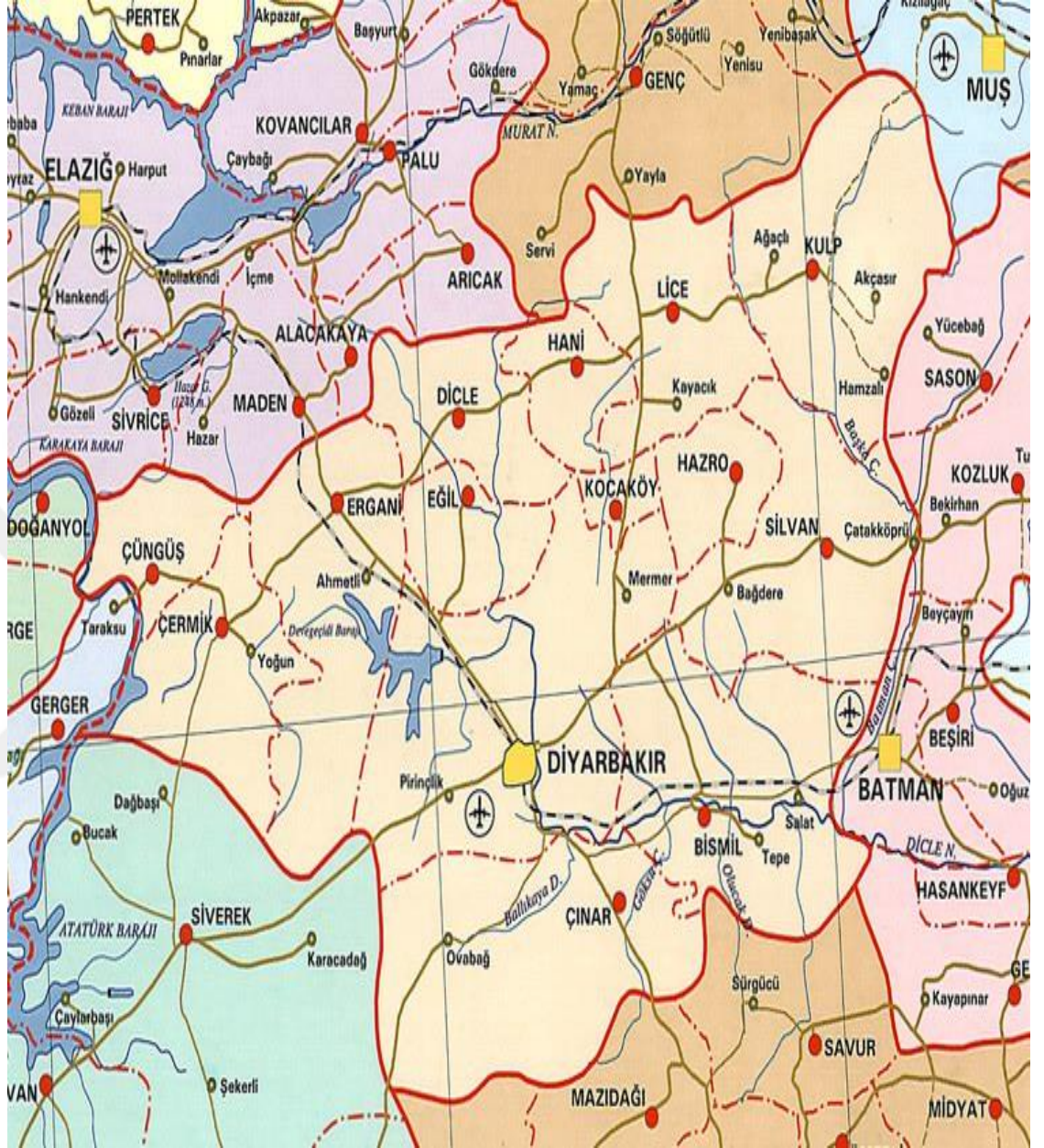
Anadolu’nun en kadim şehirlerinden biri olan Diyarbakır tarih boyunca pek çok isimle anılmıştır: Amid, Amida, Amed, Diyar-ı Bekr ve Diyarbakır bunlardan bazılarıdır. Dicle Nehri’nin kıyısına, Mezopotamya’nın kuzeyine kurulan bu şehir, Asya, Basra ve Kuzeye açılan yerlerin ortasında kalarak Anadolu’nun önemli ticaret geçişlerinden ve önemli şehirlerinden olmuştur (<http://www.diyarbakir.gov.tr/diyarbakir-tarihi>).

Stratejik olarak önemli bir noktada olan Diyarbakır şehri tarihi boyunca da pek çok devlete ev sahipliği yapmıştır. Hurriler, Romalılara, Artuklular ve Akkoyunlar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi devletler, Diyarbakır’ın ev sahipliği yapmış olduğu devletlerden bazılarıdır. Tarih boyunca sürekli el değiştirmesi hem etnik olarak kozmopolit olmasına hem de dini çeşitliliğe sebep olmuştur (İlhan, 1989: s. 232).

Şehrin bu kozmopolit yapıya sahip olması hoşgörü kültürünün ve paylaşımcı kültürün, destekleyici kültürün oluşmasına katkı sağlamıştır. Safevi Devleti'ne biat bildirmiş olan Diyarbakır şehri, 10 Eylül 1515 yılında Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim zamanında Bıyıklı Mehmed Paşa Komutasında alınıp Osmanlı topraklarına dahil etti. Net olarak Diyarbakır ismini ise 1937'de almıştır (İslam Ansiklopedisi). Şu anda artık Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli büyükşehirleri arasında olan Diyarbakır'ın yüzölçümü 15.168 km² olup günümüz nüfusu ise 2023 yılı itibariyle 1.818.133'dir. 2 milyona yaklaşan Diyarbakır şehrinin 17 tane ilçesi bulunmaktadır.

Harita 5. Diyarbakır sınırlarını ve ilçelerini gösteren bir harita
(www.uyduharita.org)

5.3. Kıbrıs Olayları'nın Diyarbakır Şehrine Yansımaları

Kıbrıs Barış Harekâtı'na sayısız Türk askeri katılmıştır ve savaşmıştır. 498 şehit verilmiştir. Şehitlerin yanı sıra Anadolu'nun pek çok yerinden gelen sayısız asker gazi olmuştur ve bunların arasında da Diyarbakırlı gaziler de bulunmaktadır. Dönemin yayınları incelendiğinde Diyarbakır halkının Kıbrıs için büyük mitingler düzenlediğini, ilk büyük mitingini 6 Temmuz 1958 tarihinde

Cumhuriyet Meydanı'nda gerçekleştirmiştir. Miting sırasında alanlarda 'Ya taksim ya ölüm', 'Hepsi hepsi' şeklinde sloganlar atılmıştır (Öğredik, 2013: s. 29).

Aynı zamanda o dönemde Diyarbakırlı halkın askerlik şubesinin önünde büyük kuyruklar oluşturduğunu, gönüllü olarak savaşmak isteyen Diyarbakır halkının bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra Kıbrıs yankıları şehrin sosyal hayatına, esnaf isimlerine, cadde, sokak isimlerine ve de okul isimlerine de yansımıştır (Haspolat, 2021: s. 40, 41).

Bu yansımalara dair bazı kareler;

Girne Caddesi ismi, Diyarbakır'ın Bağlar İlçesine bağlı bulunan Cami Nebi Mahallesiinde bir caddeye verilmiş, Kıbrıs'ı yaşatan bir cadde ismi oluştur.

Yine Kıbrıs'ın en önemli şehirlerinden olan Lefkoşa ismi ise Diyarbakır'ın merkez ilçesi Bağlar'a bağlı Şeyh Şamil Mahallesi'nde bir caddeye verilerek yaşatılmak istenmiştir. Bunun yanı sıra bir Lokantaya da isim olarak verildiğini görmekteyiz.

Serap Güzeli Şehit Cengiz Topel Ortaokulu, Diyarbakır'ın Kayapınar merkez ilçesinde açılmış ve adını Şehit Cengiz Topel'den almış bir okuldur. Okulun ilk binası 1963 yılında yapılmıştır (<https://cengiztopel21.meb.k12.tr>).

Tüm bunların yanı sıra Diyarbakır'da yine Kıbrıs Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın Katılımıyla birlikte Kıbrıs Barış Anıtı ve Ersin Tatar Parkı açılışının gerçekleşmesi ile birlikte Diyarbakır halkının Kıbrıs'a ve yaşanan geçmiş sürece ne kadar değer verdiğini gözler önüne sermektedir (<https://hatayinternettv.com/>).

Diyarbakır halkının Kıbrıs meselesine duyarlılığı çok daha önceki tarihlere dayanmaktadır. Haspolat'ın aktardığı bilgiye göre 1950 tarihinde gerçekleşen sel afeti sonrasında ve 1953 yılında BAF depremi sürecinde Diyarbakır halkı Kıbrıs halkını yalnız bırakmamıştır ve para yardımıyla bulunarak destek olmuştur. Ayrıca sadece bununla da yetinmeyerek Kıbrıs halkının Rumlardan gördüğü baskı, şiddet ve katliamlara karşılık olarak sessiz kalamamışlardır ve bazı telgraflarla bu tepkilerini dile getirmişlerdir. Telgraflara aşağıdaki gibidir:

Sayın Adnan Menderes, Başbakan,

Ankara Kıbrıs davasında tuttuğunuz yol hepimizin yoludur. Kıbrıs'ta bir tek Türk'ün burnunun kanadığını işitecek olursanız Türkiye Köylü Partisi Diyarbakır teşkilatından en az 25.000 kişi emrinizdedir. Kıbrıs'a sandalla çıkacak (ve) sandalları yakacaklardır. Avukat Mehmet Ali Günöz,Diyarbakır, 29 Ağustos 1955"

Sayın Adnan Menderes, Başvekil,

Ankara Türk Kıbrıs'a gitmek üzere cemiyetimize müracaat edenlerin sayısı 5000'i bulmuştur. Kıbrıs'a dair beyanatınız memnuniyet ve heyecan yaratmıştır. Bilvesile candan bağlılığımızibir kere daha hürmetlerimizle arz ederiz. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti Diyarbakır şubesi adına Oğuz Özgür, 2 Eylül 1955.

Diyarbakır halkının Kıbrıs'ta yaşanan katliamlara sessiz kalmayışını verdikleri bu tepkilerden ve attıkları adımlardan çok rahat görmekteyiz. Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Diyarbakır şehri de Kıbrıs'taki halkı yalnız bırakmamıştır.

5.4. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Diyarbakır Merkez Nüfusuna Kayıtlı Gaziler

Tablo 1: Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Diyarbakırlı Gaziler

A.Razak	BOZKURT	DİYARBAKIR
Abdulaziz	ŞAN	DİYARBAKIR
Abdulaziz	TAŞER	DİYARBAKIR
Abdulgazi	BULUT	DİYARBAKIR
Abdulkadir	BOĞA	DİYARBAKIR
Abdulkadir	YAVUZ	DİYARBAKIR
Abdulsamet	SARIHAN	DİYARBAKIR
Abdurrahman	KAYA	DİYARBAKIR
Abdülhamit	ÇİÇEK	DİYARBAKIR
Abdülkerim	ERCE	DİYARBAKIR
Ahmet	ATLI	DİYARBAKIR
Ahmet	DURUR	DİYARBAKIR
Ahmet	ORAK	DİYARBAKIR
Ahmet	SERGÜTEN	DİYARBAKIR
Ahmet	TOSUNLU	DİYARBAKIR
Aladdin	ORAK	DİYARBAKIR
Alattin	ATEŞ	DİYARBAKIR
Alattin	ŞANLI	DİYARBAKIR
Ali Burhan	AŞKIN	DİYARBAKIR
Ali	FENER	DİYARBAKIR
Ali	VARDAR	DİYARBAKIR
Askeri	BİROĞLU	DİYARBAKIR
Ağa	BABAYİĞİT	DİYARBAKIR
Atık	TARTUK	DİYARBAKIR
Aydın	CAN	DİYARBAKIR
Aydın	KILIÇ	DİYARBAKIR
Aziz	CEYLAN	DİYARBAKIR
Baki	BAŞBUĞ	DİYARBAKIR
Bazit	DEMİR	DİYARBAKIR

Bedri	TANRIVERDİ	DİYARBAKIR
Behçet	UÇAR	DİYARBAKIR
Bekir	ÇİFTSÜREN	DİYARBAKIR
Bisar	ÖZDEMİR	DİYARBAKIR
Esat	AYZİT	DİYARBAKIR
Cebeli	KARDAŞ	DİYARBAKIR
Celalettin	YILMAZ	DİYARBAKIR
Derbas	İŞİNER	DİYARBAKIR
Ebuzeyt	GÜNEŞ	DİYARBAKIR
Enver	ERİK	DİYARBAKIR
Fadıl	IŞIKTAŞ	DİYARBAKIR
Fadıl	YILDIZ	DİYARBAKIR
Fayık	ATAŞ	DİYARBAKIR
Fevzi	POLAT	DİYARBAKIR
Fikri	ASLAN	DİYARBAKIR
Fuat	YILDIZ	DİYARBAKIR
Gülnaz	BAKAY	DİYARBAKIR
Gülnaz	TOSUNLU	DİYARBAKIR
Hacı	DEMİR	DİYARBAKIR
Hacı	TEKSİN	DİYARBAKIR
Hakkı	MAÇİN	DİYARBAKIR
Hakki	BAŞBUĞ	DİYARBAKIR
Halil	GÜLALAN	DİYARBAKIR
Halil	ŞENER	DİYARBAKIR
Halil	TALVAN	DİYARBAKIR
Halim	PERÇİN	DİYARBAKIR
Hamit	MENEKŞE	DİYARBAKIR
Hanife	DELİOĞLU	DİYARBAKIR
Hasan	EKİN	DİYARBAKIR
Hasan	GÜNEŞOĞLU	DİYARBAKIR
Hasan	KURÇAK	DİYARBAKIR
Hasan	SAVUR	DİYARBAKIR
Hasım	DEMİR	DİYARBAKIR

Haşim	KAŞTI	DİYARBAKIR
Hayri	ÖZDEMİR	DİYARBAKIR
Hüseyin	KAYA	DİYARBAKIR
Hüseyin	YAKIŞIR	DİYARBAKIR
Hüseyin	YILDIZ	DİYARBAKIR
Hüsnü	ANUŞTEKİN	DİYARBAKIR
Hüsnü	ARIĞ	DİYARBAKIR
Hüsnü	YAZAR	DİYARBAKIR
İbrahim	BIÇAK	DİYARBAKIR
İbrahim	ÖNAL	DİYARBAKIR
İbrahim	TUNÇ	DİYARBAKIR
İhsan	ÖZGÜN	DİYARBAKIR
İkram	GÖKDEMİR	DİYARBAKIR
İskender	DEMİR	DİYARBAKIR
İsmail	TAYLAN	DİYARBAKIR
Kadir	ATLI	DİYARBAKIR
Kadir	YILDIZ	DİYARBAKIR
Kasım	SEVİNÇ	DİYARBAKIR
Keji	ADİYAMAN	DİYARBAKIR
Kevser	BOZAN	DİYARBAKIR
Koç Ali	OĞUT	DİYARBAKIR
M. Hüseyin	TUĞRUL	DİYARBAKIR
M.Diyattin	AKDEMİR	DİYARBAKIR
M.Fadıl	GÜZEL	DİYARBAKIR
M.Hafız	POLAT	DİYARBAKIR
M.Nezir	YAŞAR	DİYARBAKIR
M.Salih	ÇELİK	DİYARBAKIR
M.Zülfü	YILDIZ	DİYARBAKIR
Mehmet	AĞAÇTUTAN	DİYARBAKIR
Mehmet Ali	AY	DİYARBAKIR
Mehmet Ali	KILIÇ	DİYARBAKIR
Mehmet	ASLAN	DİYARBAKIR
Mehmet	AY	DİYARBAKIR

Mehmet	BAYAN	DİYARBAKIR
Mehmet	BOYLU	DİYARBAKIR
Mehmet	BOZKUŞ	DİYARBAKIR
Mehmet	BUHUR	DİYARBAKIR
Mehmet	ÇAKIŞTIR	DİYARBAKIR
Mehmet	ÇEÇEN	DİYARBAKIR
Mehmet	ÇELİK	DİYARBAKIR
Mehmet	ÇİFTSÜREN	DİYARBAKIR
Mehmet	DİRİTAYIK	DİYARBAKIR
Mehmet	DURMAZ	DİYARBAKIR
Mehmet	GÜLŞEN	DİYARBAKIR
Mehmet	HAMAMCI	DİYARBAKIR
Mehmet	KARABAŞ	DİYARBAKIR
Mehmet	KAYA	DİYARBAKIR
Mehmet	KURT	DİYARBAKIR
Mehmet	MARAL	DİYARBAKIR
Mehmet	MARAL	DİYARBAKIR
Mehmet	RECEP	DİYARBAKIR
Mehmet	SEZER	DİYARBAKIR
Mehmet Şah	KUZU	DİYARBAKIR
Mehmet	TEMEL	DİYARBAKIR
Mehmet	TOLAN	DİYARBAKIR
Mehmet	UÇAR	DİYARBAKIR
Mehmet	YILDIRIM	DİYARBAKIR
Mehmet	YILDIZ	DİYARBAKIR
Mehmet	ZEYREK	DİYARBAKIR
Mehrem	SAMİAN	DİYARBAKIR
Mevlut	KASIM	DİYARBAKIR
Mikal	UYAR	DİYARBAKIR
Muhsin	MALTAŞ	DİYARBAKIR
Mustafa	YAĞIZ	DİYARBAKIR
Necmeddin	ÇOKTAN	DİYARBAKIR
Necmettin	ASLAN	DİYARBAKIR

Nizamettin	AKDEMİZ	DİYARBAKIR
Nusret	GEM	DİYARBAKIR
Osman	CENEVİZ	DİYARBAKIR
Ömer	ÇALI	DİYARBAKIR
Ömer	DEMİR	DİYARBAKIR
Ömer	DİNÇ	DİYARBAKIR
Ömer	KAÇMAZ	DİYARBAKIR
Ömer	TENSİK	DİYARBAKIR
Ramazan	ELHAKAN	DİYARBAKIR
Ramazan	MEMİŞ	DİYARBAKIR
Ramazan	ÖZGÜVEN	DİYARBAKIR
Remzi	ALCA	DİYARBAKIR
Reşat	AYDIN	DİYARBAKIR
Reşat	DEMİR	DİYARBAKIR
Reşat	KOÇOĞLU	DİYARBAKIR
Rişan	ÖZDEMİR	DİYARBAKIR
Saadet	ASLAN	DİYARBAKIR
Sabri	KAYA	DİYARBAKIR
Sabri	TAŞ	DİYARBAKIR
Salih	AK	DİYARBAKIR
Salih	DELİDOLU	DİYARBAKIR
Selhaddin	ATEŞ	DİYARBAKIR
Seydo	GEZ	DİYARBAKIR
Seydoş	ESEN	DİYARBAKIR
Seyithan	YİĞİN	DİYARBAKIR
Sıddık	EKER	DİYARBAKIR
Sıtkı	GÜL	DİYARBAKIR
Sinan	DENİZ	DİYARBAKIR
Sinan	SEVDİRİR	DİYARBAKIR
Sıraç	EZER	DİYARBAKIR
Suphi	ASLAN	DİYARBAKIR
Süleyman	CANCAN	DİYARBAKIR
Süleyman	KARATAŞ	DİYARBAKIR

Süleyman	KARATAŞ	DİYARBAKIR
Şahin	PINAR	DİYARBAKIR
Şemsettin	ASLAN	DİYARBAKIR
Şevki	KİKİZADE	DİYARBAKIR
Şükrü	CEYLEN	DİYARBAKIR
Tacettin	HOŞGÖREN	DİYARBAKIR
Tahsin	GÜNEŞ	DİYARBAKIR
Vahyeddin	ATLI	DİYARBAKIR
Vejda	ABİ	DİYARBAKIR
Veysi	HAZAR	DİYARBAKIR
Yaşar	ORAK	DİYARBAKIR
Yemlihan	DURUK	DİYARBAKIR
Yusuf	ÖZASLAN	DİYARBAKIR
Yusuf	TAYFUR	DİYARBAKIR
Ziya	ALAKUŞTEKİN	DİYARBAKIR
Zülfî	AYGÜN	DİYARBAKIR
Zülfî	OKTAN	DİYARBAKIR
Zülfî	TÜRK	DİYARBAKIR
Zülküf	BAŞEĞMEZ	DİYARBAKIR

Kaynak: Haspolat, 2021.

5.5. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Çermik İlçe Nüfusuna Kayıtlı Gaziler

Tablo 2. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Çermik İlçesi Gazileri

Abbas	AKKILIÇ	ÇERMİK
Ahmet	YILDIZHAN	ÇERMİK
Ali	DURMUŞ	ÇERMİK
Ali	KERPİÇKESEN	ÇERMİK
Bekir	YILDIZHAN	ÇERMİK
Cuma	MARANGÖZ	ÇERMİK
Enüş	KÜÇÜKDAL	ÇERMİK
Esat	KIZILTOPRAK	ÇERMİK
Hacı	AYAKGÖZ	ÇERMİK
Hacı	KAYA	ÇERMİK
İbrahim Halil	BAŞAKÇI	ÇERMİK
İsmail	AK	ÇERMİK
Mehmet	DURAK	ÇERMİK
Mehmet	HAMAMCI	ÇERMİK
Mehmet	YEŞİLBUDAK	ÇERMİK
Musa	ERTÜRK	ÇERMİK
Mustafa	KARAAĞAÇ	ÇERMİK
Mustafa	ORHAN	ÇERMİK
Nurettin	ALPALTUN	ÇERMİK
Ömer	ÇELİKTEN	ÇERMİK
Ömer	ORHAN	ÇERMİK
Ömer	ULU	ÇERMİK
Ramazan	BALARI	ÇERMİK
Ramazan	ÇİÇEK	ÇERMİK
Ramazan	GEDİK	ÇERMİK
Ramazan	YÜKSEL	ÇERMİK
Resul	ALTUNBA	ÇERMİK

Kaynak: Haspolat, 2015.

5.6. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Dicle İlçe Nüfusuna Kayıtlı Gaziler

Tablo 3. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Dicle İlçesi Gazileri

Abuzeyi	GÜNEŞ	DİCLE
Ali	VARDAR	DİCLE
Askeri	BİROĞUL	DİCLE
Esat	AYZIT	DİCLE
Hasan	SAVUR	DİCLE
Hüseyin	GÖK	DİCLE
Hüseyin	GÖKDEMİR	DİCLE
Hüseyin	KARAKOÇ	DİCLE
Mahmut	TEKİN	DİCLE
Mehmet	SEZER	DİCLE
Mehmet Şerif	KILIÇ	DİCLE
Mehmet	TAY	DİCLE
Mehmet	TEMEL	DİCLE
Mehmet	UÇER	DİCLE
Mustafa	KARAHAN	DİCLE
Nuri	ÇINAR	DİCLE
Ömer	ÇİÇEK	DİCLE
Ömer	DİNÇ	DİCLE
Ömer	KAÇMAZ	DİCLE
Sabri	KAYA	DİCLE
Seyfo	ŞEN	DİCLE
Seyfullah	SELÇUK	DİCLE
Sezer Sadi	SEVİNÇ	DİCLE
Şükri	CAN	DİCLE
Yusuf	TARHAN	DİCLE
Ziya	DEMİR	DİCLE
Zülfü	AYGÜN	DİCLE
Zülfü	ÖKTEN	DİCLE
Zülküf	BAŞEĞMEZ	DİCLE

Kaynak: Haspolat, 2015.

5.7. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Ergani İlçe Nüfusuna Kayıtlı Gaziler

Tablo 4. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Ergani İlçesi Gazileri

Abbas	DEMİREL	ERGANİ
Abdulkadir	ZEBEK	ERGANİ
Adem	TABAN	ERGANİ
Ağa	YEŞİL	ERGANİ
Ahmet	SAV	ERGANİ
Ali	ECE	ERGANİ
Askeri	ATSIZ	ERGANİ
Celal	TEMEL	ERGANİ
Cuma	YASİN	ERGANİ
Çermik	MUSA	ERGANİ
Eyyüp	KAÇAR	ERGANİ
Eyyüp	KAYA	ERGANİ
Eyyüp	TURHALI	ERGANİ
Fikri	TAŞTAN	ERGANİ
Hamdi	YEŞİL	ERGANİ
Hamit	KAYA	ERGANİ
Hasettin	YAŞAR	ERGANİ
Mehmet Ali	AY	ERGANİ
Mehmet	ASLAN	ERGANİ
Mehmet	ÇAKMAK	ERGANİ
Mehmet	ÇİÇEK	ERGANİ
Mehmet	KAYA	ERGANİ
Mehmet	KAYA	ERGANİ
MehmetMusa	YAVAŞ	ERGANİ
Mehmet Reşit	KAYA	ERGANİ
Mehmet Reşit	NAZLI	ERGANİ
Mehmet	SAYAN	ERGANİ
Nurettin	ALALTUN	ERGANİ
Nuri	ÖZTÜRK	ERGANİ
Osman	ACAR	ERGANİ

Ömer	KAÇAR	ERGANİ
Ömer	ULU	ERGANİ
Paşa	KAYA	ERGANİ
Resul	BURAK	ERGANİ
Şeyhmus	YAVUZ	ERGANİ

Kaynak: Ergani Muharip Gaziler ve Şehitler Derneği.

Fotoğraf 3. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Erganili Gazilerin Dernekten Alınmış Toplu Fotoğrafları.

6. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA KATILN BAZI GAZİLERİN BİYOGRAFİLERİ ve YÜZ YÜZE YAPILMIŞ GÖRÜŞMELER

6.1. Gazi Mehmet Ali Kandemir

1953 yılında Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Şölen köyünde doğdum. Ailem çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlıyordu. Askerlik çağına geldiğimde askere gittim. Acemi birliğimi Denizli'de yaptım. Dağıtımdan sonra usta birliğini ise Ankara Çubuk'ta yaptım. Ankara Çubuk'ta er iken emir geldi, hududa gidilecek denildi bize. Silifke'ye gittik. Bir gece ormanda kaldık. Sabah yüzbaşımız imam çağırdı, Yasin okuttu ve savaşa gideceğimizi söyledi bize. Yüzbaşımız Suat Baykara idi. Kendisi Mardinliydi. Ormandan çıktık, helikopterlere sırt çantalarımızı ve uyku tulumlarımızı bıraktık. Sadece mermi kuşandık, sis bombaları, el bombaları, silah gibi mühimmatlarımızı aldık. Kıbrıs'a gidince Girne'ye girdik. Beşparmak Dağında üstümüze Rumlar tarafından ateşler açıldı ve ilerleyemedik, durumu komutanlara bildirdik. Bir süre çıkarma yapamadık. Gelen emirlerle sis bombalarımızı kullandık, her taraf simsiyahtı Girne'yi aştık, inme sahasına indik. Sabaha kadar bomba yağıyordu üzerimize. Sabah emir geldi bize piyade alayı Beşparmak Dağını aşmış diye.

Girne ve Magosa arasında sabah 8.00'de ateşe başladık. 250-300 metre karşılıklı birbirimize ateş ediyorduk. Biz Rumların mevzilerini alarak ilerliyorduk.

Bulunduğumuz o bölgede uçaksavar bombalar köpeğin boynuna tasma olarak takılmış köpek hareket ettikçe ateş açılıyordu. O an bir süre ilerlemeyi durdurduk. Daha sonra imha ettik.

İlerleyişimiz sırasında Rumlara ait bir kulübe gördük. Kulübede düşman askerinin olup olmadığını görebilmek ve telsizlerine ulaşmak için kulübeye girmemiz gerekiyordu. Kapıyı kırdık ve içeri girdik. Yerin altında Rumlara ait cephaneler gördük. O sırada bazı komandolar paraşütle inerken kendi bölüklerini kaybetmişlerdi ve bizim bölüğe katıldılar. O gece o mevzide kaldık, bölgede bulunan tepeyi aldık. Rumlar arkada hendek açmışlardı ve kaçmışlardı.

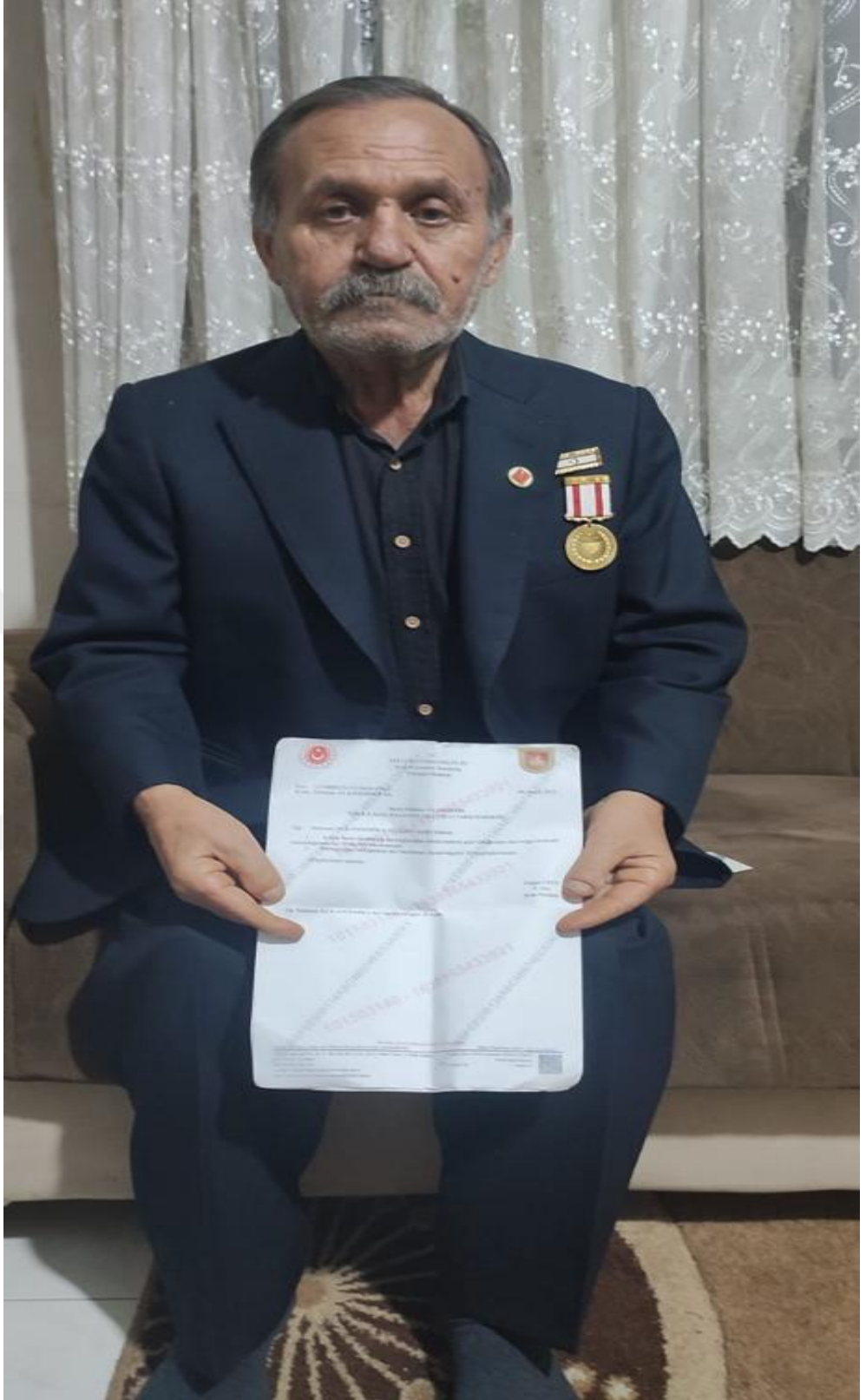
Teğmen Sadettin Torkul vardı, Trabzonluydu. Bize tüfeklerimiz yerine daha ağır silahlar getirdi. Rumların hedeflerini vurabilmek için sabah erkenden bölgeye gidecektik. Güvenlik için piyadeler arkamızdan geleceklerdi. O bölgeden uçaksavarlara komut verecektik. Yüksek bir tepeye çıktık. Dürbün kullanan bir arkadaşımı uyardım dürbününü kamufle etmesi için çünkü dürbüne güneş

çarpiyordu ve dürbünün camları yansıma yapıyordu, parlıyordu. Ancak arkadaşımın o an ihmali yüzünden dürbün camı paralama yaptı ve Rumlar üzerimiz ateş açtı. Ateş biraz şiddetli sürdü, irtibatımız kesildi. Hemen bulunduğumuz bölgede Rumlarla aramızda bir dere vardı derenin karşı tarafın ise Rumlara ait telsiz bağlantılarının sağlandığı bir kulübe vardı o bölgeden bizim telsizlerimizin bağlantılarını kesiyorlardı. Teğmenim bana oraya gidip telsizi imha etmemiş söyledi. 10 adım bile ilerleyemedim bombardıman devam ediyordu. Sürünerek gitmeyi denedim olmadı. Geri döndüm. Bir süre sonra dereyi diğer taraftan dönüp kulübeye girdim, bağlantıyı penseyle kestim ve geri geldim. bölgeyi kontrol ettik, havan toplarını vurup imha ettik. Adını hatırlayamadığım bir köye girdik. 4-5 tane Rum askeri kalmıştı orada, köy halkının neredeyse hepsini katletmişlerdi. Zeytin ağacının kabuğuna saklanan bir çocuk gördük, çok ağlıyordu çok korkmuştu. Tüm ailesi katledilmişti. Çocuk ağlayınca ben de orada çocuğa üzülüp ağlamaya başladım. Köyü kurtardık Rumlardan.

Daha sonra Magosa'ya giderken ana yolda top ve tanklar gelmişti. Tanklarla bize ateş açtılar. Mevzide bacaklarıma top geldi. Önce anlamamıştım ama bacaklarımdan ısınmaya başladı. Elimi bacağıma attım ve kan gördüm. O an vurulduğumu anladım. Ama kendimden çok Ankaralı arkadaşına çok üzıldüm. Açılan top ateşleri ile çok kötü bir şekilde vurulup orada şehit oldu. Ben onun o halini görünce kendimden geçmişim üzüntüden. 15 gün Magosa'da hastanede yattım. Tedavi oldum. Uzun bir süre sakat kaldım. Zamanla iyileşti bacaklarım. 3 ay fazla askerlik yaptım. Hastaneden çıktıktan sonra terhis olmuşum, çıkarma gemilerimize bindik ve gemilerle Mersin'e geldik. Zaten teskeremizi almıştık, memleketim olan Diyarbakır'a geri döndüm. Evlendim, 4 tane çocuğum var şimdi. Daha çok çiftçilikle uğraştım ve bunun yanı sıra pek çok işle de uğraştım. Şu an emekliyim ve Mersin Yenice'de ikamet ediyorum artık.

Fotoğraf 4. Gazi Mehmet Ali Kandemir'e Ait Fotoğraf.

Fotoğraf 5. Gazi Mehmet Ali Kandemir'e Ait Fotoğraf.

6.2. Gazi Hacı Çetinyamaç

Hacı Çetinyamaç, Diyarbakır ilinin Çüngüş ilçesinin Malkaya köyüne kayıtlı gazimizdir. Annesinin adı Hediye, Babasının adı ise Mehmet'tir. Hacı Çetinyamaç, 14.09.1953 tarihinde dünyaya gelmiştir. 1974 yılında yapılan 2. Kıbrıs Barış Harekâtı 1. çıkartmada görev almıştır. Ankara'da Etimesgut Zırhlı Birliklerde Gösteri Tatbikat Alayı, Mekanize Piyade 3. Bölük'de askerlik görevini tankçı çavuş olarak yaptığı sırada 2. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılarak gazi rütbesini almıştır. Gazi Hacı Çetinyamaç Diyarbakır'da ikamet etmektedir, evli ve 4 çocuk babasıdır (Haspolat, 2013: s. 193).

Fotoğraf 6. Kıbrıs Barış Harekâtı Gazisi Hacı Çetinyamaç (21 Haziran 2005, Fotoğraf: H. Sarı).

6.3. Gazi Recep Kızılelma

Recep Kızılelma, 04.06.1953 tarihinde Diyarbakır ilinin Çüngüş ilçesinin Malkaya köyünde Aligillerden Ramazan ve Zülfiye çiftinden dünyaya gözlerini açmıştır. Recep Kızılelma, 1974 yılında yapılan 2. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda 1. çıkartmada görev almıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılarak gazi rütbesini alan Gazi Recep Kızılelma halen İstanbul'da ikamet etmektedir, evli ve 2 çocuk babasıdır (Haspolat, 2013: s. 193).

6.4. Gazi Mehmet Durmaz

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında acemi birliğinden Osmaniye'ye geçtim. Osmaniye o zamanlar Adana'nın bir ilçesiydi. 60 piyade alayı taburunda askerliğimi er olarak yaptım. 18 Temmuz günü alarm çalındı, bize sadece denetim olduğu söylendi. Savaş gemilerine alındık ve bize orada tatbikat yapılacağız bilgisi verildi. Olası bir savaş durumunda nasıl hareket edileceğine dair tatbikat yapılacağı bilgisini bize subaylarımız vermişti. 18 Temmuz'da Osmaniye'den Mersin'e geldik. 19 Temmuz'da gemilere binip sabah hareket ettik, nereye gideceğimizi bilmiyorduk hala tatbikatta olduğumuzu sanıyorduk. Gemilerden sabaha karşı 5'te indik. Kıbrıs'ta olduğumuzu hala bilmiyorduk. 20 Temmuz'da orada gemilere top ateşi açıldı. Gemiler durdu, Beşparmak Dağlarından üzerimize ateş açıldı. O zaman bölük komutanımız Zeki Kabadayı bize savaşa katıldığımızı, Rumlara karşı savaşaacağımızı ve Kıbrıs'ta bulunan halkımızı kurtaracağımızı söyledi.

Sahile yakın gemilerimiz durdu. Türk uçakları bölgeye geldi ve atılan bombaları imha ettiler. İmhanın ardından biz de Beşparmak Dağlarına çıkarma yaptık. 50 Piyade Alayı askerleri olarak hepimiz dağıldık, semtleri alarak ilerlemeye başladık. Teslim olanları toplama alanına topladık. Bu toplama alanları büyük bir gazinodan çevrilip toplama alanı haline getirilmiş bir yerdi. 2. gün alay komutanımız İbrahim Karaoğlanoğlu şehit oldu. Bir süre teslim olana dokunmayacağımıza dair emir geldi. Beşparmak Dağına çıktığımız gün ateşkes ilan edildi ve 1. Harekât sona erdi. Ateşkesten sonra biz mevzilerimizde kalmaya devam ettik. 2. gün tekrar harekât başladı ve böylece 2. Kıbrıs Barış Harekâtı başlamış

oldu. Beşparmaktan aşağı inip Magosa, Omorfo¹⁰ ve Lefkoşa arasında mevzileri alıp ilerliyorduk. İlerleme kaydettiğimiz bu sırada BM Barış Güçleri araya girdi ve savaş sona erdi. Savaş sona erdikten sonra 12 ay daha Kıbrıs'ta kalıp askerliğimi burada tamamladım ve teskeremi aldım.

5 çocuk sahibiyim Diyarbakır'da Türkiye Muharip Gaziler Derneği Diyarbakır Şubesi'nin başkan yardımcılığı yapmaktayım, emekliyim ve Diyarbakır'da ikamet etmekteyim.

¹⁰ Yunanca 'güzel' anlamına gelen Omorfo, Kıbrıs Güzelyurt kasabasının eski Yunanca adıdır.

Fotoğraf 7. Gazi Mehmet Durmaz’a Ait Fotoğraf.

6.5. Gazi Fadıl Işıktaş

1953 Diyarbakır Lice doğumluyum. Acemi birliğini Isparta Eğirdir’de Eğirdir Dağ Komando Okulu’nda yaptım. Dağıtımdan sonra Kayseri Zığındere Hava İndirme Tugayı’na geçtim. Hava İndirme Tugayı’nda paraşütçü er idim. 1974’te 1. ve 2. Kıbrıs Barış Harekâtı’na fiilen katılmış bulundum.

Kıbrıs’ta darbe olmuş haberi geldi bize. Birliklerimizi topladılar, hoca geldi ve namaz kıldık. Namazı kıldıktan sonra Erkilet Havalimanına geldik, saat 5.30’da uçaklara bindik. Saat 7’ye 10 kala Kıbrıs KüçükKaymaklı’da paraşütle atlayışlarımızı gerçekleştirdik. Atlayıştan sonra Toplama Bölgesi Kurtuluş Takımı Birliği’ni kurtardık. 21 Temmuz’da boğaza girdik ancak bir süre ilerleyemedik. 22 Temmuz’da saat 4.30’da uçaklar boğazı bombaladı ve biz o şekilde ilerleyiş sağladık. 22 Temmuz günü orada kaldık. Sabah saat 8.00’de tekrar harekâta başladık. 23 Temmuz’da Beşparmak Dağlarına çıktık. 24 Temmuz’da Girne’ye çıkarma yaptık. Yine 24 Temmuz günü sahil şeridinde çekildik. Hava İndirme Tugayı olarak biz ve Bolulu komandolar ile birlikte 14 Ağustos’a kadar o bölgede kaldık. 14 Ağustos’tan sonra tank ve piyadeler açtığımız yollardan ilerleyerek harekâtı sürdürdüler.

Bölgedeki önemli hat olan Yeşil Hat’ta da bulundum. Berelerimizi gören Rumlar bizden korkup kaçıyorlardı. Bir ay sonra savaş bitti ve teskeremi alıp Diyarbakır’a geri döndüm.

Yaklaşık 85-90 kişiyle birlikte Diyarbakır Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği’ni kurduk. Bir süre başkanlığını yaptım aynı zamanda kurucu üyesiyim. Lakin geçirdiğim sağlık sorunları ve ameliyatlardan dolayı başkanlığını başka bir Gazi arkadaşımıza devrettik. İyileştikten sonra ise başkan yardımcılığı görevini üstlendim ve hala görevimi yerine getiriyorum. Evliyim, 6 çocuk sahibiyim. Teskeremi Kıbrıs’tan aldım. Memlekete döndükten sonra Hava Kuvvetleri’nde iş başı yaptım ve emekli oldum.

Fotoğraf 8. Gazi Fadıl Işıktaş'a Ait Fotoğraf.

Fotoğraf 9. Soldan 3. Kişi Gazi Fadıl Işıktaş, Beşparmak Dağında Çekilmiş Bir Fotoğraf.

Fotoğraf 10. Gazi Fadıl Işıktaş'ın Paraşütüyle Çekilmiş Bir Fotoğrafı.

Fotoğraf 11. Gazi Fadıl Işıktaş'ın Kıbrıs Harekâtı Sırasında Şehit Olmuş Yakın Arkadaşının Kıbrıs'ta Bulunan Naaşını Ziyaretine Ait Fotoğraf.

6.6. Gazi Yusuf Tayfur

1950 Diyarbakır Kulp doğumluyum. 3 aylık evliyken askere gittim. 1974'te Ankara Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nda piyade olarak askerlik yapmaktaydım. Kıbrıs Adası'nda ortaya çıkan savaşı duyduk, tüm bölükleri topladılar. Bize Kıbrıs Savaşı'na gönüllü olarak katılıp katılmayacağımız, kendi isteğimize bırakılarak soruldu. Biz gönüllü olarak katılmak istedik.

Mersin'e gittik orada 50 Piyade Alayına katıldık. Mersin'de bir hafta ormanda kaldık. Yaklaşık 4,5-5 gün boyunca elektrik yoktu. O bölgede bulunan yerli halk ihtiyacımızı karşılamak için bize yardım ediyordu.

20 Temmuz sabahında gemiyle Kıbrıs Adası'na çıkarma yaptık. Çarpışarak Beşparmak Dağlarına doğru ilerledik. Önümüzdeki düşman askerlerini savurduk. Savaşta Allah da bizimleydi. Ve bize güç verdi. BM güçleri araya girmemiş ateşkes ilan etmemiş olsaydı tüm Kıbrıs'ı Rumlardan temizleyip alırdık. Ateşkesten sonra Kıbrıs adasında kaldık ve kalan askerlik süremizi orada tamamlayıp teskeremi aldım. Toplamda 20 ay askerlik yaptım. Teskeremi aldıktan sonra Diyarbakır'a döndüm. Diyarbakır Gaziler Şehit Aileleri Derneği'nde başkanlık yapmaktayım. Şimdi Diyarbakır merkezde ikamet etmekteyim ve emekliyim.

Fotoğraf 12. Gazi Yusuf Tayfur'a ait fotoğraf.

6.7. Gazi Mehmet Fesih Kurt

1954 doğumlu olup Diyarbakır merkeze bağlı Kırmāsirt köyündenim. Kıbrıs gazisiyim. Acemi birliğini Ankara Mamak'ta Muhabere Birliği'nde yaptım. Usta birliğini ise Isparta 39. Tümen'de yaptım. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında 50. Piyade Alayı'na, Muhabere Destek Birliği olarak Kıbrıs'a gittik. Orada hem er hem şoför hem de muhaberede telsizci olarak askerliğimi yaptım. Cephede çok fazla sıcak çatışmaya girmedim. İstihbarat sağlıyordum Ben bazen de şoför er olarak nöbet değişimi yerlerine askerleri taşıyordum.

Adını hatırlayamadım Balıkesir Gönenli yüzbaşıma Beşparmak Dağlarında gördüğüm düşman Rum uçaklarının bilgisini veriyordum, onlar da o istihbaratla uçaksavarlarla bombardıman yapıyordu. Savaşa korkarak gitmedik savaşa düğüne gider gibi gittik. Bir daha olsa yine giderdim soydaşlarımızı kurtardık muharip gazi olduğum için şeref duyuyorum. Girne'de Zeytinli Köyü'nde toplama kampları vardı. Yakaladığımız Rum askerlerini oraya götürüyorduk, teslim olanlara silah çekip öldürmüyorduk. Savaş bittikten sonra arama faaliyetleri devam etti. Lefkoşa arasında bulunan Yılmaz köyüne gittim. 14 ay teskere alana kadar burada kaldım. Teskere alınca Diyarbakır'a döndüm. Kimseye savaş kanunu dışında davranmadık, zulmetmedik. Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi, muhaberesiz muharebe olmaz. Beşparmak Dağına da çıktım orada bulunan tankı da gördüm. Çeşitli yerlerde çalıştım Diyarbakır'a döndükten sonra evlendim. 7 çocuğum var şu anda eğitimim lise düzeyi, ortaöğretim mezunuyum. Kıbrıs'tan döndükten sonra PTT'de memur olarak çalıştım, bir süre sonra Telekom'da çalışmaya başladım ve oradan emekli oldum şu an muharip gaziler derneği üyesiyim.

Fotoğraf 13. Gazi Mehmet Fesih Kurt'a Ait Fotoğraf.

6.8. Gazi Mehmet Diritayık

Diyarbakır Silvan doğumluyum. 1953 yılında doğdum. Acemi Birliğimi Sivas Temeltepe'de yaptım. Dağıtım yapıldıktan sonra Usta Birliğim için Kars Sarıkamış 28. Piyade Alayı 2. Tabur Karargah Destek Bölüğü'ne katıldım. Oradan sonra Malatya'ya şoförlük kursunda eğitim almak için gittim. Eğitimi aldıktan sonra tekrar Sarıkamış'a döndüm. Kıbrıs Barış Harekâtı haberini alınca ben gönüllü olarak katılmak istediğimi belirttim. Milletin şerefi ve onuru için savaşa katıldım.

Kıbrıs'a şoför olarak gittim. Önce Mersin'e oradan da gemilerle Kıbrıs'a geçtik. 61. Piyade Alayı 2. Tabur Karargah Destek Bölüğü'ne şoför er olarak katıldım. Girne'den Meriç köyüne sıcak çatışma halinde ilerledik 15 günde bir bölükleri cepheye taşıyıp değişim yapıyorduk. Bir süre Meriç köyünde kaldım. Savaşta ki çatışma sonrası kalan araç gereçleri savaş alanından araçla taşıyordum. 7 ay Kıbrıs'ta kaldım. Teskere aldıktan sonra vapurlara binip yurda geri geldik. Askere gidince 3 yıllık evliydim şu anda 8 tane çocuğum var. Gelince tekrar çiftçilikle uğraştım. Köyümüzde okul yoktu. Daha sonra açık öğretimden ilköğretim diplomamı aldım.

Fotoğraf 14.Gazi Mehmet Diritayık’a Ait Fotoğraf.

6.9. Gazi Bayezit Demir

1954 doğumlu olup Diyarbakır Lice'ye bağlı Uçarlı köyündenim. Acemi birliğimi Ankara Eimesgut'ta yaptım. 3 ay orada kaldım. Dağıtımda Erzurum'a gittim. Er olarak usta birliğime katıldım. Bir ay sonra 2. Kıbrıs Barış Harekâtı'na gönüllü olarak katıldım. Mersin limanından gemilerle Kıbrıs'a geçtik. Kıbrıs'ta Paşaköyü'ne gittik 28. Tümen'e katıldım. Savaşta muhabereci olarak bulundum. Komutanım Osman Fazıl Polatlı idi. Orada 11 ay kaldım. 3 ay boyunca arazide bulundum. Bulunduğun arazi Magosa-Lefkoşa arasındaydı. Teskere alıp Türkiye'ye döndükten sonra mesleğim olan çiftçiliği tekrar yapmaya devam ettim. Evliyim, yedi tane çocuğum var. Eğitimime devam edemedim çünkü bizim köyümüzde okul bulunmamaktaydı. Muharip Gaziler Derneği üyesiyim, emekliyim.

Fotoğraf 15. Gazi Bayezid Demir'e Ait Fotoğraf.

6.10. Gazi Hüsni Arığ

1953 doğumluyum. Acemi birliğimi Samsun'da yaptım. Kıbrıs Barış Harekâtı haberini aldığımızda Samsun'dan Kıbrıs'a geçtik. Kıbrıs Türk Değiştirme Alayı 2. Bölük 2. Takım'da er olarak bulundum. Savaşın patlak vermesindeki sebep Rumlar savaş öncesinde, Türklerin bölgede bulunan alayını kaldırmak istemesiydi. Bu sebepten ötürü savaş çıkmıştı. Biz Birinci ve İkinci Harekât'te bulunduk. Ateşkes yapıldıktan sonra 1974 Mart ayında yurda döndüm. İlkokul mezunuyum. Evliyim, 7 çocuğum var. Askerden dönünce çiftçilikle uğraştım, şu an Muharip Gaziler Derneği'nin üyesiyim.

Fotoğraf 16. Gazi Hüsni Arığ'a Ait Fotoğraf.

6.11. Gazi Askeri Atsız

1954 doğumluyum. Diyarbakır ilinin Ergani ilçesine bağlı Şölen köyünde doğdum. Ailem çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Okula hiç gitmedim. Askerlik çağım gelince askere gittim. Acemi birliğimi Isparta'da er olarak yaptım. Dağıtımdan sonra usta birliğim için Ankara'nın Çubuk ilçesine gittim. Usta birliğine gidince 20 gün sonra Kıbrıs Barış Harekâtı haberi geldi. Oradan Mersin limanına geçtik. Gemi sabaha karşı Kıbrıs'a ulaştı. Kıbrıs'ta savaşa er olarak katıldım. Savaş sona erdikten sonra memlekete döndüm. Evlendim ve 9 çocuğum var. Şölen köyünde ikamet etmeye devam ettim. Şu an çiftçilikle uğraşıyorum.

6.12. Gazi Ahmet Sav

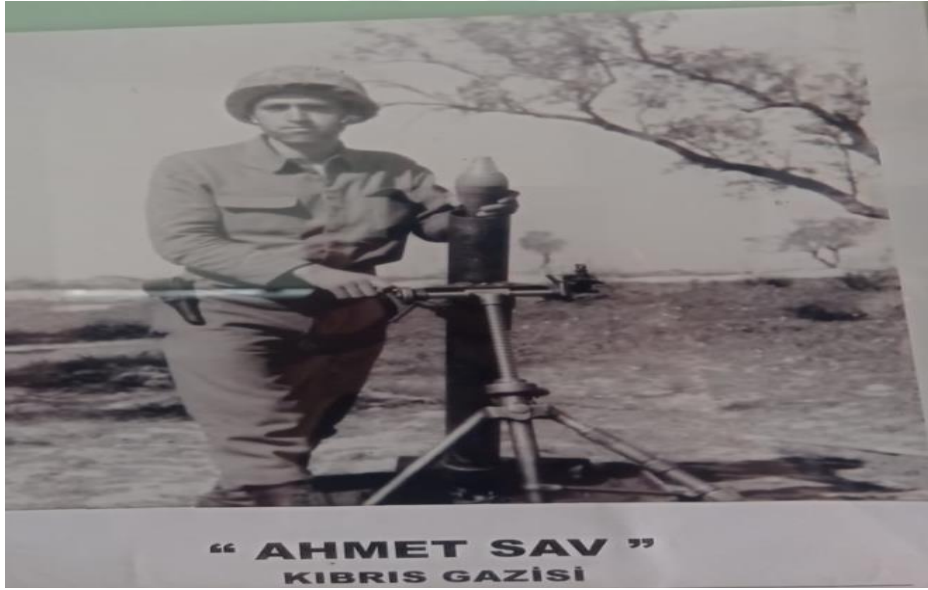
1953 doğumluyum. Diyarbakır'a bağlı Ergani ilçesinin Zılan köyünde dünyaya geldim. Ailem çiftçilikle uğraşıyordu. Askere gitmeden önce ben de ailemle birlikte çiftçilik yapıyordum. Askerliğimi er olarak yaptım.

Acemi birliğimi 4 ay Sivas'ta yaptım. Usta birlik için Ağrı'nın Patnos ilçesine gittim. Patnos'ta 20 gün kaldıktan sonra 20 Temmuz'da Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleşti. Bize savaş olacağı söylenmedi. Komutanlarımız bize banyo yapmamız gerektiğini söylediler ve bizlere temiz kıyafetler verdiler. Sabah araçlara bindik. Yaklaşık 20 tane otobüs gelmişti. Bizler o otobüslere bindik ve Mersin'e gittik. 2-3 gün Mersin'de kaldık.

Gece Ertuğrul gemisi ile Kıbrıs'a doğru yola çıktık. Geminin içinde tam 4.000 tane askerdik. Kıbrıs'a vardığımız zaman Kıbrıs Türk Kuvvetler Alayı'na katıldık. 106'lık havan nişancısıyım ben. Piyadeler bizim önümüzde ilerliyordu biz ise onların açtığı açtığı yoldan arkalarından ilerliyorduk. 2. Harekât'a boğazdan başladık. İlk olarak Girne'ye girdik. Oradan Lefkoşa ve Ortaköy'e kadar alıp ilerledik. Yunan Alayı bölgesinde bacağıma havan parçaları denk geldi ve yaralandım. 14 gün boyunca savaştık. Kıbrıs'ta tam 16 ay kaldım. Askere gittiğim zaman evliydim. 3 tane çocuğum vardı. Şu an ise 16 tane çocuğum var. 10 erkek 6 kız babasıyım. Askerden gelince köy hizmetlerine girdim ve oradan emekli oldum. Gazi derneğimize başkan yardımcısı olarak üye oldum. Başkanımız koronadan vefat edince Ergani Muharip Gaziler Derneği Başkanı oldum ve görevimi hala devam ettirmekteyim.

Fotoğraf 17. Gazi Ahmet Sav’a Ait Fotoğraf.

Fotoğraf 18. Gazi Ahmet Sav’a Ait Beşparmak Dağlarından Bir Fotoğraf.

6.13. Gazi Mehmet Kaya

1954 doğum olup Diyarbakır Ergani'ye bağlı Çukurdere köyündenim. Acemiliğini Balıkesir Kızpınar'da yaptım. Kızpınar'da 40 günüm bitince Ankara'ya geldim. Ankara'da 3 ay kaldım. 28. Tümen İkmal Bakım Taburu'nda er idim. Bizim taburun hepsi savaşa katıldı. Savaş bilgisini bize Yüzbaşı Güngör verdi. Mersin'den Silifke'ye geldik. Silifke'ye vardığımız zaman 1. Harekât bitmişti. İki üç gün orada kaldıktan sonra gemi ile tüm tümenimizle beraber Kıbrıs'a doğru yola çıktık. İlk olarak Beşparmak dağlarına gittik. Oradaki görevimiz teçhizat ve tankları kamufle etmekti. Aynı zamanda tanklara yakıt da dağıtıyorduk. Bizim görevimiz bu şekildeydi. Biz böyle ilerliyorduk. İlerleyerek nereye kadar vardıysak gece çöktüğü zaman orada barınıyorduk. İlerleyerek en son sınırda bir köye gittik ve sınıra yerleştik. Sınırın karşı tarafında ise Rumlar bulunuyordu.

Bir süre orada kaldıktan sonra teskeremi aldım. Kıbrıs'tan Mersin'e geldik. Oradan da Diyarbakır'a doğru hareket ettik. Kıbrıs'tan döndükten sonra evlendim şu an 12 tane çocuğum var ilkokul mezunuyum. Okulu köyümde okudum. Çiftçiyim ve şu an emekliyim. Ergani Muharip Gaziler Derneği'ne üyeyim.

Fotoğraf 19. Gazi Mehmet Kaya'ya Ait Fotoğraf.

6.14. Gazi Ağa Yeşil

1954 tarihinde Ergani Morkoy'da doğdum. Acemi birliğimi Sivas'ta yaptım. Orada 3 ay kaldım. Sivas'tan sonra Kars'a gittim. 15-20 gün orada kaldıktan sonra Albayımız Mahmut Doğduarslan bizlere Kıbrıs'a gideceğimizi söyledi. Her birlikten 15 kadar asker topladı ve nizamiye kapısına gelen otobüse bindirdiler bizi. Osmaniye'ye geldik ve birkaç gün orada kaldık. Oradan Mersin'e gittik ve gemiye bindik. Bir gün boyunca yol aldık. Sabaha karşı Girne'ye vardık. Girne'ye indiğimizde gözleri bağlı bazı Rum esirlerini gördük. Daha sonra biz askerleri dağıttılar ve ben 3. birliğe gittim. 233. Piyade Alayı 3. Birlik'te 14 ay askerlik yaptım. Ercan havaalanında nöbet tuttum 2 ay boyunca. Türkiye'ye giden gelen uçaklar için. Ondan sonra bir ay komando olarak Kıbrıs'taki görevime devam ettim. Ben piyade idim. Daha sonra beni hududa verdiler. Kamuflajlarla nöbet tutuyorduk ve sabahları da mevziye gidiyorduk. 14 ay kaldıktan sonra teskere aldım ve Mersin'e geldim. Oradan da Diyarbakır'a döndüm. Askere geldiğim zaman 5 çocuğum vardı, şimdi ise 11 tane çocuğum var. Çiftçiyim, çiftçilikten emekliyim. Ergani'de bulunan Muharip Gaziler Derneği üyesiyim, ilkokul mezunuyum.

Fotoğraf 20. Gazi Ağa Yeşil'e Ait Fotoğraf.

6.15. Gazi Ömer Uluğ

Ben 03.04.1953 doğumluyum. Diyarbakır Çermik ilçesinin Akkoyunlu köyündenim. 10 yıldır Ergani'de ikamet etmekteyim. Askere gitmeden önce Çermik'te çiftçilikle uğraşıyordum. Acemi birliğimi Erzincan'da 5 Bölük'te topçu olarak yaptım. Dağıtımdan sonra usta birliğim için Erzurum'a gittim. Erzurum'da da topçu olarak askerliğimi yaptım.

Barış Harekâtı başladığı zaman Bölük komutanımız Mehmet Tekin idi. Her bölükten 10 tane asker toplama emri verdi. İskenderun'a gidecekleri söylendi. Savaş olduğunu bilmiyorduk. Sabaha karşı alarm çaldı. Akşam olduğunda tekrar alarm çaldı. Ben ve arkadaşım son anda seçildik. Hala savaş olduğunu bilmiyorduk. Araçlarla Osmaniye'ye gittik. Toplama merkezine gittik. 38 kişi seçilip önden götürüldü. Ben ve bir arkadaşım arkada kaldık. Daha sonra bizi de Topçu Alayı'na götürdüler. Oraya gittiğimizde askerler yemek yiyordu. Yemekten sonra Kıbrıs'a gideceklerdi. 39. Tümen Birinci Topçu Taburu'na katıldık. Öğle yemeğinden sonra askerler Mersin'e gitti. İskenderun'da ormanlık bir alanda kaldık ve elektrikler yoktu. Mersin limanına gittik ve orada da bir gün kaldık. Helikopterler için hazırlıklar yapılıyordu. Biz akşam gemilere bindik. Girne'ye hemen yanaşmadık, yakın durduk. Sabaha karşı vapurlar bizi aldı ve biz Girne'ye indik. Toplarımızı ve araçları indirmek için alana öncelikle taşlar dizdik. Daha sonra Beşparmak dağlarına gittik. Beşparmak Dağı'nda Türk bayrağını gördük. Bayrağı görünce buraya kadar Türklerin aldığını anladık hemen. Dağın diğer tarafına geçtik tank ve otobüs gördük, otobüste Rum esirleri vardı.

Daha sonra kendi tabularımıza gittik. Birliğimizde Çevre Emniyetine katıldık. Sabah ateşkes olduğu haberi geldi ve Birinci Barış Hareketi bitmişti. Biz Lefkoşa'ya doğru gittik. Arkadaşlarımız o bölgede mevzileri kazdı, santral döşemek için. Topçular hazırlıklarını yaptı. Ben ise uçaksavar nişancısı idim. Biz oradayken uçaklar uçmaya başladı ve İkinci Harekât başlamıştı. Uçaksavarları emirsiz kullanamadık. Hazırlıklarımız yarım kalmıştı ve biz bu nedenle önce mevzilerimize geri çekildik. Sonra ise saldırıya geçtik. İleri gözetçi askerlerimiz Rumların çekildiğini bildirdi. Biz de bulunduğumuz alanı barutlardan temizlemeye başlayıp o şekilde ilerledik ve Lefkoşa'ya vardık. Yolda imha edilmiş bir Türk tankı gördük. Çevre emniyetini sağlamak için harekete geçtik. Daha sonra mevzileri temizledik o gece orada kaldık İkinci Harekât da bitti. Lefkoşa'dan bir başka köye doğru gittik adını hatırlamıyorum ancak denize kıyısı vardı. Türk basını da köye ziyarette

bulunmuştı. O sırada ben de bir mağarada bir tuzak fark ettim ve hemen komutana bildirdim, o tuzağı imha ettik.

3-4 gün sonra Lefke'ye gittik. Lefke'de 7 ay 20 gün kaldım ve teskere aldım. Mersin'e geldim ve oradan da Diyarbakır'a döndüm. Bir süre sonra evlendim 8 tane çocuğum var. İlkokul mezunuyum. İlkokulu Çermik'te okudum. Çiftçiyim ve çiftçilikten emekli oldum. Şimdi ise Ergani Gazi ve Muharip Derneği üyesiyim.

Fotoğraf 21. Gazi Ömer Uluğ'a Ait Fotoğraf.

6.16. Gazi Şeyhmus Yavuz

Adım Şeyhmus Yavuz, 1954 Ergani Kocaali köyünde doğdum. Annemin adı Fatma, babamın adı ise Rıfat'tır. Babam çiftçi, annem ise ev hanımıdır. Annem ve babam köyde doğdu, ikisi de eğitim almadı. Ben de okula gidemedim. Askere gitmeden önce çobanlık ve çiftçilikle uğraşıyordum. Acemi birliğimi Sivas'ta 48. Alayda yaptım. Askerliğimi piyade olarak yaptım. Savaş haberini sabah alay komutanı bildirmişti. Giderken yanımıza valizlerimizi ve silahlarımızı ayrıca kazma, kürek ve yemek malzemesi alarak gittik. Direkt helikopter ile Beşparmak Dağlarına bırakıldım. Orada yerimiz belirsizdi, haftada bir yer değiştiriyorduk. Savaş 2 gün sürdü. 17 gün ara verildikten sonra 2. Harekât başlatıldı. Orada bizim aramızda rütbe yoktu ve herkes serbest, kendini korusun diye bildirdiler. Oraya direkt Lefkoşa üzerinden gittik Rum mevzileri vardı ve ateşe devam ediyorlardı.. Lefkoşa'ya iner inmez direkt üstümüze ateş açtılar. Savaşta arkadaşlarım yaralandı, ölenler oldu fakat onlara müdahale edememiştik o sırada. Savaş esnasında bazı tanklar geldi. Biz önce düşman sandık. Oysa tanklar bize yardıma gelmişti ve bize desteğe gelen sivil halk da vardı ve bize destek oldular.

Daha sonra savaş bitti ve biz gemiyle geri döndük. Tezkere alıp eve geri geldim şu an Ergani Kocaali köyünde oturmaktayım, evliyim 11 tane çocuğum var. 2 tanesi vefat etti. Eşim ev hanımıdır, kendim ise şu an emekliyim ve Gazi derneği üyesiyim.

Fotoğraf 22. Gazi Şeyhmus Yavuz'a Ait Fotoğraf.

6.17. Gazi Adem Taban

Adım Adem Taban. Ben 1954 Diyarbakır Ergani doğumluyum. Annem ve babam köyde çiftçilikle uğraşıyorlardı. Annem de babam da Ergani'nin Ahmetli köyünde doğdu ve hiç okula gitmediler. Askere gitmeden önce çobanlık ve hayvan alım satımıyla uğraşıyordum. Acemi birliğimi Sivas merkezde yaptım. Askerliğimi er olarak yaptım. Dağıtıma çıktıktan sonra Kars Kağızman'a gittim. Kars Kağızman'dayken Kıbrıs'ta savaş olduğu haberini aldık. Gönüllü olarak gitmek istedik, bizi göndermezseniz askerlik yapmayız dedik. Savaş haberini er komutanları vermişti bize. Savaşa giderken silahlarımızı ve çantalarımızı direkt alıp gittik. Kars'tan Elazığ'a geldik, oradan da Mersin Silifke'ye gittik. Helikopterler orada hazır halde bulunuyordu fakat gönüllü sayısı fazla olduğu için helikopterler hepimizi götürme imkanına sahip olamadı. Bazılarımız ise Mersin'e gidip oradan gemi ile gittik. Girne'ye vardığımızda önce Girne içine direkt gitmedik. Dağlardan yaklaşıp Girne'ye girdik. Rumlar akşamları sürekli üzerimize ateş açıyorlardı.

Savaş bittikten sonra biz Kıbrıs'tan gemiyle tekrar geri döndük geri döndükten sonra hemen tezkere aldık, şu an Ergani Ahmetli köyünde yaşıyorum. 4 tane çocuğum var hayvancılıkla uğraşıyorum

Fotoğraf 23. Gazi Adem Taban’a Ait Fotoğraf.

6.18. Gazi Abbas Demirel

Adım Abbas Demirel. 1954 Ergani Kemaliye Mahallesi'nde doğdum. Annem ev hanımı, babam ise çiftçidir. Annem de babam da Ergani'de doğmuştur. Hem annem hem babam ortaokul mezunudur. Askere gitmeden önce hayvancılıkla uğraşıyordum. Acemi birliğimiz Sivas Temeltepe'de yaptım. Dağıtım çıktıktan sonra usta birliğimi Ardahan'da yaptım. Orada 20-25 gün kaldıktan sonra Kıbrıs'ta Barış Harekâtı olacağı haberini aldık. Alayımızda, savaş haberi aldıktan sonra toplandık. Sırt çantamızı aldık sadece. Osmaniye'ye getirildik, oradan Maraş birliğine katıldık. Bizi oradan Taşucu'na götürdüler. Ormanda yemek yedirdiler, helikopterler oraya gelip bizleri aldı ve Kıbrıs'a doğru yola çıktık.

Önce Kıbrıs'taki 3-4 tane Türk köyüne gittik 3-4 gün orada kaldıktan sonra Beşparmak Dağlarına doğru yola çıktık. Beşparmak Dağlarına top ateşi yapılmıştı, alanların çoğu yanmıştı. Girne boğazına kadar olan dağlarda yangınlar vardı. 3 gün 3 gece oradaki alanları aştıktan sonra çıkarma birlikleri adaya giriş yaptı. Hamit köyüne gelip mevzilendiler. Rumlar ise Karatepe'de tanklarıyla 15 gün boyunca kaldı. O bölgedeki Rum güçlerinin savunmaları güçlüydü. Benim kullandığım silah 61 yapımlı Amerikan silahıydı. Karatepe'yi ele geçirmek için stratejiler yaptık ve bu stratejiler sayesinde Karatepe'yi ele geçirdik. Ateşkes yapıldıktan sonra Kıbrıs'tan gemiyle ayrıldık şu an Ergani'de ikamet ediyorum, emekliyim ve 3 çocuğum var.

Fotoğraf 24. Gazi Abbas Demirel'e Ait Fotoğraf.

6.19. Gazi Nurettin Alpatun

Adım Nurettin Alpatun. 1953 Diyarbakır Çermik doğumluyum. Annem ev hanımı, babam ise çiftçiydi. İkisi de Çermik doğumludurlar. Ben hiç okula gitmedim. Askere gitmeden önce ise çobanlıkla uğraştım. Acemi birliğimi Sivas merkezde er olarak yaptım. Dağıtıma çıktıktan sonra usta birliğimi ise Sarıkamış'ta yaptım. 8 ay usta birliğinde kaldıktan sonra savaş haberini çavuşlarımızdan aldık. Gönüllü olarak gitmek isteyenleri toplayıp götürdüler. Ben de bunların arasındaydım. Sadece valizlerimizi aldık ve istasyona geçtik, trenle Erzurum'a doğru gittik. Orada misafirhanede kaldık. Daha sonra yola çıktık ve otobüslerin gelmesini bekledik. Tam olarak 75 otobüs gelmişti ve hepimiz binip yola çıktık. Otobüsler güvenlik amaçlı aynı yoldan gitmediler. Önce İskenderun'a geçtik, her ne olduysa oradan Osmaniye'ye yönlendirildik. Sabah hepimiz elimizde dosyamızda bekliyorduk, oradan trenle Mersin'e geçtik. O süreçte bayağı bir aç da kaldık. Mersin'e gelince belediye bir araba temin etmişti ve bizlere üzüm ve ekmek getirdiler. Biz askerler akşam gemiye binip oradan ambara gittik. Ambarda istediğimiz kadar ekmek aldık. Biz gidene kadar savaş sona ermişti. Kıbrıs'tan tekrar gemiyle döndük ve direkt tezkeremizi aldık. Şu an Ergani'de yaşıyorum evliyim ve 9 çocuğum var, emekliyim.

Fotoğraf 25. Gazi Nurettin Alpatun'a Ait Fotoğraf.

SONUÇ

Akdeniz üzerinde güzide bir noktada duran Kıbrıs Adası, Anadolu, Avrupa Afrika, Ortadoğu ve Hint Okyanusuna açılan kapıları ile stratejik açıdan çok önemli bir konumda idi. Özellikle bölgede Süveyş Kanalı'nın açılması ile birlikte sömürgelerine rahat ulaşmak isteyen İngiltere, 1878 yılında Osmanlı-Rusya savaşını fırsat bilerek adaya askeri üs olarak hakimiyet kurmayı başardı. Zaman içinde Ortadoğu petrollerine ulaşmak isteyen ABD için de önemli bir konuma gelen Kıbrıs, tarih boyunca tüccar ve sömürgeci devletlerin saldırısına maruz kalmıştır.

1878'de adada ilk kez hakimiyet kurmayı başaran İngiltere Birinci Dünya Savaşı'nı fırsata çevirerek adaya el koydu. Bölgede bulunan Rumlar 20. yüzyıl başlarında milliyetçilik faaliyetlerini artırarak bölgeyi topraklarına katma planlarına koyuldular. ENOSİS fikri kapsamında bölgeyi Yunanistan topraklarına katmak isteyen Rumlar, EOKA'yı kuracak olan General Grivas'ı bölgeye göndermişlerdir. Amaç önce İngilizleri etkisiz hale getirmek sonra ise Türkleri saf dışı bırakmaktır. Rumlar faaliyetlerine devam ederken bir yandan da plebisit, self determinasyon fikrini öne sürdüler. Türkler ise baştaki bu süreçte taksim tezini savunmuşlardır.

Tüm bu kaotik durumların ardından 1955'te Londra'da bir konferans düzenlenmiştir. Türkiye bu konferansta taksim fikrini sürdürürken İngiltere statükonun devamından yana iken, Yunanistan ise self determinasyon fikrini savunmaktaydı. Ancak Türkiye'de 6-7 Eylül olaylarının da patlak vermesi ile konferans bir sonuç alınamadan dağıldı. Bu tarihten itibaren Türkiye dış siyasetinde Kıbrıs meselesi üzerinde daha aktif rol almaya başladı ve Türkiye'nin dış siyaseti Kıbrıs meselesine evrildi.

1959'da Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı imzalayan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde 6 Ağustos 1960 tarihli 'Kuruluş-İttifak ve Garanti Antlaşmaları' ile Kıbrıs Cumhuriyeti resmi olarak kuruldu. Cumhurbaşkanlığına Makarios, yardımcılığına ise Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir.

Akabinde 1963'lü yıllarda Makarios, anayasanın bazı maddelerinde Rumlar lehine değişiklik yapmak isteyince Türkiye buna karşı çıktı ve adada kaos ortamı patlak verdi. Rumların Küçükaymaklı köyüne yönelik saldırısı, Kanlı Noel olayı gibi katliamların ardından Türkiye, adaya müdahale etmek istedi ancak ABD başkanı Johnson, İsmet İnönü'ye o meşhur mektubu göndererek duruma engel

olmaya çalıştı. 1967'de ise Yunanistan'da cunta yönetimi başa geçince Makarios ile ada hakkında görüşmelere başlarken bir yandan da Kollias ve Süleyman Demirel ile Dedeoğlu ve Keşan Görüşmeleri'ni gerçekleştirdi. Çok az sakinleşen ortam 1973'te Yunanistan'da İoannies'in Papandreu'yu saf dışı bırakıp başa geçmesiyle kaos ortamı tekrar başladı. Göreve getirilen Grivas, Makarios üzerinde baskı kurdu ve onu saf dışı bırakıp Malta'ya sürgüne gönderdi. Yerine ise Nikos Sampson getirildi. Bu gelişmeler üzerine Türkiye 1974'te adaya iki hareket şeklinde gerçekleşecek olan Kıbrıs Barış Harekâtı kararını aldı.

20 Temmuz 1974'te başlayıp 3 gün süren harekât sonrası ABD'nin ateşkes uyarısı ile araya girmesi ile ateşkes ilan edildi. Ateşkesinin ardından Birinci ve İkinci Cenevre Görüşmeleri yapıldıysa da bunlardan bir sonuç alınamamıştır.

8 Ağustos 1974'te başlayan İkinci Cenevre Görüşmeleri'nde Türkiye, federasyon ve kanton fikrini ortaya attı. Yunan delegesi zaman isteyince Dışişleri Bakanı Turan Güneş görüşmeleri sonlandırdı. Turan Güneş'in şifreli konuşmasıyla yani 'Ayşe tatile çıkabilir.' şifresi ile İkinci Harekât başlamış oldu. 3 gün süren harekâta Türkiye büyük oranda hedefine ulaşmıştı.

Savaş sonrasında Sampson adayı terk etmiştir. 1983 yılında ise Rauf Denktaş Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir ve Türkiye KKTC'yi resmen tanıdığını ilan eden ilk ülkelerden olmuştur.

Kıbrıs Barış Harekâtlarına sayısız Türk askeri katılmıştır ve savaşmıştır. 498 şehit verilmiştir. Şehitlerin yanı sıra Anadolu'nun pek çok yerinden gelen sayısız asker gazi olmuştur ve bunların arasında da Diyarbakırlı gaziler de bulunmaktadır.

Diyarbakırlı gaziler Kıbrıs Barış Harekâtı'na dair anılarını görüşlerini ve biyografilerini sohbet havasında aktarmışlardır. Dönemin yayınları incelendiğinde Diyarbakır halkının Kıbrıs için büyük mitingler düzenlediğini, askerlik şubesinin önünde büyük kuyruklar oluşturduğunu, gönüllü olarak savaşmak isteyen Diyarbakır halkının bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Kıbrıs için tüm Anadolu halkının seferber olduğu açıkça ortaya konulmuştur. Aynı zamanda son dönemlerde Diyarbakır Bağlar Belediyesi tarafından, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmış olan Diyarbakırlı şehit ve gazilerin anısına 'Kıbrıs Barış Anıtı ve Ersin Tatar Parkı' Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın da katılımıyla hizmete açılmıştır. Bütün bunlara bakıldığında zaman Anadolu halkı gibi Diyarbakırlı halk da Kıbrıs'taki zulme karşı sessiz kalmamıştır ve bunun için elinden gelen gayreti göstermeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

Açıkses, E. ve Cankut, A. (2014). “Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri”, *Turkish Studies*, 9, 4, 1241-1259.

Akgün, S. (2015). “1. Dünya Savaşı Döneminde Kıbrıs Çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere İlişkileri 1914-1918”, *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 109-128.

Alasya, H. F. (2022). “Kıbrıs”, *İslam Ansiklopedisi*, 25, 379-382.

Albayrak, M. (2000). “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVI, 46, 249-275.

Apuhan, F. (2017). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Van.

ATASE (1986). *Kıbrıs’ın Fethi (1570-1571)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Avcı, A. (2014). *1950-1960 Arası Türk-İngiliz İlişkileri Işığında Kıbrıs Meselesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Konya.

Balıkçioğlu, E. (2016). “Kıbrıs Müzakerelerinde "Taksim" Tartışmaları (1956-1959)”, *Vakanüvis*, 1, 2, 30-61.

Balyemez, M. ve İnce, F. (2018). “Mondros’tan Lozan’a Kadar Olan Dönemde Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 26, 855-870.

Başlamışlı, M. (2021), “ABD’nin Türkiye’ye Yönelik Ambargo Kararına İlişkin Haşhaş Sorunu Yerine 1974 Kıbrıs Krizini Ön Plana Çıkarma Girişimi”, *Asia Minor Studies*, 9, 1, 695 – 712.

Canar, B. (2018). “SSCB-Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu (1964-1979)”, *ViraVerita E-Dergi*, 8, 223-246.

Çakmakçı, E. (2017). *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları Ve BM Kıbrıs Barış Koruma Gücü (Unficy)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kütahya.

Çelebi, İ. (2020). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti’nin Kıbrıs Politikası ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs’ın Etkisi*

(1974-2004), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Kırıkkale.

Delilbaşı, M. (1987). “*Selanik ve Yanya’da Osmanlı Egemenliğinin Kurulması*”, *Belleten*, LI/199, 75-101.

Demir, Ş. (2007). “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 12, 37-63.

Erdem, N. (2009). *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı 1919-1923*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi: İstanbul.

Eroğlu, H. (2002). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihî Süreç ve Son Gelişmeler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVII, 54, 735-762.

Gökdemir, T. (2019). “Ayastefanos Ve Berlin Antlaşmaları’nın Kafkasya’yı İlgilendiren Maddeleri”, *Uluslararası 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nın 140. Yılında Kafkas Göçleri ve Etkileri Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ed. Fahmeddin Başar ve Murat Kasap, 77-94.

Gönül, B. (2019). *Soğuk Savaş: İki Kutuplu Dünya (Başlaması, Yayılması, Sonuçları)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.

Günay, N. (2005). “Filiki Eterya Cemiyeti”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6,1, 263-287.

Günay, N. (2007). “Kıbrıs’ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu’da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 1, 1, 115-126.

Günöz, M. D. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Annan Planı*, https://www.academia.edu/24992466/KUZEY_KIBRIS_T%C3%9CRK_CUMHUR%C4%B0YET%C4%B0N%C4%B0N_KURULU%C5%9EU_VE_ANNAN_PLANI, Erişim Tarihi: 10.02.2024

Gürcan, G. (2006). *6-7 Eylül 1955 Olayları*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Ankara.

Halkın Sesi, 14.12.195; 1

Haspolat Y. K. (2021). *Kore ve Kıbrıs Savaşlarında Diyarbakırlılar*, https://www.researchgate.net/publication/355491108_KORE_VE_KIBRIS_SAVASLARINDA_DIYARBAKIRLILAR, Erişim Tarihi: 10.12.2023.

Haspolat, Y. K. (2013). “Kısa Diyarbakır Tarihi”, *Diyarbakır Ekonomi Tarihi 1*, Ed. Kenan Haspolat vd., İstanbul, Uzman Matbaacılık, 4-205.

Haspolat, Y. K. (2015). *Diyarbakır Çermik İlçesi*, <https://hdl.handle.net/11468/8205>, Erişim Tarihi: 10.01.2023.

Hayta, N. (2014). “I. Dünya Savaşı'na Giden Yolda 1908 Reval Mülakatı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri”, *I. Dünya Savaşı'na Giden Yolda 1908 Reval Mülakatı ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri Sempozyumu Budapeşte, Macaristan, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://psi203.cankaya.edu.tr/uploads/files/Hayta%2C%20I.%20Dunya%20Savas%C4%B1%27na%20Giden%20Yolda%201908%20Reval%20M%C3%BClakat%C4%B1.pdf*, Erişim Tarihi: 20.06.2023.

<http://www.diyarbakir.gov.tr/diyarbakir-tarihi>

<https://cengiztopel21.meb.k12.tr/>

<https://hatayinternettv.com/haber/>

İlhan, M. M. (1989). “Diyarbakır Tarihi Hakkında Kaynak ve Araştırmalar (Özet), *Belleten*, 56, 206, 232-236.

İnce, F. (2013). “Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 53 (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 101-128.

Kapucu, D. (2020). “1974 Kıbrıs Hava Harekâtı”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4, 2, 82-104.

Karakılıç, F. (2006). *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Tarihi Gelişimi Amaçları Siyasi Faaliyetleri, Ulaşmak İstedığı Statü ve Türkiye'nin İzlemesi Gereken Politikalar*, Gebze Yüksek Teknolojileri Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Gebze.

Karaman, S. (2012). *Kıbrıs Sorunu Kapsamında, 1960-1974 Yılları Arasında Uygulanan Türk Deniz Kuvvetlerini Geliştirme Stratejisinin Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Başarısına Katkısı*, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Gebze.

Kaya, S. (2021). “1974-2017 Arası Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Siyasi Hayatı”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 2, 193-215.

Keser, U. (2011). “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XI, 23, 93-121.

Kılıçoğlu, M. E. (2022). “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Niki (Zafer) Operasyonu, 1974”, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, V, 11, 1-18.

Kocakılıç, G. (2021). “Kıbrıs Meselesinin Genel Seyri”, *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 1, 57-70.

Maden, F. (2013). “Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması’nın Uygulanmasına Yönelik Baskıları”, *History Studies*, 5, 1, 267-286.

Menekşe, M. (2013). “Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1878-1923)”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 6, 12, 309-325.

MSB, Muharip Malul ve Gazi, <https://www.msb.gov.tr/SehitGazi/icerik/muharip-gazi-ve-malul-gazi>, Erişim Tarihi: 10.03.2023.

Öğredik, A. (2013). *Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır’da Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Hayat (Yerel Basına Göre)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Diyarbakır

Özcan, S. (2019). “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Harekata Katılan Amasyalı Şehit Ve Gaziler”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5, 2, 223-255.

Özsüer, E. (2017). “Eleftherios Venizelos ve Kıbrıs Sorunu: “Megali İdea”dan Yeni Bir Politik Dönemece”, *Tarihte Kıbrıs II*, Ed. Osman Köse, Bursa: Dokuzonbeş Reklamcılık, 885-908.

Öztürk, M. (2018). “Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları Arası Sürecinin Çarlık Rusya Açısından Değerlendirilmesi”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6, 15, 676-688.

Öztürk, O. M. (1999). “Kıbrıs’ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi ve Füze Krizi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 1, 138-152.

Sarı, A.S. (2016). *Kıbrıs Sorunu*, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul.

Saruhan, A. (2020). *Aydın’daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Harekâtı Üzerine Sözlü Tarih Çalışması*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: Aydın.

Satan, A. (2004). Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 6, 55-70.

Saynur, D.- Kurban, G. (2016). “Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkisi ve ABD-SSCB İle İlişkiler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI, 33, 455-484.

Şahin, G. (2012). *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi: Ankara

Şahin, İ. (2020). “Düşünceden Eyleme EOKA”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 37, 21-49.

Tarakçı, M. (2010), *Kıbrıs Barış Harekâtı*, , İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Tezel, A. (2008). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.

Tunca, E. A. (2019). “Halkın Sesi Gazetesi Örneğinde Kimlik ve Ulusal Kimlik Oluşumunda Basının Rolü”, *Folklor /Edebiyat*, 25, 100, 1057-1069.

Varnova, A. *Macmillan'ın Kıbrıs Politikasının Yeniden Yorumlamak, 1957-1960*, akademia.edu.

Vatansever, M. (2010), “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 1487 – 1530.

Yağlı, N. ve Özdoğan, Ö. (2019). “Gaziler ve Yakınlarının Manevi Bakım İhtiyaçlarının Belirlenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”. *Journal of Analytic Divinity*, 3, 2, 67-100.

Yellice, G. (2001). “İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a Teklifi ve Yunanistan'ın Tepkisi, Ekim- Kasım 1915”, *Kıbrıs'ın Fethi'nin 450 Yılı Sempozyumu*, Antalya.

Yellice, G. (2012). “1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII, 24, 13-26.

Yılmaz, H. (2017). “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonuçları”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 1, 87-98 .

Yüksel, Y. (2018). “Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1964”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34, 2, 311-376.

EKLER

Ek-1: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-1.

Kaynak: AA

Ek-2: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-2

Kaynak: AA

Ek-3: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-3.

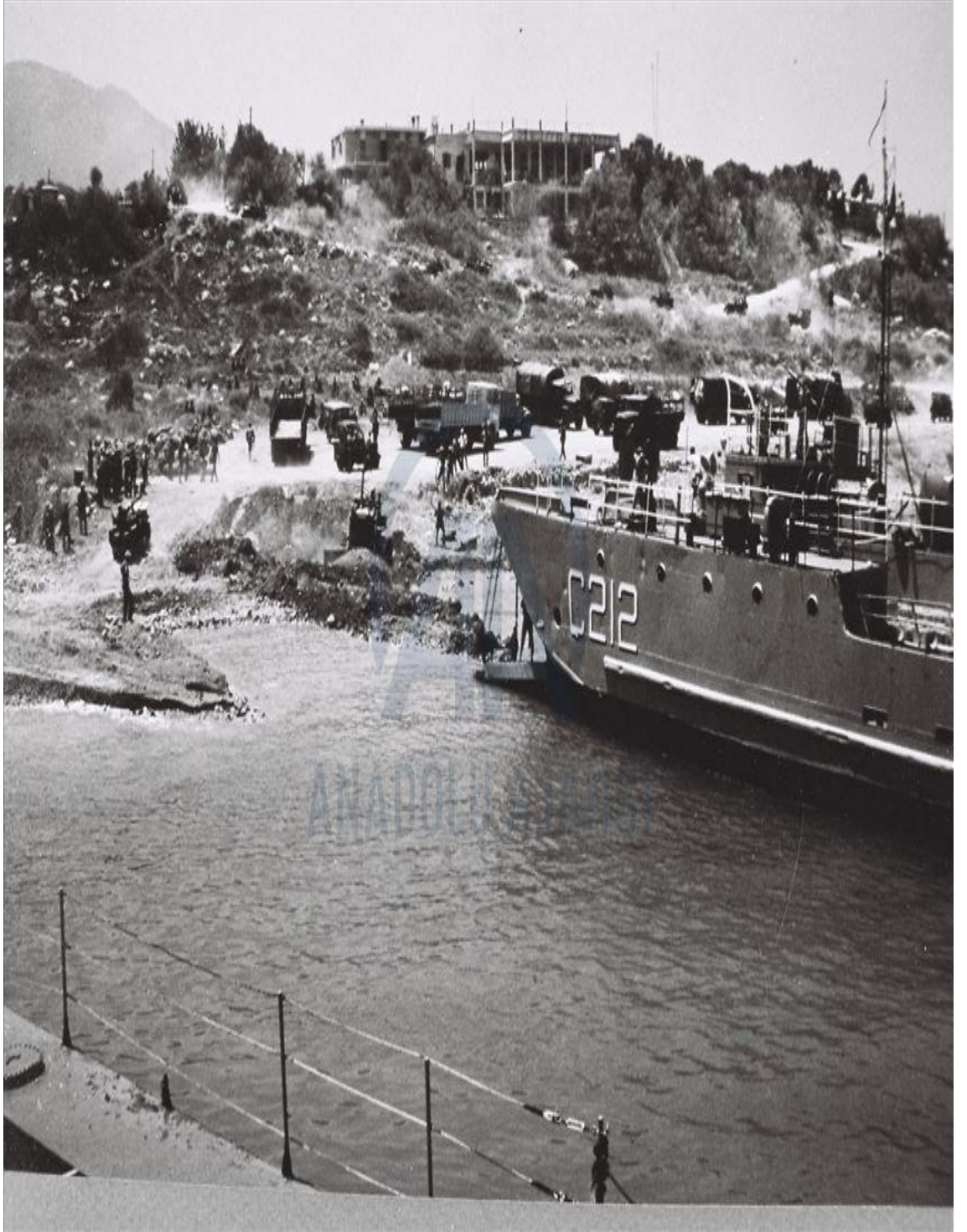
Kaynak: AA

Ek-4: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açından Yansımaları Olan Fotoğraflar-4.

Kaynak: AA

Ek-5: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-5.

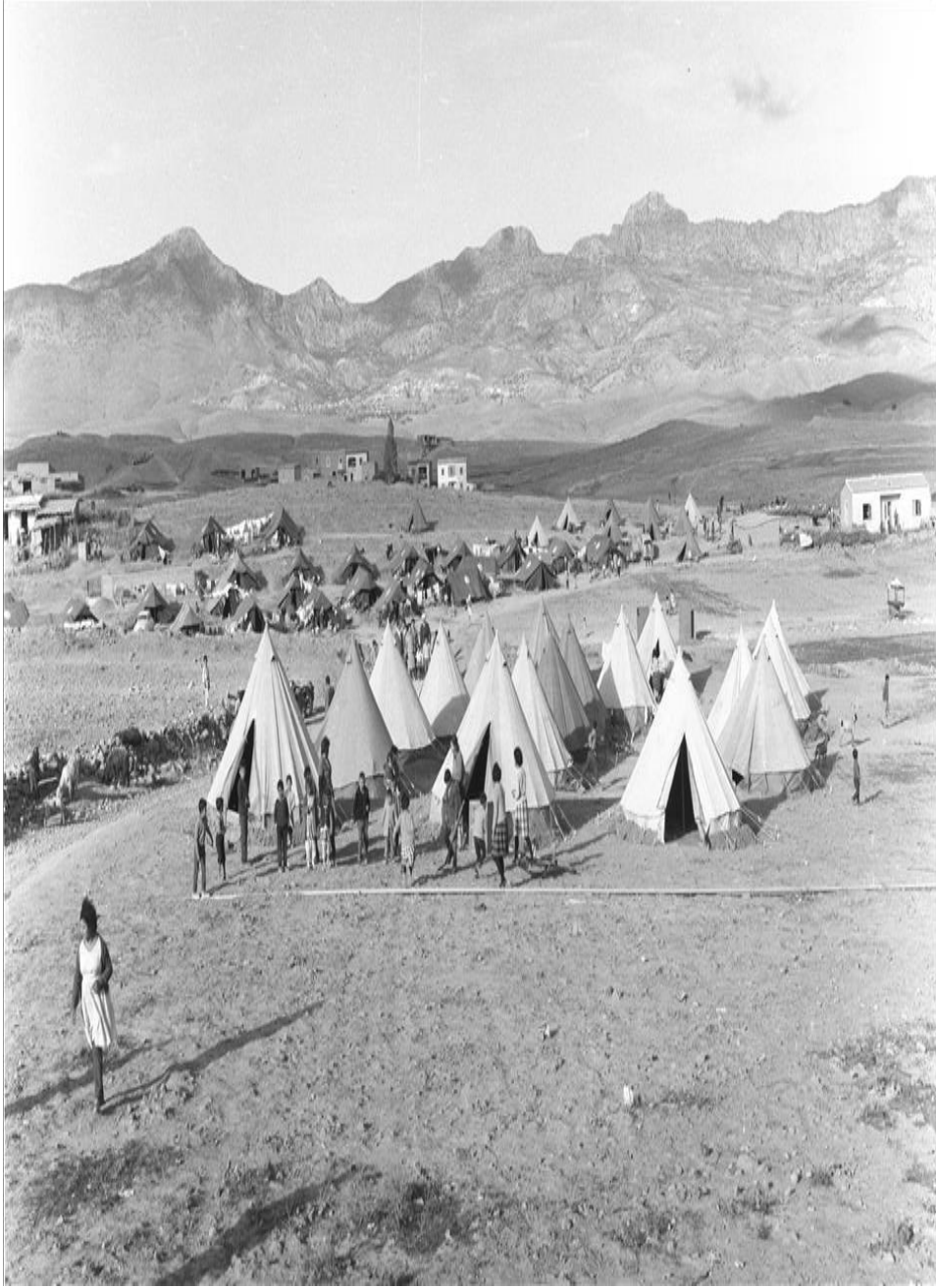
Kaynak: AA

Ek-6: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-6.

Kaynak: AA

Ek-7: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-7.

Kaynak: AA

Ek-8: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-8.

Kaynak: AA

Ek-9: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-9.

Kaynak: AA

Ek-10: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-10.

Kaynak: AA

Ek-11: Anadolu Ajansı Arşivinden Alınmış, Savaşın Sosyal ve Askeri Açıdan Yansımaları Olan Fotoğraflar-11.

Kaynak: AA

Ek-17: Diyarbakır'da Yapılan Kıbrıs Barış Anıt(<https://Hatayinternetv.Com/>).

